

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

πρός τον «ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΝ»

διά τὰ «ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ»

«...Ἡ ὄψ' ἡμῶν ἀναληφθεῖσα ἐκδοτικὴ προσπάθεια πολλὰς θὰ φέρῃ ὠφελείας εἰς τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐνισχύσῃ ἡμᾶς διὰ τὴν ἀλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου».

Ἄριθ. Πρωτ. 69/Τ.Ε./1336/1972

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 52

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ ΛΟΓΟΙ Α'—Θ'

Κείμενον: B. de Montfaucon

Εἰσαγωγή - Μετάφρασις - Σχόλια
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Ι. ΝΙΚΑ
θεολόγου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	9	
Εἰς τὴν Γένεσιν Λόγος Α'	13	(105)*
Εἰς τὴν Γένεσιν Λόγος Β'	24	(116)
Εἰς τὴν Γένεσιν Λόγος Γ'	30	(123)
Εἰς τὴν Γένεσιν Λόγος Δ'	36	(129)
Εἰς τὴν Γένεσιν Λόγος Ε'	46	(140)
Εἰς τὴν Γένεσιν Λόγος ΣΤ'	56	(151)
Εἰς τὴν Γένεσιν Λόγος Ζ'	62	(157)
Εἰς τὴν Γένεσιν Λόγος Η'	78	(174)
Εἰς τὴν Γένεσιν Λόγος Θ'	85	(181)
ΚΕΙΜΕΝΟΝ	105	
Περιεχόμενα τῶν ἐκδοθέντων τόμων Ἱεροῦ Χρυσοστόμου	199	

* Οἱ ἀριθμοὶ παρενθήμεων ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὰς ἀντιστοιχοῦσας σελίδας τοῦ κειμένου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οἱ ἐπόμενοι ἑνὲς λόγοι τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ἀποτελοῦν μίαν ἐρμηνευτικὴν ἐπόητον, ἀναφερομένην εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν πρώτων ἑξαφίων τῆς Γένεσεως.

Εἰδικώτερον: Εἰς τὸν πρῶτον λόγον, ὅστις κατέχει καὶ θέσιν εἰσαγωγῆς εἰς τὴν ἔλην ἐνόητα, ἀσχολεῖται κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν νηυσταίαν, μετὰ ταῦτα δὲ μὲ τὴν ἐρμηνείαν τῆς φράσεως «Ἐν ἀρχῇ ἀποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ἐξήγηται διὰ τὸ θεοποιηστος Μωϋσῆς εἶναι μὲν ἐπιλήθησαν εἰς Ἄγγελους καὶ Ἄρχαγγέλους, ἀλλὰ περὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς. Ἀκολουθῶν δὲ ἱεροῦ πατὴρ μεταβάλλεται εἰς ἄριστον ἀπολογητὴν ἀποκροῦν τοὺς Μανιχαίους, τοὺς πρεσβεύοντας ὅτι ἡ ἔλη εἶναι ἀγέννητος, ὡς καὶ τοὺς αἰρετικῶς Μαρκίωνα καὶ Οὐαλεντινόν. Ἐρχεται ἐν συνεχείᾳ εἰς τοὺς ἀπειθήντας ἐξηγήσεις διὰ τὴν Δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπαιτεῖ μὲ τὴν παῖράν του ἐξηγήσεις διὰ συνήθη πρόγραμμα λαμβάνοντα χώραν καθ' ἡμέραν καὶ μὴ ἐπιδεχόμενα ἐξηγήσεων, λέγων «Ἄρτον αἰτούμεθα καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Πῶς οὖν, εἰπέ μοι, ἡ τοῦ ἄρτου φύσις αὕτη εἰς αἶμα μεθίσταται καὶ φλέγμα, καὶ χολήν, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐν ἡμῖν χυμοὺς; Ὁ τὴν γὰρ ἐστὶ πικρὸς καὶ σκληρὸς, τὸ δὲ αἶμα χυμὸν καὶ διακρίνεται καὶ ὁ μὲν λευκὸς ἢ αἰσχροῦς, τὸ δὲ ἀρυθρὸν καὶ μέλαν... Πῶς ἀπὸ γῆς τῆς ἐν τοῖς μετάλλοις χρυσοῦ γίνεται φῶς; Πῶς εἰς ἕτερον καθαρότερον ἢ φάσμα μεθίσταται; Καὶ ἕτερα τούτων ἐστὶν πλείονα εἰπεῖν, ἢ γίνεσθαι μὲν ἀνθρωπίνῃ τέχνῃ, τὸν δὲ λόγον οὐκ ἴσμεν ἡμεῖς». Κλείει δὲ τὸν λόγον διὰ τῆς ἐλεγευσίτης.

Εἰς τὸν δεύτερον λόγον ἐρμηναίει, ἀναλύει καὶ ἀναπτύσσει τὸ ἑξάφιον «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ ἀρχίστασαν τῶν ἐχθῶν τῆς θαλάσσης». Δίδωσι πρὸς τοὺς ἀπέναντον διὰ τὸ μόνον ἐνταῦθα ἐχρησιμοποιήθη τὸ ῥῆμα «Ποιήσωμεν», ἐνῶ εἰς τὰς ἄλλας περιπτώσεις τῆς Δημιουργίας ἐτίθετο τὸ «Γενήθητω», «Γενήθητω φῶς», «Γενήθητω οὐρανός» κλπ.

1. Γεν. 1, 1.
2. Γεν. 1, 26.
3. Γεν. 1, 8.
4. Γεν. 1, 6.

Προσθέτει επί πλέον ότι το «ποιήσωμεν» δεν απευθύνεται προς τὰς λειτουργικὰς Δυνάμεις τῶν Ἀγγέλων καὶ Ἀρχαγγέλων, ἀλλὰ πρὸς τὸν Γιὸν τοῦ Θεοῦ. Τέλος καταφέρεται κατὰ τὸν λεγόντων ότι τὸ θεῖον ἔχει μορφήν ἀνθρώπου.

Εἰς τὸν τρίτον λόγον τονίζει ότι ἡ περίοδος αὐτῆ, τῆς νηστείας, συντελεῖ τὰ μέγιστα εἰς τὴν κατανόησιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ότι εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν κατάλληλος ἐποχὴ διὰ τὴν εἰσθεωρησὶν εἰς τὰ θεῖα νοήματα τῶν Γραφῶν. Μετὰ ταῦτα διευκρινίζει ότι τὸ «Καθ' ἡμέραν» δηλοῖ «τὴν ἡμέραν καὶ πρῶτον, καὶ εἰς ἕνα μὲν ἔκομμοῦσθαι τῷ Θεῷ». Ἐν συνεχείᾳ κἀκεῖν λόγον περὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῶν θηρίων καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀναρρήσεις, ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, τῶν ἔθνικων.

Εἰς τὸν τέταρτον λόγον ἔχει ὡς θέμα τὰς μορφὰς τῆς δουλείας, αἵτινες εἰσῆγγαγεν ἡ φύσις τῆς ἁμαρτίας. Πρώτη δουλεῖα ἐκείνη, καθ' ἣν οἱ ἄνθρωποι ἐξουσιάζουν τῶν ζωντανῶν. Δευτέρα μορφή δουλείας, ἡ τῶν θούλων. Τρίτη μορφή, ἡ ἐξουσία τῶν ἀρχόντων ἐπὶ τῶν θητικῶν. Ἀππλάγματος ἦτο, εἶναι καὶ θὰ εἶναι, τῶν τριῶν μορφῶν τῆς δουλείας ἕκαστος εἶναι ἄναρτον εἶναι ὑπεράνω τῶν Νόμων, οἵτινες κατὰ τὴν ἐπιγραμματικὴν φράσιν τοῦ Χριστοστόμου «Ἀρχοντες ἀρχόντων εἰσὶν οἱ Νόμοι». Καταφέρεται φυσικῶς, κατὰ τῆς βαθμίας τῶν ἀκρατῶν, οἵτινες στρέφουν τὴν προσοχὴν, κατὰ τὴν συγγῆν ἐκείνην, πρὸς τὸν ἀνάπτοντα τὰς λαμπρὰς λέγων «Περὶ τῶν Γραφῶν ἡμῶν διηγοίμεθα, ὁμοίως δὲ τοῖς ἀφθάλμοις ἀποστῆσαντες ἡμῶν, πρὸς τὰς λαμπρὰς καὶ τὸν τὸς λαμπρὰς ἀπὸ τῆς μετεσθῆσεως. Καὶ πάσης τούτου ορθομίας, ἡμᾶς ἀφέντας, τούτου προσέχειν; Ἡδὲ ἀνάπτω κἀγὼ τὸ ἀπὸ τῶν Γραφῶν, καὶ ἐπὶ τῆς γλυπτῆς τῆς ἡμετέρας λαμπρῶν καὶ τῆς διδασκαλίας. Ἰούτω μείζον καὶ θέλιον τὸ φῶς ἐκείνου τοῦ φωτός» οὗ γὰρ εἶναι θρυκλίθω διὰ τὸν ἕλεον, καθάπερ οὗτος, ἐξάπτωμεν, ἀλλὰ φύσις ἐν εὐσεβείᾳ ἀρεδόμενας τῆ τῆς ἀκρασίας ἀνάπτοντες ἐπιθυμίας. Τελειοῦ τὸν λόγον μὲ τὴν πρὸς τοὺς γονεῖς καθήκοντα τῶν τέκνων καὶ τὰς ἐκ τούτων προερχομένης εὐλογίας.

Εἰς τὸν πέμπτον λόγον συνεχίζει τὴν περὶ τῆς δεσποτικῆς καὶ δουλικῆς θέμα. Διακρίσκει εἰς «Πᾶσα ἁμαρτία δουλεῖν συγκεκριμένη». Ἀντιθέτως, «Πολλοὶ πρὸς ἀρετὴν ἀπανεκθύνοντες, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τῆς δεσποτικῆς». Ἀπαριθμῆται τὰ διὰ τοῦ Χριστοῦ εἰσῆχθέντα ἀγαθὰ καὶ εὐρίσκει ταῦτα περισσότερα καὶ ἀνώτερα ἀπὸ ἐκείνα, αἵτινα ἀπωλέσθηεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἀδάμ. Ἐξ ἀφορμῆς δὲ τοῦ γεγονότος ότι πολλοὶ ἀπὸ τῆς ἀπαιτίας τῆς ἐξουσίας τῆς ἀνθρώπου πενήτων στοιχηθῶν ἐκατέρωθεν ἐστῆσαν τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀνεχθῶν εἰς τὰς οἰκίας χωρὶς τὴν παράσχον οὐδεμίαν δοξάζειν πρὸς αὐτοὺς, ἀπαγορεύεται μὲ τὴν ἐπισημωσθῆναι. Οἱ

πρωτοὶ καὶ πύργοι εἶναι, λέγει, ὡς ἄλλοι ναυαγοὶ ἐν μέσῳ πάλαι γε, οἵτινες ἔχουν ἀνάγκην καταφυγίου καὶ λιμένος. Διὰ δὲ τοὺς ἔθνας «Λιμῆν, αἱ τῶν ἀνταρξαδικῶν χεῖρες εἰσιν». Διὰ θεομὴ παράκλησις τοῦ ρήτορος διὰ τὴν πρὸς τοὺς πένιτας δοξάζειν.

Εἰς τὸν ἕκτον λόγον ἑμφατῶς περὶ τοῦ δένδρου, περὶ τοῦ ζώλου «τοῦ εἰδέναι γνωστῶν καλοῦ καὶ πονηροῦ», ἐν ἧ ἀπὸ τοῦ ἀπέρχεται ἡ γνώσις τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ εἰς τὸν Ἀδάμ ἢ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκ τοῦ δένδρου θρώσιν εἶχε τὴν διέγνωσιν καὶ διάκρισιν ταύτην. Εἶτα ἔρχεται εἰς τὴν νηστείαν καὶ εἰς τὸ ότι πρέπει νὰ μελετῶμεν κατ' ὄψον, τὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν λεγόμενα καὶ ότι ἡ οὐκία τῶν πιστῶν θῶν εἰς ἐκκλησίαν νὰ μεταδιληθῆ.

Εἰς τὸν ἕβδομον λόγον ἡ ἐρευνά του στρέφεται περὶ τὴν ὀνομασίαν τοῦ δένδρου «γνωστῶν καλοῦ καὶ πονηροῦ» καὶ τοῦ ἀφαιλεται αὐτῆ. Ἐρχεται ὕστερον εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ρητοῦ «Σήμερον μετ' ἡμῶν ἔσθι ἐν τῷ παραδείσῳ», ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὑπὸ τῶν ἀρετικῶν Μικηλικῶν διαστρεβλώσεως τοῦ ἀνωτέρου ἱεροῦ καὶ καταλήγει εἰς τὴν διαφύλαξιν καὶ διάδοσιν τῶν θεῶν λόγων.

Εἰς τὸν ὄγδον, ὅστις ἐκφώνεται ἐνώπιον τῆς «συνόδου τῶν ἐπισκόπων», παρισταμένου καὶ τοῦ διδασκάλου του Φλαβίου Ἀντωκίας, ἐκδηλώνει τὴν χαρὰν του διὰ τὴν παρουσίαν τούτων καὶ κἀκεῖ λόγον διὰ τὴν παράδοσιν τῆς ἐντολῆς εἰς τὸν Ἀδάμ: «Καὶ ἐνετείλατο Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἀδάμ λέγων ἀπὸ παντὸς ζώου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ θρώσει φαγῆ, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, οὐ φάγεσθαι ἀπ' αὐτοῦ ἢ δ' ἐν ἡμέρᾳ φάγηται ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε». Ἐν κατακλείδι ἑμφατῶς καὶ κἀκεῖν εἰς τὴν πρὸς τοὺς πένιτας δοξάζειν. Εἰς τὸν ἕκτον λόγον ἀπαντᾷ εἰς ἐκείνους, οἵτινες διακρίνοντες διὰ τὴν μῆσιν τῶν προσημῶν. Ἀκολουθῶν κἀκεῖν λόγον διὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν ἑσῶν εἶναι νὰ ἐπιτιμῶμεν καὶ νὰ διορθῶμεν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν καὶ ότι πρέπει νὰ προσέχοντες εἰς τὴν σωτηρίαν τούτων. Πρὸς τοὺς ἀναπτύσσεται τὰ περὶ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀβραάμ καὶ διὰ τῶν Νῶα.

Οἱ λόγοι Α' - Η' ἐξεφωνήθησαν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Τεσσαρκοστής τοῦ ἔτους 386, ὁ δὲ Θ' ἐν ἡ εἰς εἰς ἀργότερον, πιθανῶς κατὰ τὸ ἔτος, ὅτε ἐξεφωνήθησαν αἱ 67 ἑμίλιαι εἰς τὴν Γένεσιν, ἦτοι τὸ 398. Οἱ λόγοι τῆς ἐνομασιωσῆς του εἰς τὴν αἰετὴν ταύτην, μετὰ τῶν ἄλλων 8, εἶναι ότι ἀπ' ἐνός μὲν ἐκαστῶν συγκαταθέντων πολλὰ σχετικὰ μὲ τὸν Ἀβραάμ καὶ Νῶα, πρόσωπα, περιγραφόμενα ὑπὸ τοῦ διδάλου τῆς Γενέσεως, ὁ ἐρμηνεύει πῶρα ὁ Χριστοστόμος, ἀπ' ἑτέρου δὲ εἰς αὐτὸν τὸν λόγον, ὑπαγοχῶν πολλὰ ὀ-

5. Γεν. 2, 17.
6. Γεν. 3, 16-17.

μαίνοντας πρὸς τὰς 3 πρώτας ἑμίλιαις. Ἐκολούθησε δὲ ὁ λόγος οὗτος τὴν Β' ἑμίλιαν «Περὶ τῆς ἀλλαγῆς τῶν ἑνομάτων», ὡς καὶ τὰς τέσσαρας εἰς τὴν ε' Ἀρχὴν τῶν Πράξεων».

Οἱ Α'·Η' λόγοι ἐξαφωνήθησαν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Τεσσαρακοστῆς, ὡς εἶπομεν, τοῦ ἔτους 386. Ἐάν ἀνατρέξωμεν εἰς τοὺς Πασχαλίου Πίνακας (συντάσσονται ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Ζ' ἐκκοινωνίας ὑπὸ λεγίων Χριστιανῶν καὶ ἀμφαίνουσι τὴν ἡμέραν ἢ τὰς ἡμερομηνίας ὀρισμένων χριστιανικῶν ἑορτῶν, καὶ δὴ τοῦ Πάσχα), εὐὶ ἴδωμεν ὅτι τὸ Πάσχα κατὰ τὸ ἔτος 386 ἦτο τὴν 5ην Ἀπριλίου. Ἡ ἀρχὴ τῆς Τεσσαρακοστῆς καὶ ἡ ἐμφάνησις ἐπομύτως τῶν ἀνὰ χεῖρας Α'·Η' λόγων συμπίπτει περίπου μὲ τὴν 16ην Φεβρουαρίου, πάντοτε κατὰ τοὺς Πασχαλίου Πίνακας, οὕτως πολλάκις, σημειωτέον, ἐκν σταθάνται ὑποβίβας, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀκρίθειαν τῶν χρονολογιῶν.

Ἐπίσης, ἡ ἀνάφαις τοῦ ῥήματος, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Β' λόγου, ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἀγάλημος τοῦ κηρυκτικοῦ ἔργου ἀποτελεῖ πόλημα ὡς καὶ οἱ δισπαγμοὶ αὐτοῦ διὰ τὴν ἔρευον θερησκυτικῶν ζητημάτων, ὠδήγησε τοὺς ἐρευνητὰς εἰς τὴν ἀποδοχὴν ἐπι εδρισμῶν εἰς τὴν πρώτῃν κηρυκτικὴν περίοδον τοῦ Χρυσόστομου, καὶ δὴ εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτης, ἥτις συμπίπτει μὲ τὴν εἰς πρῶτον ἀνάφαιον του τοῦ ἔτους 386. Τόπος ἐκφωνήσεως τῶν ἑμιλιῶν ἡ πόλις τῆς Ἀντιοχείας.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ι. ΝΙΚΑΣ
θεολόγος

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

645 Α ΕΚΦΩΝΗΘΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ ΤΗΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΑΧΗ Ο ΘΡΟΣ ΕΠΟΙΗΣΕ ΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΗΝ·
ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΝΗΣΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ.

Γλυκεία μὲν εἶναι ἡ ἀνοιξίς εἰς τοὺς ναύτας, γλυκεία καὶ εἰς τοὺς γεωργούς. Ἄλλὰ οὕτε διὰ τοὺς ναύτας, οὕτε διὰ τοὺς γεωργούς εἶναι τόσοι γλυκεία ἢ ἀνοιξίς, ὅσον εἶναι γλυκὺς ὁ καιρὸς τῆς νηστείας διὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ φιλοσοφήσουν, ἢ πνευματικῆ ἀνοιξίς τῶν ψυχῶν, ἢ ἀληθῆς γαλήνη τῶν λογισμῶν. Διὰ τοὺς γεωργούς μὲν εἶναι γλυκεία ἢ ἀνοιξίς, διότι τότε βλέπουν τὴν γῆν νὰ εἶναι στολισμένη μὲ ἀνθῆ, καὶ ἡ βλάστησις τῶν φυτῶν ὡς ἐνδυμα πολυχρωμον Β περιβάλλει αὐτὴν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη διὰ δὲ τοὺς ναύτας γλυκεία εἶναι ἡ ἀνοιξίς, διότι τότε δύνανται νὰ διαπλέουν τὴν θάλασσαν μετ' ἀσφαλείας, καθόσον στερεῖται κυμάτων, καὶ οἱ δελφίνες παίζουν μὲ πολλὴν γαλήνην καὶ κυλιώνται πολλάκις πλησίον τῶν τοιχωμάτων τοῦ πλοίου. Εἰς ἡμᾶς, ἀντιθέτως, ἡ ἀνοιξίς τῆς νηστείας εἶναι γλυκεία, διότι τὰ κύματα, ὄχι τῶν ὁδῶν, ἀλλὰ τῶν ἀλόγων ἐπιθυμῶν συνήθως καταστέλλει, καὶ στέφανον εἰς ἡμᾶς ὄχι ἀπὸ ἀνθῆ, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν πνευματικῶν χάριτας προσφέρει. «Στεφάνι, λέγει, ἀπὸ χάριτος θὰ φορέσῃς εἰς τὴν κεφαλὴν σου».· C Ἡ ἐμφανισθεῖσα χελιδὼν ἐν ὀπίθῃ συνήθως τὸν χειμῶνα τόσοι εὐκόλως, ὅσον ἀπομακρύνει τὸν χειμῶνα τῶν παθῶν τῆς ἰδικῆς μας σκέψεως· ὁ καιρὸς τῆς νηστείας. Δὲν ὑπάρχει διαμάχη μεταξὺ ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, οὕτε ἐξάνιστάται κατὰ τῆς κυρίας ἢ δούλης, ἀλλὰ ἀλόκληρος ὁ πόλεμος οὗτος ἔχει παύσει. Ἐπειδὴ, λοιπόν, ὑπάρχει πολλὴ εἰρήνη εἰς ἡμᾶς, πολλὴ δὲ καὶ ἡ γαλήνη εἶναι, ὡς ὀδηγῶμεν καὶ

1. Γεν. 1, 1.

2. Παροιμ. 1, 9.

3. Ἡ νηστεία κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Χρυσόστομου εἶναι «τὴ καθάρσιον τῶν ἡμετέρων ψυχῶν». Ὅρα ἌΑ' ἑμίλιαν εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων § Η.

ἡμεῖς τὸ σκάφος τῆς διδασκαλίας ἀπὸ λιμένος εἰς λιμένα καὶ ἐκεῖ ὡς παραπέμπωμεν τὴν ἁκοήν σας. Ἐ ἄσχαληθῶμεν μὲ ὑψηλότερα ναῦματα φιλοσοφούντες περὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ περὶ τῆς γῆς καὶ θαλάσσης καὶ περὶ τοῦ λοιποῦ σώματος τῆς κτίσεως· διότι αὐτὰ ἀνεγνώσθησαν σήμερον εἰς ἡμᾶς. Καὶ τί μᾶς ἐνδιαφέρει, λέγει, ὁ λόγος περὶ τῆς δημιουργίας; Ἡμᾶς πρὸ πάντων ἐνδιαφέρει, ἀγαπητοί. Διότι ἂν ὁ δημιουργὸς θεωρῆται ἀναλόγως ἀπὸ τὸ μέγεθος καὶ ἀπὸ τὸ κάλλος τῶν κτισμάτων, ὅσον περισσότερο ἀσχολούμεθα μὲ τὸ μέγεθος τῆς ὠραιότητος τῶν δημιουργημάτων, τόσοσὺν πλησιάζομεν πρὸς τὸν δημιουργόν. Εἶναι μέγα ἀγαθὸν νὰ γνωρίζωμεν, τί μὲν εἶναι κτίσμα, τί δὲ Κτίστης· τί εἶναι ἔργον, τί εἶναι Πουητής. Ἐ Καθ' ὅσον αὐτὰ, ἐὰν ἐγνώριζον νὰ διακρίνουν καλῶς οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας, δὲν θὰ συνέχουν τὰ πάντα, κάμνοντες τὰ ἄνω κάτω· ὅχι διότι τὰ ἄσπερα καὶ τὸν οὐρανὸν κατέβασαν, τὴν δὲ γῆν ἀνέβασαν· ἀλλὰ διότι τὸν Βασιλέα τῶν οὐρανῶν κατέβασαν ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου καὶ ἔστησαν μαζί μὲ τὴν κτίσιν, τὴν δὲ κτίσιν ἐτίμησαν μὲ τιμὰς τῆς θεότητος. Ἐὰν περὶ τῆς κτίσεως ἐγνώριζον νὰ φιλοσοφοῦν καλῶς οἱ Μανιχαῖοι,⁴ δὲν θὰ ἐτίμων τὴν μὴ ὑπάρχουσαν, τὴν φθειρομένην, τὴν ρέουσαν, τὴν ἀλλοιούμενην οὐσίαν μὲ τὰ πρεσβεία τῆς ἀγεννησίας.⁴⁶ Ἄ Ἐὰν περὶ τῆς κτίσεως ἐγνώριζον οἱ Ἕλληνες νὰ φιλοσοφοῦν καλῶς, δὲν θὰ ἐπλανῶντο μακρὰν τῆς Ἀληθείας, δὲν θὰ ἐσέβοντο καὶ δὲν θὰ ἐλάτρευον τὴν κτίσιν περισσότερο τοῦ δημιουργοῦ. Ὁραῖος ὁ οὐρανός, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐδημιουργήθη, διὰ νὰ δοξάσῃ τὸν Πουητὴν ὠραῖος εἶναι ὁ ἥλιος, ἀλλὰ διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ αὐτὸν ποῦ τὸν ἐδημιούργησεν· ἐὰν ὁμοῦς πρόκειται νὰ παραμείνῃς εἰς τὸ θαῦ-

4. Οἱ Μανιχαῖοι εἶναι αἰρετικοί, οἱ ὁποῖοι εμφανίζονται κατὰ τὸν 1^ο αἰῶνα. Ὁ ἱερεὺς τοῦ Μανιχαϊσμοῦ εἶναι ὁ Μάνης. Γεννᾶται τὴν πρώτην μὲ θεοῦσαν θεοκετίαν τοῦ 1^ο αἰῶνος. Τὸ ἀνωκοινωνικὸν στοιχεῖον τοῦ θεοκετισμοῦ, πόσον εἶναι εἰλημμένη ἐκ τῶν ἀναταλικῶν κυρίως θεοκετιῶν ὅπως τοῦ Βουδδισμού, Ζωροαστρισμοῦ, Γνωστικισμοῦ. Ταῦτα τὰ στοιχεῖα ὁ Μάνης ἀνέμιειξεν μετὰ Χριστιανισμοῦ, διὰ νὰ ἀποτελέσῃ κατ' αὐτὸν «Μίαν μεγάλην Σοφίαν, ἣς δὲν ἔχει ἐπαρθεῖ εἰς τὰς παρεχόμενας ἐποχές». Ἡ αἵρεσις αὐτὴ ἐκατακρίθησαν ὡς ἄδικον τὴν Ἐκκλησίαν μας καὶ ἐβέχη ἐκ τῶν Πατέρων, ὁ δὲ ἱερεὺς Χριστοστόμος κατ' ἀνανδρίην εἰς τὰ συγγράμματα του καταγράφει κατὰ τὸν αἰρετικὸν Μανιχαῖον.

μα τῆς δημιουργίας, καὶ εἰς τὴν ὠραιότητα τῶν ἔργων νὰ σταματήσῃς, τότε τὸ φῶς σοῦ ἐγενε σκότος, ἢ μάλλον τὸ φῶς ἤλλαξες μὲ τὸ σκότος. Εἶδες πόσον μέγα ἀγαθὸν εἶναι νὰ γνωρίζῃς τοὺς λόγους τῆς δημιουργίας; Μὴ παραθεωρῆς, λοιπόν, τὸ κέρδος, ἀλλὰ νὰ προσέχης μετ' ἀκριβείας εἰς τὰ λεγόμενα· Ἐ διότι δὲν θὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ οὐρανοῦ μόνον, καὶ περὶ τῆς γῆς καὶ θαλάσσης, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἰδικῆς μας γεννήσεως καὶ πῶς προῆλθεν ὁ θάνατος καὶ διατὶ ἡ ἐπίμοχθος ζωῆ, καὶ πόθεν προέρχονται αἱ στενοχωρίαι καὶ φροντίδες. Καθ' ὅσον ὁ Θεὸς καὶ δι' αὐτὰ καὶ δι' ἄλλα πολλά ἀπολογίαν συνέθεσε καὶ τὸ διόλιον τοῦτο πρὸς ἡμᾶς ἔστειλε· διότι ὁ Θεὸς δὲν ἀποστρεφεί ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἀπολογίαν, ἀλλὰ βοᾷ διὰ τοῦ Προφήτου καὶ λέγει: «Καὶ ἔλθετε νὰ συζητήσωμεν, λέγει ὁ Κύριος»⁵ καὶ δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς τὸ νὰ συθέτη ἀπολογία διὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ δικάζῃ, ἀλλὰ μᾶς διδάσκει καὶ πῶς ν' ἀποφύγωμεν τὴν καταδίκην· διότι δὲν εἶπε μόνον «Καὶ ἔλθετε νὰ συζητήσωμεν» ἀλλὰ ἀφοῦ προηγουμένως μᾶς ἐδίδαξε, τί πρέπει νὰ λέγωμεν, C τί πρέπει νὰ πράττωμεν, ἔτσι τώρα μᾶς ὁδηγεῖ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου. Ἄκουσε, λοιπόν, τὸν λόγον τοῦ προφήτου ἐξ ἀρχῆς. «Νὰ λουσθῆτε ψυχικῶς, νὰ γίνετε καθαροὶ κατὰ τὴν καρδίαν σας, νὰ ἀφοιρέσετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τὰς ψυχὰς σας. Νὰ μᾶθετε νὰ πράτετε τὸ καλόν, νὰ ἀποδώσετε τὸ δικαίον εἰς τὸ ὄφελόν, νὰ δικαιοῦσατε τὴν ἀδικουμένην χήραν»⁶ «Καὶ ἔλθετε νὰ συζητήσωμεν, λέγει ὁ Κύριος»⁷ «Ἄδεν ἐπιθυμῶ, λέγει, νὰ σᾶς στερῶ καὶ νὰ σᾶς ἀφοιρέσω τὰ δικαιοῦματά σας, ἀλλὰ ἀφοῦ σᾶς ὀπίσω μὲ ἀπολογία, ἔτσι νὰ σᾶς καλέσω διὰ νὰ ἀναλάβετε τὰς εὐθύναις, διότι θέλω νὰ ἔλθω εἰς κίτην μαζί σας, ὅχι διὰ νὰ σᾶς κατακρίνω, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς σώσω». Ἐ Ὁμοίως καὶ ἄλλου λέγει «Λέγει ἐσὺ πρῶτος τὰς ἀμαρτίας σου, διὰ νὰ ἀπαλλαγῆς»⁸ Ἐχεις κατηγοροῦν ἄγγιον καὶ ἀνήμερον· νὰ προλάβῃς νὰ τοῦ ἀρπάσῃς τὴν θέσιν, νὰ τοῦ φράξῃς τὸ ἀναίσχυντον στόμα.

5. Ἡσ. 1, 18.
6. Ἡσ. 1, 16-17.
7. Ἡσ. 1, 18.
8. Ἡσ. 48, 26.

Εἰς τὴν ἀρχὴν, λοιπόν, ὁ Θεὸς αὐτοπροσώπως ὤμιλε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ὅσον θεοτικῶς ἦτο δυνατόν· ἠκούουν οἱ ἄνθρωποι τὸν Θεόν. Τοιοῦτοτρόπως προσήλθεν εἰς τὸν Ἀδάμ· οὕτως ἐπετίμησε τὸν Κάϊν· ἔτσι ὤμιλε πρὸς τὸν Νῶε· οὕτως ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ Ἀβραάμ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ φύσις ἡμῶν ἐξέκλινε πρὸς τὴν κακίαν καὶ ὡς εἰς ἐξορίαν μακρῶν μᾶς στέλνει, Ἐσάν νὰ εἰμεθα εἰς ἀποδημίαν μεγάλην καὶ νὰ θέλῃ μὲ ἐπιστολὴν νὰ ἀνανεύσῃ τὴν παλαιάν πρὸς ἡμᾶς φιλίαν. Καὶ τὰ μὲν γράμματα ταῦτα ἐστειλεν ὁ Θεός, προσκόμισε δὲ ὁ Μωϋσῆς. Τί, λοιπόν, λέγουσιν τὰ γράμματα; «Εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Διότι δὲν μᾶς ὁμιλεῖ περὶ Ἀγγέλων, οὔτε περὶ Ἀρχαγγέλων; Διότι, εἴαν ὁ Δημιουργὸς θεωρῆται ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, φαίνεται πολὺ καλύτερον ἀπὸ ἐκεῖνα. Ὁραῖος ὁ οὐρανός, ἀλλὰ ὄχι τὸσον ὠραῖος, ὅσον ὁ Ἀγγέλος· εὐχάριστος ὁ ἥλιος, ἀλλὰ ὄχι τὸσον, ὅσον ὁ Ἀρχάγγελος. Διατί λοιπόν, ἔφησε τὴν ὑψηλοτέραν ὁδὸν καὶ ὡδηγεῖ ἡμᾶς διὰ τῆς τοπεινοτέρας; Διότι ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, οἵτινες ἦσαν συνδεσμένοι μετὰ τὴν ὕλην, ἐστραμμένοι πρὸς τὰ αἰσθητά, ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς ἐπιστρέφοντας ἐσχάτως ἐξ Αἰγύπτου, ⁶⁴⁷ Ἄ ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἐλάτρευον κροκοδείλους καὶ κύνας καὶ πῥῆκους· καὶ δὲν ἦτο δυνατόν διὰ τῆς ὑψηλοτέρας ὁδοῦ νὰ ὡδηγηθοῦν αὐτοὶ πρὸς τὸν Δημιουργόν. Διότι εἶναι μὲν ἡ ὁδὸς αὕτη ἁνωτέρα, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀδυνατοὺς εἶναι τραχυτέρα καὶ ὀπτότη καὶ ἀπόκρυστος. Διὰ τοῦτο τοὺς ὡδηγεῖ διὰ τῆς εὐκολωτέρας ὁδοῦ, διὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ θαλάσσης καὶ πάσης ὁρατῆς κτίσεως. Ὅτι δὲ αὕτη ὁδὸς εἶναι ἡ αἰτία, ἔκουσε τὸν προφήτην πού τοὺς ὁμιλεῖ καὶ διὰ ἐκεῖνα, διὰ τὰς ἑκὼ δυνάμεις, μόλις προώδευσαν ὀλίγον «εἰς οἱ Ἀγγελοι», λέγει, «καί νεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν. Β Δοξολογεῖτε Αὐτὸν μέχρι τῶν ἐκκροσάτων περιχώων τοῦ οὐρανοῦ δοξολογεῖτε Αὐτὸν ὅλοι οἱ Ἀγγελοι Αὐτοῦ. Δοξολογεῖτε συνεχῶς Αὐτὸν πᾶσαι αἱ Δυνάμεις Αὐτοῦ. Διότι Αὐτὸς εἶπε καὶ ἐδημιουργήθησαν. Αὐτὸς διέταξε καὶ ἡμέωσας ἐκτίσθησαν». ¹¹ Καὶ τί τὸ θαυμαστόν, εἴαν εἰς τὴν Πα-

9. Γεν. 1, 1.
10. Ἐξ. 148, 1-2 καὶ 5.

λαιὸν Διαθήκην αὐτὸς εἶναι ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας, καθ' ἣν στιγμὴν καὶ εἰς τὴν καινὴν, ὅτε ἦτο καιρὸς διὰ ὑψηλοτέρας διδασκαλίας, ὁ Παῦλος ὁμιλῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ταύτην τὴν ὁδὸν ἀκολουθεῖ, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Μωϋσῆς ἠκολούθησεν διδάσκων τοὺς Ἰουδαίους; Διότι οὔτε οὗτος τοὺς ὡμιλῆσεν περὶ Ἀγγέλων καὶ περὶ Ἀρχαγγέλων, ἀλλὰ περὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ θαλάσσης, οὕτω πως λέγων «Ὁ Θεός, ὁ Ὅποιος ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, Ὁ Ὅποιος εἶναι Κύριος οὐρανοῦ καὶ γῆς, δὲν κατοικεῖ εἰς χειροποίητους ναοὺς». ¹²

Ἄλλ' ὅτε ἔγραφε πρὸς τοὺς Φιλιππησίους, δὲν τοὺς ὡδήγησε δι' αὐτῆς τῆς ὁδοῦ· ἀλλὰ τοὺς φέρει διὰ ὑψηλοτέρας ὁδοῦ λέγων οὕτως. «Διότι δι' Αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα, τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, τὰ ὀρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε Κυριότητες, εἴτε Ἀρχαί, εἴτε Ἐξουσίαι. Τὰ πάντα δι' Αὐτοῦ καὶ δι' Αὐτὸν ἔχουν ἐδημιουργηθῆν». ¹³

Ὁμοίως καὶ ὁ Ἰωάννης, ἐπειδὴ εἶχε τοὺς μαθητὰς τελειότερους ἀμνημόνευσεν ὅλην τῆς κτίσεως ἀδιακρίτως. Διότι δὲν εἶπεν «Ὁ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ θάλασσαν», ἀλλὰ ἔτι «Τὰ πάντα ἔγιναν δι' Αὐτοῦ καὶ χωρὶς Αὐτοῦ τίποτε δὲν ἔγινεν ἀπὸ ὧσιν ἔχουν γίνεσθαι». ¹⁴ Δ Ἐπεὶ ὀρατόν, λέγει, εἴτε ὄχι». Ὅτι δηλαδὴ συμβαίνει μετὰ τοὺς διδασκάλους. Ἐκεῖνος μὲν πού λαμβάνει τὸ παιδί ἀπὸ τὴν μητέρα, τοῦ μοθαίνει τὰ πρῶτα γράμματα, ἐκεῖνος δὲ πού τὸ λαμβάνει ἀπὸ ἄλλων διδασκάλων ὡδηγεῖ τὸν μαθητὴν πρὸς ὑψηλοτέρας διδασκαλίας· τοῦτο ἔγινε καὶ μετὰ τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν Παῦλον καὶ τὸν Ἰωάννην. Ὁ μὲν Μωϋσῆς παραλαμβάνει τὴν φύσιν ἡμῶν, καθ' ἣν στιγμὴν ἠγνῶει αὕτη τὸ πᾶν, καθ' ὅσον μόλις πρὸ ὀλίγου ἀπεγαλάκτισε, καὶ τῆς διδάσκει τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς Θεογνωσίας.

Ὁ δὲ Ἰωάννης καὶ ὁ Παῦλος, ὡς ἐκ διδασκάλου, τοῦ Μωϋσῆος, παραλαβόντες αὐτοὺς, τοὺς ὡδηγοῦν πρὸς τὰς ὑψηλοτέρας διδασκαλίας ὑπενθυμίζοντες ἐν συντομίᾳ τὰ προηγουμένα.

Ἐ Εἶδες τὴν συγγένειαν τῶν δύο Διαθηκῶν; Εἶδες τὴν

11. Πράξ. 17, 24.

12. Κολ. 1, 16. Τῷ χωρίῳ δὲν προσέριτα ἀπὸ τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολὴν τοῦ Παύλου, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πρὸς Κολλοσσαίς.

13. Ἰωάν. 1, 8.

συμφωνίαν τῶν διδογημάτων; Ἦκουσες περὶ τῆς δημιουργίας τῶν ὀρατῶν εἰς τὴν Παλαιάν καὶ περὶ τῆς δημιουργίας τῶν νοητῶν ὡς λέγει ὁ Δαυτδ «Διότι Αὐτὸς εἶπε καὶ ἐδημιουργήθησαν»;¹⁴ Ἔτι πάλιν καὶ εἰς τὴν Καινὴν, ἀφοῦ εἶπε περὶ τῶν ἀοράτων Δυνάμεων, ὠμίησε περὶ περὶ τῆς αἰσθητῆς κτίσεως. «Εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».¹⁵ Ἡ φράσις αὕτη εἶναι μικρά καὶ ἀπλή καὶ μία. Δύναται ὅμως νὰ καταστρέψῃ ὁλοῦς γενικῶς τοὺς πύργους τῶν ἐχθρῶν. ⁶⁴⁸ Α Προσέχε πῶς. Σὲ πλησιάζει ὁ Μανιχαῖος καὶ λέγει. «Ἡ ὕλη εἶναι ἀγέννητος». Εἶπε πρὸς αὐτὸν τὸ «Εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν» καὶ τοῦ καταστρέψας ἀμέσως δλον τὸν ἐγωϊσμόν. Ἀλλὰ δὲν πιστεῖται εἰς τὸν λόγον τῆς Γραφῆς, λέγει. Λοιπὸν, διὰ τοῦτο νὰ τὸν ἀποκρούης ὡς παράφρονα καὶ νὰ τὸν ἀποστρέψῃς. Διότι ἐκεῖνος ποῦ δὲν πιστεῖται εἰς τὸν Θεόν, Ὅστις ὀμιλεῖ ἀθευτικῶς, ἀλλὰ καὶ θεωρεῖ τὴν ἀλήθειαν ὡς ψεῦδος, πῶς δὲν παρουσιάζει λαμπρὸν δείγμα παραφροσύνης, τὴν ἀπιστίαν; Καὶ πῶς λέγει, εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ κάτι ἐκ τοῦ μηδενός; Σὺ τότε λέγε μου, πῶς δύναται νὰ γίνῃ κάτι ἐξ ὀπαρχούσης ὕλης; Διότι ἐγὼ μὲν πιστεύω ὅτι ἡ γῆ ἐγένετο ἐκ τοῦ μηδενός, σὺ δὲ ἀμφιβάλλεις; Β Ὅτι δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἐκ τῆς γῆς καὶ αἱ δύο τὸ παραδεχόμεθα. Εἶπε, λοιπὸν, τοῦτο, τὸ ὅποιον καὶ αἱ δύο παραδεχόμεθα καὶ εἶναι εὐκολώτερον, πῶς ἐκ τῆς γῆς ἐγένετο ἀνθρωπίνη φύσις; Διότι ἐκ τῆς γῆς γίνεται μόνον πηλὸς καὶ πλίνθος καὶ κέραμος καὶ πῆλινα ἀγγεῖα· σάρκα δὲ ἐκ τῆς γῆς προερχομένη, δὲν εἶναι δυνατόν ποτὲ κανεὶς νὰ ἴδῃ. Πῶς, λοιπὸν, ἐγένετο ἡ ἀνθρωπίνη φύσις; Πῶς ἐπλάσθη τὸ ἄστυ; Πῶς τὰ νεῦρα; Πῶς αἱ φλέβαι; Πῶς αἱ ἄρτηραι; Πῶς ὁ ὤμιον καὶ τὸ λίπος καὶ αἱ σάρκες καὶ τὸ δέρμα καὶ οἱ ὀνυχες καὶ αἱ τρίχες καὶ τὴν μεγάλην ποικίλια ἐκ διαφόρων οὐσιῶν ἐκ μίας καὶ μόνον ὑπαρχούσης γῆς; Ἀλλὰ δὲν δύνασαι νὰ μοῦ ἀπαντήσης.

Γ Πῶς, λοιπὸν, δὲν θὰ εἶναι ἄστονον νὰ ἀγνοῆς τὸ σαφέστερον καὶ τὸ εὐκολώτερον καὶ νὰ θέλῃς νὰ ἐρευνᾷς καὶ νὰ πολυπραγμονῆς τὸ δυσκολώτερον καὶ τὸ πλέον ἀπόρητον;

14. Ψαλμ. 148, 5 καὶ 82, 8.

15. Γεν. 1, 1.

Θέλεις νὰ σὲ ὀδηγήσω καὶ εἰς ἄλλο εὐκολώτερον, τὸ ὅποιον γίνεται καθ' ἑκάστην ἡμέραν; Ἀλλ' ὅμως οὔτε τούτου τὴν ἐξήγησιν θὰ μοῦ δώσῃς. Ἄρτον ἐσθίοντες καθημερινῶς. Πῶς, λοιπὸν, λέγε εἰς ἐμέ, ἡ φύσις τοῦ ἄρτου μεταβάλλεται εἰς αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χορὴν καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ὑπάρχοντας ἐν ἡμῖν χυμούς; Διότι ὁ μὲν ἄρτος εἶναι πυκνὸς καὶ στερεός, τὸ δὲ αἷμα εἶναι χαλαρὸν καὶ ρευστόν, Ἐ καὶ ὁ μὲν ἄρτος εἶναι λευκός ἢ ἔχει τὸ χρῶμα τοῦ σίτου, τὸ δὲ αἷμα εἶναι ἐρυθρὸν ἢ μαῦρον. Καὶ ἐὰν κανεὶς τὰς ἄλλας διαφορὰς τῶν στοιχείων ἐρευνήσῃ, θὰ εὕρῃ πολλὰς διαφορὰς μεταξύ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ αἵματος. Πῶς, λοιπὸν, ταῦτα γίνονται; Λέγε μου καὶ ὅς μοι ἐξηγήσῃς. Ἀλλὰ δὲν δύνασαι. Ἐπειτα μὴ δυνάμενος νὰ μοῦ δώσῃς ἐξήγησιν διὰ τὴν τροφήν, τὴν καθ' ἡμέραν ἄλλοιουμένην, ἀπαίσεις ἀπὸ ἐμὲ ἐξηγήσεις διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ; Καὶ πῶς δὲν εἶναι τοῦτο δοχάτη μαση; Διότι, ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι ὅμοιος πρὸς ἡμᾶς, ἕξει ἀποδείξεις δι' ὅσα ἔγιναν ἢ μᾶλλον οὔτε τότε. Ἐ Διότι πολλὰ ἀπὸ ὅσων ποῦ ἐγένον μετὰ τὴν ἀνθρωπίνην τέχνην δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν πῶς ἐγένον· παράδειγμα· πῶς ἀπὸ τὴν μεταλλικὴν γῆν προέρχεται ὁ χρυσός. Πῶς ἡ ἄμμος μετατρέπεται εἰς καθαρὸν ὕαλον καὶ πολλὰ ἄλλα εἶναι δυνατόν νὰ εἴπωμεν, τὰ ὅποια γίνονται μετὰ τὴν ἀνθρωπίνην τέχνην, ἡμεῖς ὅμως τὴν ἐξήγησιν ἀγνοοῦμεν. Ἀλλὰ, ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι ὅμοιος μετὰ ἡμᾶς ἕξει λογικὰς ἀποδείξεις ἐὰν ὅμως ὁ Θεὸς διαφέρει ἀπειρώς ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ὑπερέχει ἀσυγκρίτως, πῶς δὲν θὰ εἶναι γνώριμα ἐσχάτης ματιᾶς, τὴν στιγμήν ποῦ ὁμολογοῦμεν τὴν σοφίαν Του καὶ τὴν δύναμίν Του, ἀπειρον, καὶ θεῖαν, καὶ μὴ κατανοητὴν, νὰ ζητῶμεν ἀποδείξεις δι' ἔν ἑκαστον τῶν δημιουργημάτων μετὰ τοιοῦτον τρόπον, ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἀνθρωπίνης τινὸς τέχνης; ⁶⁴⁹ Α Ἀλλ' ὡς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἀπορογῆ πέτραν καὶ ὡς ἀφήσωμεν τοὺς συλλογισμούς. «Εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Θεὸς ἐποίησεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ἐπάνω εἰς τὸ θεμέλιον αὐτὸ στάσου· διὰ νὰ μὴ σὲ ἐμβόλη κανεὶς εἰς ταραχὴν ἀνθρωπίνων λογισμῶν. Διότι αἱ σκέψεις τῶν θνητῶν εἶναι ἀσταθεῖς καὶ αἱ ἐπινοήσεις τῆς δια-

16. Κατὰ τὴν ἐρᾶσιν τοῦ Ἱ. Δομιαννοῦ «Ἄπειρον τὸ θεῖον καὶ ἀκατάληπτον καὶ τούτο μόνον Αὐτοῦ κατὰλήπτον, ἢ ἀπειρία καὶ ἡ ἑκκατάληψία».

νοίας μας εσφαλιμένοι»¹⁷ Μή, λοιπόν, ἀφήσης τὸ στερεὸν δόξαφος καὶ ἀμπιστευθῆς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς σου εἰς τὸ σαφρὸν καὶ ἀθέβαιον· «Ἀλλὰ μένε εἰς θεὸν ἑμασθε καὶ ἔχεις ἀμπιστοσύνην» καὶ λέγει· «Εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»¹⁸ Καὶ ἂν Μονιχοῖς σὲ πλησιάσῃ, καὶ ἂν Μαρκίαν, καὶ ἂν οἱ νοσοῦντες μὲ τὰς διδασκαλίας τοῦ Οὐαλεντίνου,¹⁹ καὶ ἂν ὅποιοσδήποτε ἄλλος, τοῦτο τὸ ρῆμα νὰ προβάλλῃς καὶ ἂν τὸν ἴδῃς νὰ γελάῃ, σὺ νὰ δοκρύσης δι' αὐτὸν καὶ νὰ τὸν θεωρήσῃς ὡς τρελλόν. Β. Κίτρινον ἔχουν ἐκεῖνοι τὸ χρῶμα, καὶ συνεσταλμένην τὴν ἀφρὸν καὶ εἰς τοὺς λόγους γλυκύτητα· ἀλλὰ νὰ ἀποφεύγῃς τὸ δόλωμα καὶ νὰ διακρίνης καλῶς τὸν ὑπὸ τὸ δέρμα τοῦ προβάτου κρυπτόμενον λύκον. Καὶ διὰ τοῦτο προπάντων νὰ μισήσῃς αὐτόν, ὅτι πρὸς σέ, τὸν ὁμόδουλόν του προσηγῆς καὶ ἡμερος φαίνεται πῶς εἶναι, πρὸς δὲ τὸν κοινὸν μας Δεσπότην εἶναι ἀγριώτερος τῶν λυσσασμένων ἀκύλων, εἰσάγει δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀκήρυκτον μάχην καὶ πόλεμον ἀσπουδον, καὶ ἀντικαθιστᾷ τὸν Θεὸν δι' ἄλλης ἀντιθέτου δυνάμεως.

Φεῦγε τὸ δηλητηρίον τῆς πονηρίας, μίσησον τὰ δηλητηριώδη φάρμακα· καὶ ἐκείνην τὴν κληρονομίαν, τὴν ὁποῖαν ἐδέχθης ἀπὸ τοῦ Πατέρος, C τὴν πίστιν καὶ τὴν διδασκαλίαν, τὴν προερχομένην ἀπὸ τὰς θείας Γραφάς, νὰ τὴν κρατῆς μετὰ μεγάλης ἀσφαλείας. «Εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»²⁰ Διαπρὶ τοῦτο; Πρῶτον τὸν οὐρανόν, ἔπειτα τὴν γῆν; Πρῶτον τὸν ἄροφον, ἔπειτα τὸ θεμέλιον; Διότι δὲν ὑπάρκειται εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως, αὐτὲ ἀκολουθεῖ τοὺς νόμους τῆς τέ-

17. Σοφ. Σολ. 8, 14.

18. Β' Τιμ. 8, 14.

19. Ο Ἰσχυρὸς καὶ ἰσχυρὸς· Ἀρχαῖος καὶ ἰσχυρὸς τῆς ἀφροσύνης αὐτῆς ἦτο ὁ Μαρκίαν ἐν Σινώπῃ τοῦ Πόντου (ἄρ. μ.Χ. αἰ). Παρεβέχθη κατὰ τὸν ἄρχαῖον. Πρὸς ἀγαθὸν Θεὸν καὶ τὸν ποταμὸν. Μετὰ τὸν Θεὸν εἶπεν καὶ τὸν ἴδιον Θεόν. Ἐβίβασκεν δὲ διὰ νὰ σαθῇ ὁ Σιθροπὸς ἄπειτα νὰ πιστεύῃ εἰς τὸν ἀγαθὸν Θεόν, νὰ γῆ ἐχρηστῆ θίου, νὰ ἐπέχῃ τὸν σαρκικὸν φρόνον, τοῦ κράτους, καὶ νὰ τερπὴ σωτηρίαν νηστειῶν. Δὲν παρεβέχθη τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, οὐδὲ τὸν ἱερὸν κανὼνα τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ὁ ἱερὸς Παύλος ἐβίβασκεν ἐπὶ τὸν ὅτι· «πρωτότατος τῶν Σατανῶν», ὁ δὲ Περσικὸς τὸν ἀπακαλεῖ «Λόγον τοῦ Πόντου». Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Μαρκεωνιστοῦ ἢ Μαρκεωνίται συνεκονομήσαν μὲ τοὺς Μονιχοῦς κατὰ τὸν θὸν αἰῶνα.

20. Οὐαλεντίνος ἢ Βαλεντίνος; Αἰρετικὸς τοῦ 2ου αἰῶνος. ἀνήκεν εἰς τὴν κίνησιν Ἰουδαϊσμοῦ.

20. Γεν. 1, 1.

χνης. Καθ' ἕσον καὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἔλων γενικῶς ἡ δοῦλησις τοῦ Θεοῦ εἶναι δημιουργὸς καὶ τεχνίτης. «Ἡ δὲ γῆ ἦτο ἄωρατος καὶ ἀκατασκευάστος»²¹ Διὰ ποῖον λόγον τὸν μὲν οὐρανὸν τέλειον ἐξ ἀρχῆς δημιουργεῖ, τὴν δὲ γῆν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν τελειοποιεῖ, καθὼς λέγει ὁ Μωϋσῆς;

D Διὰ νὰ μάθῃς τὴν δυνάμιν του ἀπὸ τὸ τελειότερον σῶμα καὶ νὰ πληροφορηθῆς ὅτι καὶ τὴν γῆν ἠδύνατο, ἔπως καὶ τὸν οὐρανόν, νὰ παρουσιάσῃ τέλειον. Ἀλλὰ διὰ σέ καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἰδικήν σου δὲν ἔπραξεν οὕτω. — Πῶς δι' ἐμὲ καὶ διὰ τὴν ἰδικήν μου σωτηρίαν; Λέγει: Ἡ γῆ εἶναι κοινὴ τράπεζα καὶ πατὴρ καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ ἔλων, καὶ πόλις καὶ τάφος κοινός. Καθ' ἕσον τὰ σώματά μας προήλθον ἐξ αὐτῆς, καὶ τροφή διὰ τὰ σώματα ἡμῶν λαμβάνομεν ἀπὸ ἐκεί, καὶ κατοικίαν εἰς αὐτὴν ἔχομεν καὶ ἐν αὐτῇ ζῶμεν, καὶ μετὰ τὸν θάνατόν μας πρὸς αὐτὴν ἐπανερχόμεθα πάλιν.

E Διὰ νὰ μὴ σὲ ἀναγκάσῃ, λοιπόν, νὰ θαυμάζῃς σὺ τὴν γῆν περισσώτερον τοῦ θείοντος, ἕνεκα τῶν μεγάλων σου ἀναγκῶν καὶ σὲ παρασώρῃ τὸ πλῆθος τῶν εὐεργεσιῶν πρὸς τὴν ἀσέβειαν, σοῦ δεικνύει τὴν γῆν, πρὶν νὰ συντελεσθῇ, ἀδιαιμόφωτον καὶ ἀσχημάτιστον, διὰ νὰ ἴδῃς τὴν ἀδυναμίαν τῆς καὶ νὰ θαυμάσῃς τὸν δημιουργήσαντα ταύτην καὶ τοποθετήσαντα εἰς αὐτὴν ὅλην τῆς τὴν δυνάμιν· διὰ νὰ δοξάσῃς τὸν Κατασκευάσαντα τῶσα πράγματα διὰ τὴν ἰδικήν μας ἀνεσίαν. ²² A. Δοξάζεται δὲ ὁ Θεὸς ὄχι μόνον διὰ ὀρθῶν δογμάτων ἀλλὰ καὶ διὰ θίου ἀριστου. «Ἄς λάμψῃ, λέγει, τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων διὰ νὰ ἴδουν τὰ καλὰ σας ἔργα καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας τὸν ἐπουράνιον»²³

Ἦθελα νὰ προσθέσω καὶ τοὺς λόγους τοὺς ἀνακεραμένους εἰς τὴν ἔλεημοσύνην· ἀλλὰ μοῦ φαίνεται πῶς εἶναι περιττὸν νὰ σὰς διδάσκω μὲ λόγια, καθ' ἂν χρόνον ὁ δυνάμενος διὰ τῶν ἔργων νὰ σὰς διδάξῃ, εὐρίσκειται τώρα μεταξύ μας. Ὁ κοινός μας πατὴρ καὶ διδάσκαλος.²⁴

21. Γεν. 1, 2.

22. Ματθ. 5, 16.

23. Ἠρώκεται· μᾶλλον διὰ τὸν ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας· Φλαβιανόν, ὅστις καὶ ἐχρηροσύνησαν τὸν Χρῆσταν μὲν προεβότερον.

ὁ ὁποῖος τὴν πατρικὴν οἰκίαν, ὡς διὰ τοῦτο καὶ μόνον νὰ τὴν εἰδέχθῃ ἀπὸ τοὺς προγόνους του, διὰ νὰ τὴν παράσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν ξένων, Β οὕτω διὰ παντὸς παρεχώρησεν ταύτην εἰς τοὺς καταδικωμένους ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη χάριν τῆς ἀληθείας, καὶ ὑποδέχεται, καὶ θεραπεύει τὰς ἀνάγκας τῶν μὲ κάθε τρόπον ὥστε δὲν γνωρίζω, ἐὰν πρέπει νὰ λέγωμεν ὅτι ἡ οἰκία ἀνήκει εἰς αὐτὸν ἢ εἰς τοὺς ξένους· μᾶλλον δὲ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ θεωροῦμεν τὴν οἰκίαν ἰδικήν του, ἐπειδὴ εἶναι τῶν ξένων. Καθ' ὅσον τὰ ἰδικὰ μας ὑπάρχοντα, τότε πρὸ πάντων ἰδικὰ μας γίνονται ὅταν δὲν τὰ κρατῶμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ τὰ δίδωμεν διὰ παντὸς εἰς τοὺς πτωχοὺς. Καὶ πῶς τοῦτο συμβαίνει, ἐγὼ σὰς ἐξηγῶ. Ἄν τὸ ἀργύριον ἐναποθέσῃς εἰς τὴν δεξιάν χεῖρα τοῦ πένητος, δὲν θὰ σοῦ ἐπιτεθῇ σικοφάντης, δὲν θὰ σὲ προσέξῃ ὀφθαλμὸς φθοπερός, δὲν θὰ σοῦ τὸ ἀφανώσῃ κλέπτης, δὲν θὰ σοῦ τὸ ἀρπάξῃ διαρρήκτης, C δὲν θὰ σοῦ τὸ ἀφαιρέσῃ ὁ ὑπηρέτης καὶ εἴπειτα νὰ τραπῇ εἰς φυγὴν· διότι τὸ ταμίειον ἐκεῖνο εἶναι ἄσουλόν, Ἄν δὲ εἰς τὸν οἶκόν σου τὰ κρύψῃς, καὶ εἰς τὸν ληστὴν καὶ εἰς τὸν διαρρήκτην καὶ εἰς τὸν φθονερόν καὶ εἰς τὸν σικοφάντην καὶ εἰς τὸν ὑπηρέτην καὶ εἰς κάθε κίνδυνον ἐκθέτεις τὰ χρήματα. Πολλοί, λοιπόν, ὁ χρυσὸς τοποθετημένος ὅπισθεν πολλῶν θυρῶν καὶ μοχλῶν, διέφυγε μὲν τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιβουλὰς, ἀλλὰ δὲν διέφυγε τοὺς φύλακας, οἵτινες λαβόντες αὐτὸν, ἐφυγον. Βλέπεις ὅτι τότε πρὸ πάντων εἴμεθα κύριοι τῶν κτημάτων, ὅταν ταῦτα εἰς τοὺς πένητος καταθέτωμεν; Τὸ μέρος τοῦτο δὲν παρέχει μόνον μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν, ἀλλὰ εἶναι καὶ συντελεστὴς περισσοτέρου κέρους καὶ κεφαλαίου. Διότι, ἂν μὲν δανείσῃς ἄνθρωπον, τὴν ἑκατοστὴν²⁴ λαμβάνεις. Ἐὰν ὅμως τὸν Θεὸν μίσω τοῦ πένητος δανείσῃς, ἔχει μόνον τὴν ἑκατοστὴν, ἀλλὰ μισθὸν ἑκατονταπλάσιον θὰ λάβῃς. Καὶ ἂν ἀγρὸν σφόδρον στείρῃς, κατὰ τὴν καλυτέραν καρποφορίαν τὰ σπέρματα θὰ σοῦ ἀποδώσουσι δεκαπλάσιους καρπούς· ἂν ὅμως εἰς τὸν οὐρανὸν στείρῃς, ἕκτος ἀπὸ τὸ ἑκατονταπλάσιον κέρδος, καὶ ζωὴν αἰώνιον καὶ ἀγήραστον καὶ ἀθάνατον θὰ λάβῃς. Καὶ ἐδῶ μὲν διὰ τοὺς στείροντας ὁ κόπος εἶναι πολὺς. Ἐκεῖ δὲ χωρὶς ἀστρον καὶ θόας καὶ γεωργούς

24. Ὁ ἕκτος ἐνὸς ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν εἶναι ἡ ἑκατοστὴ.

καὶ χωρὶς ἄλλην τὴν ἄλλην ταλαιπωρίαν οἱ καταδληθέντες σπόροι φυτρῶνουν. Καὶ δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ, οὔτε ἀνομβρία, οὔτε πολλοὶ ὄροχοι, οὔτε ἐρυσίδη, οὔτε χόλας, E οὔτε στρατόπεδον ἀκρίδων, οὔτε πλῆμμυρον ποταμῶν, οὔτε τίποτε ἄλλο ὑπάρχει ἐκεῖ διὰ νὰ φοβίση πρὸς τοὺς στείροντας. Ἄλλ' οἱ ἐκεῖ τοποθετούμενοι σπόροι εἶναι μακρὰν πάσης δαδῆς.

Ὅταν, λοιπόν, μήτε πόνος ὑπάρχῃ, μήτε κίνδυνος, μήτε ὑποψία, μήτε κάποια ἀποτυχία, καὶ πολὺ περισσότερα ἀπὸ τὰ σπειρόμενα εἶναι ἐκεῖνα ποῦ φυτρῶνουν καὶ τόσα πολλὰ ἀγαθὰ θλασάνουν. «Ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ὀφθαλμὸς δὲν εἶδεν, οὔτε τὰς ἤκουσεν ἄνθρωπος, καὶ οὐδὲ ἀνθρώπου δὲν συνέλαθε»,²⁵ πῶς δὲν εἴμεθα, ἔνοχοι ἐσχάτης ραθυμίας, ὅταν τὸ περισσότερο ἀφήνωμεν, τὸ δὲ ὀλιγώτερον ἐπιδιώκωμεν, ²⁶ A τὸ δέδαιον ἐγκαταλείπωμεν, τὸ δὲ ἀθέδαιον καὶ πλήρες κινδύνων καὶ τὸ ἔχον πολλὰς ἀποτυχίας ἐπιθυμῶμεν; Ποία συγκύνη εἰς ἡμᾶς θὰ ὑπάρξῃ, οἵτινες πράττομεν τοῦτο; Ποία δὲ ἀπολογία; Μᾶλλον τὴν πενίαν θὰ προβάλλωμεν. Ἄλλὰ δὲν εἴμεθα τῆς χήρας²⁷ ἐκείνης πτωχότεροι, ἢ ὅποια εἶχε δύο λεπτά καὶ μόνον, καὶ ταῦτα προσέφερεν εἰς ἐλεημοσύνην. Ἄς ζηλέψωμεν, λοιπόν, τὸν πλοῦτον ἐκείνης, ἄς μιμηθῶμεν τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς διαθέσεώς της, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἐναποκείμενα ἀγαθὰ, τὰ ὅποια καὶ διὰ χάριν της φυλάσσονται· τὰ ὅποια ὀλοὶ ἡμεῖς εἴθε νὰ ἔχωμεν τότε μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ Ὁποίου δόξα ἀνήκει B καὶ τιμὴ καὶ δόξα εἰς τὸν Πατέρα μαζί καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

25. Α' Κορινθ. 2, 9.
26. Λουκ. 21, 1-4.

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΔΙΑΤΙ ΔΙΑ ΜΕΝ ΤΟΝ ΗΑΙΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΣΒΑΗΝΗΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟΝ
ΚΑΙ ΔΙΑ ΤΑ ΛΑΛΑ ΕΙΠΕ «ΓΕΝΗΘΗΤΑ»¹ ΔΙΑ ΔΕ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ
«ΑΣ ΠΟΙΗΣΩΜΕΝ»² ΚΑΙ ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΗ ΤΟ «ΕΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ».³

1. Ἄρα γε ἐνθυμείσθε τὰ θέματα τὰ ὅποια σᾶς ἀνέ-
πτυξα προηγουμένως; Διότι μὲ ἐφέρατε εἰς τέτοιο ση-
μεῖον ὑπερηφανίας καὶ τόλμης, ὥστε νὰ τολμῶ καὶ ἐρεύ-
νας.⁶⁸¹ C Ἡ μάλλον τοῦτο δὲν εἶναι ἐνθουσιαστικὴ τόλμη, οὐ-
δὲ ἐγωϊσμοῦ. Διότι κατῆλθα διὰ νὰ αγωνισθῶ εἰς τὸ στά-
διον, ἐλπίζων ὄχι εἰς τὴν ἰδικήν μου δύναμιν, ἀλλὰ ἀνα-
θέτων τὸ πᾶν εἰς τὰς εὐχὰς τῶν ἐπισκόπων καὶ τὰς ἰδικὰς
σας. Προσευχὴ δὲ γινομένη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἔχει τό-
σον μεγάλην δύναμιν, ὥστε, ἂν καὶ εἶμαι ἀφρονότερος τῶν
λίθων, ἢ προσευχὴ καθιστᾷ τὴν γλώσσάν μου ἐλαφρότε-
ραν καὶ ἀπὸ τὸ πτερόν. Καὶ καθὼς ὁ ζεφυρός, ὅταν πέ-
σῃ εἰς τὸ μέσον τῶν ἰστίων τοῦ πλοίου, κἀμνει τὸ πλοῖον
ταχύτερον τοῦ βέλου, οὕτω καὶ ἡ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας
γενομένη εὐχή, ὅταν πέσῃ εἰς τὴν γλώσσαν τοῦ ὁμιλη-
τοῦ καθιστᾷ τὸν λόγον γοργότερον τοῦ ζεφυροῦ. D Διὰ
τοῦτο καὶ ἐγὼ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπὸ τὴν προσευχὴν
λαμπάνων δύναμιν, ἀρχίζω τὸν λόγον. Διότι, ἂν κάποιος
εἰς τοὺς ἔξω ἀγῶνας, ἔχων μόλις δέκα ἢ εἴκοσι ὀπαδοὺς,
μέσα εἰς τὸσον μέγα πλῆθος, κατέρχεται εἰς τὸν ἀγῶνα
μὲ θάρρος, πολὺ περισσότερον ἐγὼ θὰ πράξω τοῦτο
μὲ θάρρος τὴν στιγμὴν ποῦ ὄχι δέκα, οὔτε εἴκοσι μόνον
ἔχω ὀπαδοὺς, ἀλλὰ ὀλοκλήρην τὸ θέατρον ὀποτελεῖται ἀ-
πὸ ἀδελφοῦς καὶ πατέρως.

Καίτοι εἰς τοὺς ἔξω ἀγῶνας ὁ ἀγωνιζόμενος δὲν ἔχει
νὰ ὑποστηριχθῆ ἄρκετὰ ὑπὸ τοῦ θεατοῦ, εἰμὴ μόνον ὅτι

1. Γεν. 1, 3, 6, 14.
2. Γεν. 1, 26.
3. Γεν. 1, 26.

θὰ φωνάξῃ ἐκεῖνος καὶ θὰ θαυμάσῃ τὰ λεγόμενα καὶ θὰ
φιλονεικῆσθαι πρὸς ἐκείνους, ὅτινες ἀντιλέγουσιν, καθήμε-
νος ὄντων εἰς τὰς ἐξέδρας· νὰ κατέλθῃ ὁμοίως εἰς τὸ στάδι-
ον E καὶ νὰ βοηθήσῃ καὶ νὰ ἐλακίσῃ τὸν πόδα τοῦ ἀντι-
πάλου ἢ κατ' ἄλλο ἀνάλογον νὰ πράξῃ, δὲν ἐπιτρέπεται.
Διότι οἱ θεσπίζοντες ἀρχικῶς αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνας, ἐκλει-
σαν ἔξω τὴν μονίαν τῶν θεατῶν, τοποθετήσαντες παρ-
σάλους ὁρεῖς καὶ περιφράξαντες τὸν χώρον κυκλικῶς μὲ
σχοινία. Καὶ τί εἶναι ἀπορίας ὄχιον, ἂν εἰς τὸν θεατῆν δὲν
ἐπιτρέπεται νὰ κατέλθῃ εἰς τὸ στάδιον, καθ' ἣν στιγμὴν
καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν παιδαγωγὸν ἔχουν βάλλει νὰ καθίσῃ
ἔξω πλησίον τῆς κονίστρας,⁴ τὸν διατάσσουσιν δὲ νὰ κα-
θοδηγῇ ἀπὸ μακρὰν τοὺς ἀγωνιζομένους καὶ δὲν τοῦ ἐπι-
τρέπουσιν νὰ πλησιάσῃ; Ἐδῶ ὁμοίως δὲν γίνεται ἔτσι. Ἄλ-
λὰ καὶ εἰς τὸν διδάσκαλον καὶ εἰς τὸν θεατῆν ἐπιτρέπεται
νὰ πλησιάσῃ πρὸς ἡμᾶς, καὶ νὰ μᾶς συμπαροσταθῇ ψυ-
χικῶς, καὶ διὰ τῶν προσευχῶν νὰ μᾶς⁶⁸² A ἐνισχύσῃ.
Ἐμπρός, λοιπόν, ὅπως ἐκεῖνοι, οἱ ἀθληταί, ἄς ἀρχίσωμεν
τοὺς ἀγῶνας. Καὶ ὅπως ἐκεῖνοι (οἱ ἀθληταί), πασιμένοι
ἀπὸ τὴν μέσῃν κινδυνεύουσιν νὰ ἐξακοντισθοῦν ὑπὸ τῆς βί-
ας τῶν λαθῶν πρὸς τὸ ἔξω ἰστάμενον πλῆθος, ἕνεκα τῆς
στενότητος τοῦ χώρου, ἀφοῦ λύσασιν τὰς λαβὰς, ἐπιστρέ-
φουσιν πάλιν πρὸς τὸν τόπον τοῦ ἀγωνισματος· ἔπειτα ἐ-
πανερχόμενοι δὲν συμπλέκονται ἐδῶ πάλιν, ἀλλ' ἐπα-
νέρχονται εἰς ἐκεῖνον τὸν τρόπον τῶν λαθῶν ποῦ ἦσαν,
ὅτε διελύθησαν. Ἐπειδὴ, λοιπόν, καὶ ἡμεῖς ἢ στυγνοχαρῶς
B τοῦ τόπου ἠνάγκασε νὰ σταματήσωμεν τὸν λόγον, ἄς
ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν τόπον τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἄς λύσωμεν
τοὺς κώμβους ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὅποια σήμερον ἀνεγνώσθη-
σαν. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός», λέγει, «ὡς ποιήσωμεν ἄνθρωπον
κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἰδικῆν μας»⁶.

Κατὰ πρῶτον τοῦτο ἀξίζει νὰ ἐρευνησώμεν, διότι ὅ-
τι ὁ οὐρανὸς ἐγένετο οὐδόλως ἐλέγχθη τὸ «Ποιήσωμεν»,
ἀλλὰ τὸ «Γενηθήτω οὐρανός»⁷ Γενηθήτω φῶς⁸ καὶ δι' ἑν
ἕκαστον μέρος τῆς κτίσεως ὁμοίως ἐλέγχθη μῆπως ἔδω
μόνον ἐτέθη τὸ «Ποιήσωμεν» ὡς ἐπιθυμία καὶ σκέψις καὶ

4. Κονίστρα· τόπος καυλωμένος δι' ἄμμου, ἢ παλιόστρα, ὁ χῶρος
εἰς τὸν ὅποιον διεξήγοντο οἱ ἀγῶνες.

5. Γεν. 1, 26.
6. Γεν. 1, 6.
7. Γεν. 1, 3.

ἀνακοινωνίας πρὸς κάποιον ἄλλον ποῦ ἔχει τὴν ἴδιαν τιμὴν; Ὁ Πάϊας εἶναι ἕκείνος ποῦ πρόκειται νὰ δημιουργηθῆ καὶ τιμᾶται μὲ τὸσον μεγάλην τιμὴν; Ὁ ἄνθρωπος εἶναι! Τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν ζῶον, καὶ ἀπὸ ἄλλην τὴν κτίσιν τιμιώτερον διὰ τὸν Θεόν. Δι' αὐτὸν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ ἅλη γενικῶς ἡ φύσις; ὁ ἄνθρωπος τοῦ ὁποίου τὴν σωτηρίαν τὸσον ἐπόθησεν ὁ Θεός, ὥστε δὲν ἐρείσθη οὐτε καὶ τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ δι' αὐτόν. Διότι δὲν ἀπαμακρύνθη ἀπ' αὐτὸν τὰ πάντα πράττων καὶ ἐνεργῶν μέχρις οὗ αὐτὸν ἀνύψωσε καὶ ἀκάθισαν εἰς τὰ δεξιὰ του. Καὶ θεῶ ὁ Παῦλος καὶ λέγει «Καὶ μᾶς ἀνέστησε μαζί με τὸν Χριστὸν καὶ μᾶς ἔβαλε νὰ καθίσωμεν εἰς τὰ δεξιὰ του, μαζί του εἰς τὰ ἑπουράνια, ποῦ ἔγιναν ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ἀνύψωσις διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».⁸ Διὰ τοῦτο διανόησις καὶ σκέψις καὶ ἀνακοινωνίας γίνεται, ὅχι διότι ὁ Θεὸς ἔχει ἀνάγκη συμβουλῆς; μὴ γένοιο! Ὁ ἀλλὰ μὲ τὴν πλοκῆν τῶν λέξεων θέλει νὰ δείξῃ τὴν ἀποδιδωμένην εἰς τὸν ἄνθρωπον τιμὴν. Καὶ πῶς, λέγει, ἐάν εἶναι τιμιώτερος ἀπ' ἄλλον τὸν κόσμον, δημιουργεῖται μετὰ τὸν κόσμον; Ἀκριβῶς διὰ τοῦτο, διότι εἶναι τιμιώτερος ἔλου τοῦ κόσμου. Καὶ καθὼς ὁ βασιλεὺς ὅταν πρόκειται νὰ ἐπισκεφθῆ κάποιον πόλιν, φθάνουν κατὰ πρότερον στρατηγοὶ καὶ ὑπαρχοὶ καὶ δορυφόροι καὶ πάντες οἱ δοῦλοι, μὲ σκοπὸν νὰ ἐτομάσουν τὴν βασιλικὴν κατοικίαν καὶ νὰ τακτοποιήσουν τὰ τῆς ὑποδοχῆς καὶ οὕτω τὸν βασιλέα νὰ ὑποδεχθοῦν μετὰ μεγάλων τιμῶν. Ἐ ἔτσι καὶ ἔδω, ὡς νὰ ἐμελλε νὰ εἰσελθῆ ὁ βασιλεὺς, προσέφθασεν ὁ ἥλιος, ἔδραμε πρῶτος ὁ οὐρανός, εἰσήλθε πρῶτον τὸ φῶς, τὰ πάντα ἔγιναν καὶ εὐτρεπίσθησαν καὶ τότε ὁ ἄνθρωπος μετὰ μεγάλης τιμῆς ὑστερον εἰσάγεται. «Ἄς ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα».⁹

⁸ Ἄς ἀκούῃ ὁ Ἰουδαῖος. Πρὸς ποῖον λέγει ὁ Θεὸς «Ἄς ποιήσωμεν»; Τὰ γράμματα εἶναι τοῦ Μωϋσῶος, τοῦ Μωϋσῶος τὸν ὁποῖον ψευδῶς λέγουσι ὅτι τὸν πιστεύουν. Καὶ ὅτι ψεύδονται καὶ δὲν τὸν πιστεύουν ἄκουε τὸν Χριστὸν ποῦ ἀλέγει αὐτοὺς καὶ λέγει «Ἐάν πιστεύατε τὸν Μωϋσῆν, θὰ ἐπιστεύατε καὶ Ἐμένα».¹⁰ Τώρα δὲ τὰ μὲν δι-

8. Ἐφεσ. 2, 6.
9. Γεν. 1, 26.
10. Ἰωάν. 5, 46.

θλία εἰς ἕκείνους εὐρίσκονται, εἰς ἡμᾶς δὲ εὐρίσκεται ὁ θησαυρὸς τῶν θ'ολίων' εἰς ἕκείνους τὰ γράμματα, εἰς ἡμᾶς καὶ τὰ γράμματα καὶ τὰ νοήματα. ⁶⁵³ Ἄ Πρὸς ποῖον, λοιπὸν, λέγει, εἶπε τὸ «Ἄς ποιήσωμεν ἄνθρωπον»; Πρὸς Ἄγγελον, λέγει, ἢ πρὸς Ἀρχάγγελον ἀπλῶς ὀμιλεῖ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ κακοὶ ἐκ τῶν ὑπηρετῶν κατηγορούμενοι ἀπὸ τοὺς κυρίους αὐτῶν καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἀπαντήσουν εὐθέως, προσφέρουν ὅτι πρόχειρον εὐρουν, εἶσι ἀκριβῶς καὶ σεῖς. Πρὸς ἄγγελον, λέγετε, καὶ πρὸς Ἀρχάγγελον τὸ εἶπε. Πρὸς ποῖον Ἄγγελον; Πρὸς ποῖον Ἀρχάγγελον; Διότι ἡ δημιουργία δὲν εἶναι ἔργον τῶν Ἀγγέλων, οὐδὲ τῶν Ἀρχαγγέλων νὰ πράττουν τοῦτα. Διατί δὲ, ὅταν μὲν τὸν οὐρανὸν ἐδημιούργησε, δὲν εἶπεν εἰς Ἄγγελον καὶ Ἀρχάγγελον, ἀλλὰ Μόνος Του τὸν ἐδημιούργησεν ὅταν δὲ τὸ τιμιώτερον τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔλου τοῦ κόσμου ζῶον ἔφερον εἰς φῶς, τὸν ἄνθρωπον, Ἐ τότε λαμβάνει συνεργάτας τῆς δημιουργίας, τοὺς δούλους;

Ταῦτα δὲν ἔχουν οὕτως, ὅχι. Διότι ἔργον τῶν Ἀγγέλων εἶναι νὰ παρευρίσκωνται πλησίον τοῦ Θεοῦ καὶ ὅχι ἡ δημιουργία τῶν Ἀρχαγγέλων ἔργον εἶναι ἡ δικαιοσύνη καὶ ὅχι νὰ συμμετέχουν τῆς ἀποφάσεως καὶ σκέψεως τοῦ Θεοῦ. Ἄκουσε τί λέγει ὁ Ἰσαΐας διὰ τὰς δυνάμεις τῶν Σεραφείμ, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀνώτεροι τῶν Ἀρχαγγέλων «Εἶθον τὸν Κύριον νὰ κάθηται εἰς θρόνον ὑψηλὸν καὶ ἐπιημένον, καὶ τὰ Σεραφεῖμ νὰ ἴστανται περὶ αὐτοῦ ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἔχον ἐξ πτέρυγας; καὶ μετὰ τὰς δύο πτέρυγας ἐκάλυπτον τὰ πρόσωπά των».¹¹ Ἀποκρύπτωνται δηλοδὴ τὰς εἴψεις. Διότι δὲν δύνανται νὰ ὑποφέρουν τὴν ἐκφερομένην λάμψιν ἀπὸ τοῦ θρόνου. Ὁ τί λέγει; Τὰ μὲν Σεραφεῖμ παρίστανται καὶ θαυμάζουν τὸσον πολὺ καὶ ἐκπλήσσονται καὶ θεωροῦν ταῦτα ὡς συγκρατάσαι Θεοῦ, οἱ δὲ Ἄγγελοι συμμετέχουν εἰς τὴν γνώμην καὶ σκέψιν αὐτοῦ; Ἐξέρχεται τῆς λογικῆς ταῦτο. Ἄλλὰ ποῖος εἶναι ἕκείνος πρὸς τὸν ὁποῖον λέγει «Ἄς κάμωμεν ἄνθρωπον»; Ὁ θαυμαστός συμβούλας, ὁ ἐξουσιαστής, ὁ ἰσχυρὸς Θεός, ὁ ἄρχων τῆς εἰρήνης, ὁ πατὴρ τοῦ αἰῶνος τοῦ μέλλοντος, ὁ Ἰδιὸς ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Πρὸς ἐκείνον, λοιπὸν, λέγει «Ἄς ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν». Δὲν εἶπε «Κατὰ τὴν Ἰδικὴν μου καὶ Ἰδικὴν Σου», ἢ «Κατὰ τὴν Ἰδικὴν

11. Ἰσα. 6, 1-2.

Μου και ἰδικήν σας», Ἰ ἀλλά «Κατ' εἰκόνα ἡμετέραν»,¹² μί-
ων εἰκόνα θελοῖ και μίαν τὴν ὁμοίωσιν. Τοῦ Θεοῦ ὅμως
και τῶν ἀγγέλων ἡ εἰκὼν δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ, οὔτε ἡ ὁμοίω-
σις.

Διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι μία ἡ εἰκὼν και ἡ
ὁμοίωσις τοῦ Δεσπότη και τῶν λειτουργικῶν δυνάμεων;
Ὅστε πρὸς χάριν ὁμῶν ἡ περιήρπωση ἔχει ἐλεγχθῆ ἀπὸ
δλα τῆς τὰ μέρη, διότι ἐνταῦθα, εἰκόνα ἀρχῆς ὑποδηλοῖ,
καθὼς γίνεται γνωστὸν ἀπὸ τὸ ἐξῆς: Διότι ὅταν εἶπε
«Κατ' εἰκόνα και καθ' ὁμοίωσιν»,¹³ προσέθεσε «Και ὡς
ἀρχον τῶν (χθόνων τῆς βασιλείας)»¹⁴ ἡ ἐξουσία ὁμῶς τοῦ
Θεοῦ και τῶν Ἀγγέλων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ὁμοία.
Διότι πῶς θὰ ἦτο ἡ ἐξουσία ἡ αὐτὴ και διὰ τοὺς δούλους
και διὰ τὸν Δεσπότην και διὰ τοὺς λειτουργοὺς και διὰ τὸν
Διατάσσοντα; Ἀλλὰ και μερικὸ ἄλλοι φυτρῶνον και
μᾶς λέγουν Ἐ ὅτι, — Ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁμοία με
τὴν ἰδικήν μας, κακῶς νοοῦντες τὸ λεγόμενον. Καθ' ὅσον
δὲν εἶπεν εἰκόνα οὐσίας, ἀλλὰ εἰκόνα ἀρχῆς, ὡς θὰ δηλώ-
σωμεν και με τὰ ἐξῆς. Ὅτι, λοιπόν, τὸ θεῖον δὲν ἔχει μορ-
φήν ἀνθρώπου, ἄκουσε τὸν Παῦλον ποὺ λέγει¹⁵ «Ὁ ἀνὴρ
δὲν ὄφειλε νὰ καλύπτῃ τὴν κεφαλὴν του, διότι εἶναι: εἰ-
κὼν και δόξα τοῦ Θεοῦ ἡ δὲ γυνὴ εἶναι δόξα τοῦ ἀνδρός»
διὰ τοῦτο, λέγει, «πρέπει νὰ φέρῃ κάλυμμα ἐπὶ τῆς κε-
φαλῆς». ¹⁶ Ἀ Καὶ ὁμῶς, ἐὰν εἰκόνα ἐβῶ ἐνοῆ τοῦτο, δη-
λαδὴ τὴν καταπληκτικὴν ὁμοιότητα τῆς μορφῆς τοῦ ἀν-
θρώπου πρὸς τὸν Θεόν, και δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ ἀνθρω-
πος καλεῖται εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, διότι ὁ Θεὸς οὕτω ἔχει δια-
τυπωθῆ λοιπόν, συμφῶνως πρὸς ἀκείνους, δὲν ἔπρεπε
μόνον ὁ ἀνὴρ νὰ λέγεται εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ και ἡ γυ-
νὴ. Διότι τῆς γυναικὸς και τοῦ ἀνδρός ἕνας εἶναι ὁ
τύπος, και ὁ χαρακτὴρ και ἡ ὁμοίωσις μία. Διατί, λοιπόν,
ὁ ἀνὴρ εἰκὼν λέγεται τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ γυνὴ ὄχι; Διότι δὲν
ἐνοεῖ τὴν εἰκόνα τῆς μορφῆς, ἀλλὰ τῆς ἀρχῆς, τῆς ἐξου-
σίας, τὴν ὅποιον ὁ ἀνὴρ μόνον ἔχει, ὄχι δὲ και ἡ γυνὴ.
Διότι οὗτος δὲν ἔχει ὑποταχθῆ εἰς οὐδένα· ἀκείνη δὲ ἀπὸ
τὸν ἀνδρα ἔχει ὑποταχθῆ, καθὼς ὁ Θεὸς λέγει: «Ἀπὸ τὸν
ἀνδρα σου νὰ ἐξαρτᾶσαι και αὐτὸς νὰ σὲ ἐξουσιάζῃ».¹⁷ Ἐ

12. Γεν. 1, 26.

13. Γεν. 1, 26.

14. Γεν. 1, 26.

15. Α' Κορινθ. 11, 7, 10.

16. Γεν. 8, 10.

Διὰ τοῦτο ὁ μὲν ἀνὴρ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ λέγεται, ἐπειδὴ δὲν
ἔχει κανένα ἀνώτερόν του, ὅπως και διὰ τὸν Θεόν δὲν ὑ-
πάρχει ὁ ἀνώτερος, ἀλλὰ ἀρχὴ τῶν πάντων ἡ δὲ γυνὴ
λέγεται δόξα τοῦ ἀνδρός, ἐπειδὴ ἔχει ταχθῆ ὑπὸ τὸν ἀν-
δρα. Καὶ ἄλλοῦ πάλιν λέγει: «Δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν
ὅτι τὸ θεῖον ὁμοιάζει με χρυσόν ἢ ἀργυρὸν ἢ λίθον ἢ
σκαλιστὸν ἔργον τέχνης και ἀνθρωπίνης συλλήψεως».¹⁷
Αὐτὸ τὸ ὅποιον λέγει εἶναι περίπου τὸ ἐξῆς: «τὸ θεῖον,
ἡ Θεότης ὄχι μόνον τοὺς τύπους ὑπερβαίνει, ἀλλ' οὔτε ἡ
διάνοια δύναται νὰ διατυπώσῃ κάτι τέτοιο, δηλαδὴ τί εἶ-
ναι ὁ Θεός. Ὁ Πῶς, λοιπόν, εἶναι δυνατόν ὁ Θεὸς νὰ ἔχη
τὴν μορφήν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν στιγμὴν ποὺ ὁ Παῦλος
λέγει, ὅτι οὐδεμία διάνοια ὑπάρχει, ἡ ὅποια δύναται νὰ
διατυπώσῃ εἰς τὴν σκέψιν τὴν οὐσίαν τῶν Θεῶν; Διότι
τὴν ἰδικήν μας μορφήν και τὸν τύπον δλοὺ δυνάμεθα νὰ
τὴν σχηματίζωμεν εὐκόλως με τὴν σκέψιν μας. Ἐπιθεθῶ-
μεν και τώρα νὰ σὲς ἐπαναφέρω τοὺς λόγους τοὺς ἀνα-
φερομένους εἰς τὴν ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ δὲν μᾶς τὸ ἐπι-
τρέπει ὁ καιρός. Ἄς σιγήσωμεν, λοιπόν, ἀφοῦ σὲς πα-
ραγγελλώμεν ἀκείνο: Νὰ ἐνθυμῆσθε με ἀκριβεῖον δλα ὅ-
σα σὲς ἔχω εἶπει και νὰ φροντίζετε πολὺ διὰ τὸν ὀρθὸν
βίον, Ἰ διὰ νὰ μὴ συγκεντρωθῆτε ἐδῶ ματαίως και ἀ-
νωφελῶς. Διότι, και ἂν κρατῶμεν τὴν ὀρθότητα τῶν δο-
γματικῶν, μὴ ὑπαρχούσης ὁμῶς τῆς ἀρετῆς τῶν ἔργων, ὁ-
πωσδήποτε θὰ ἀκπῶσωμεν τῆς αἰωνίου ζωῆς.

Διότι λέγει ὁ Κύριος: «Δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Βασι-
λείαν τῶν οὐρανῶν καθέτις ποὺ μοῦ λέγει, Κύριε, Κύριε,
ἀλλ' ἀκείνος ὅστις πράττει τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς Μου
τοῦ Ἐπουρανίου».¹⁸

Ἄς πράττωμεν, λοιπόν, τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μετὰ
μεγάλου ζήλου και προθυμίας, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ εἰ-
σέλθωμεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς και νὰ ἐπιτύχωμεν και τὰ ἀ-
γαθὰ τὰ ὅποια ἔχουν ἐπομασθῆ διὰ τοὺς ἀγαπῶντας τὸν
Θεόν· εἶθε πάντες ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὰ με τὴν θεῖαν
χάριν και φιλευθέρωτιαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
μετὰ τοῦ Ὁποίου και ὁ Πατὴρ μαζί και τὸ Ἅγιον Πνεῦμα
ὡς ἔχουν δόξαν, Ἐ δύναμιν, τιμὴν, τώρα και πάντοτε, και
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

17. Ἰερ. 17, 29.

18. Ματθ. 7, 21.

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

655 Α ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΤΟ «ΚΑΘ' ΟΜΟΙΩΣΙΝ»¹ ΚΑΙ ΔΙΑ ΠΟΙΟΝ ΛΟΓΟΝ ΕΝΩ Ο ΘΕΟΣ ΕΙΠΕΝ ΝΑ ΑΡΧΩΜΕΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΘΗΡΙΩΝ, ΔΕΝ ΤΑ ΕΞΟΥΣΙΑΖΟΜΕΝ ΚΑΙ ΟΤΙ ΤΟΥΤΟ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΠΟΛΛΗΣ ΠΡΟΚΟΙΑΣ

Όπως ακριβώς διά τούς σπειράοντας οὐδὲν εἶναι τὸ κφελας, όταν οἱ σπόροι πέσουν παρά τὴν ὁδόν, ἔτσι καὶ διά τὸν ὁμιλητὴν δὲν εἶναι περισσότερο τὸ κέρδος, όταν ὁ λόγος δὲν φθάσῃ εἰς τὴν διάνοιαν τῶν ἀκουόντων, ἀλλὰ μεταίως ἀφοῦ διασκορπισθῇ εἰς τὸν ἀέρα ὁ ἦχος Β τῆς φωνῆς θὰ ἀφήσῃ τὸν ἀκροατὴν δίχως ὠφέλειαν.

Αὐτὰ δὲ σὰς εἶπον ἄχι ἀνευ λόγου, ἀλλὰ διά τὰ μὴ προσέχετε μόνον εἰς τὰ ἀπλούστερα ἐκ τῶν νοημάτων ἀλλὰ καὶ τῶν βαθυτέρων καὶ κατατολήσετε. Διότι, ἐάν τῶρα² δὲν κατέλωμεν πρὸς τὰ βαθύτερα νοήματα τῆς Γραφῆς, ὅποτε τὰ μὲν μέλη μας εἶναι κατάλληλα διὰ κολλήσεως, τὸ δὲ βλέμμα διαυγέστερον καὶ δὲν ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὸ πονηρὸν ρεῖμα τῆς τρυφῆς, τὸ δὲ πνεῦμα προθυμότερον ὥστε δὲν θαλοῦται, τότε θὰ κατέλωμεν; Μήπως όταν ὑπάρχῃ τρυφή καὶ τράπεζα καὶ μέθη καὶ ἡ τράπεζα θὰ εἶναι πλήρης φαγητῶν; Ἀλλὰ τότε δὲν εἶναι εὐκολον οὔτε νὰ κινηθῇ κανεὶς³ τόσοσὸν πολὺ καταπιέζει C τὴν ψυχὴν τὸ βαρὺ φορτίον τῆς τρυφῆς. Δὲν βλέπετε ὅτι οἱ θέλοντες νὰ εὑρουν λίθους πολυτελεῖς, δὲν κάθονται πλησίον τοῦ αἰγιαλοῦ ἀριθμοῦντες τὰ κῆματα καὶ οὕτως νὰ εὑρουν τὸ ζητούμενον, ἀλλὰ εἰς τὸ βάθος θυθίζονται⁴ ἂν καὶ ὁ κόπος κατὰ τὴν ἀναζήτησιν εἶναι πολὺς, πολὺς δὲ ὁ κίνδυνος καὶ κατὰ τὴν ἀνεύρεσιν, καὶ μετὰ τὴν εὑρεσιν τὸ κέρδος οὐδέν; Διότι τί μέγα δύναται νὰ εἰ-

1. Γεν. 1, 26.

2. Εἶναι καὶρός νηστείας καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἱερός Πατήρ ἡσυχῆ τὴν στήθεά κατέλληλον διὰ τὴν καλύτεραν μελέτην καὶ κατανοήσιν τῆς Ἀγίας Γραφῆς.

φέρει εἰς τὸν βίον ἡμῶν ἡ ἀνεύρεσις πολυτελῶν λίθων; Ἀντιθέτως, εἶθε νὰ μὴ μᾶς ἐπροξενούσε μεγάλα κακά! Καθ' ὅσον ἐκεῖνο τὸ ὅποιον μᾶς ἀνατρέπει τὴν ζωὴν μας καὶ τὰ πάντα κόμει ἄνω - κάτω, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρά ἡ μαγία τῶν χρημάτων. Ἐκεῖνοι ὅμως διακινδυνεύουν καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα D διὰ τὴν καθημερινὴν τρυφήν, καὶ περιφρονοῦν τὰ κῆματα⁴ ἀντιθέτως ἔδω, δὲν ὑπάρχει κίνδυνος, δὲν ὑπάρχει τοσοῦτος μόχθος, ἀλλὰ ὀλγος καὶ μικρός, καὶ αὐτὸς διὰ τὴν περιφροῦρησιν τῶν εὐρισκομένων. Διότι ἐκεῖνα, τὰ ὅποια εὐρίσκονται ἐκόλως φαίνονται εἰς τοὺς πολλοὺς εὐκαταφρόνητα.

Δὲν ὑπάρχει παραχῆ κυμάτων εἰς τὸ πέλαγος τῶν Γραφῶν, ἀλλὰ τὸ πέλαγος τοῦτο εἶναι ἡσυχώτερον ἀπὸ κάθε λιμένα. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ κατέλθῃ κανεὶς πρὸς τοὺς σκοτεινοὺς κόλπους τῆς θαλάσσης, οὔτε νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν σωτηρίαν τοῦ σώματος εἰς τὴν στακτον ροὴν τῶν κυμάτων. Ἀλλὰ πολὺ μὲν εἶναι τὸ φῶς ἔδω, E φωτεινότερον καὶ ἀπὸ τὰς ἀκτίνας, πολλὴ δὲ ἡ γαλήνη, ἐλλείπει δὲ πᾶσα παραχῆ, καὶ τόσοσὸν μέγα εἶναι τὸ κέρδος ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὅποια εὐρίσκουμεν, ὥστε διὰ λόγου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παρασταθῇ. Ἄς μὴ ἀποκώμμεν, λοιπόν, ἀλλ' ἄς ἐρευνώμεν.

Ἠκούσατε ὅτι ὁ Θεὸς «Ἐποίησεν τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ» καὶ τί σημαίνει τοῦτο τὸ «κατ' εἰκόνα» καὶ τὸ «καθ' ὁμοίωσιν» τὸ ἔχομεν εἶπει⁵ 656 Α ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι ὁμοίότης οὐσίας, ἀλλ' ὁμοιότης ἐξουσίας⁶ τὸ δὲ «καθ' ὁμοίωσιν», δηλαδὴ τὸ ἦμερον καὶ τὸ πρᾶσον καὶ τὴν δυνατότητα νὰ γίνωμεν ὅμοιοι μὲ τὸν Θεόν, συμφώνως πρὸς τὸν λόγον τῆς ἀρετῆς, καθὼς λέγει ὁ Χριστός, «Γίνεσθε ὅμοιοι πρὸς τὸν ἐπουράνιον Πατέρα Μου». Καὶ ὅπως εἰς τὴν γῆν αὐτὴν τὴν πλατείαν καὶ εὐρύχωρον, τὰ μὲν ἐκ τῶν ζώων εἶναι πλέον ὁμοίωτα λογικῆς, τὰ δὲ θηρωδέστερα⁷ ἔτσι καὶ εἰς τὸ πλάτος τῆς ἰδικῆς μας ψυχῆς, οἱ μὲν ἐκ τῶν λογισμῶν εἶναι κατώτεροι καὶ περισσότερον κτηνώδεις, οἱ δὲ θηρωδέστεροι καὶ ἀγριώτεροι. Πρέπει, λοιπόν, νὰ ὑπατάξωμεν αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς ἐξουσιάζωμεν καὶ νὰ τοὺς παραδώσωμεν εἰς τὴν λογικὴν. B Καὶ

3. Γεν. 1, 26.

4. Ματθ. 6, 46.

πώς είναι δυνατόν κάποιος να υποτάξει θηριώδη λογισμόν, λέγει; Τί λέγεις, ὦ ἄνθρωπε; Τοὺς λέοντας ὑποτάσσομεν καὶ τὰς διαβάσεις των ἐξημερώνομεν καὶ ἀμφιβάλλεις ἂν θυμηθῆς τὸν λογαισμόν; Ἄν καὶ εἰς τὸν λέοντα μὲν ἡ ἀγριότης εἶναι ἐκ φύσεως, παρὰ φύσιν δὲ ἡ ἡμερότης εἰς αὐτὸν ἀντιθέτως, φυσικὸν μὲν εἶναι τὸ προσήγες, παρὰ φύσιν δὲ τὸ ἀγριον. Ἐκεῖνος, λοιπόν, ὁστις ἐκβάλλει τὴν κατὰ φύσιν ἀγριότητα καὶ τοπαθεῖ τὴν παρὰ φύσιν ἡμερότητα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ θηρίου, δὲν θά δύνηται νὰ διατηρήσῃ τὴν φυσικὴν ἀρετὴν εἰς τὴν ψυχὴν του; Καὶ πόσον μεγάλης ραθυμίας δὲν θά εἶναι γινώσκοντα τοῦτο;

Καὶ διὰ μὲν τὴν ψυχὴν τῶν λέοντων ὑπάρχει, ἐκτὸς ταύτης, καὶ ἄλλη δυσκολία μετ' αὐτὴν· Ὁ ἡ ψυχὴ τοῦ θηρίου στερεῖται λογικοῦ. Ἄλλ' ὅμως ἔχετε ἴδει πολλὰς φορές λέοντας νὰ εἶναι ἡμερώτεροι τῶν προβάτων καὶ νὰ βαδίζουσι διὰ μέσου τῆς ἀγορᾶς, καὶ χάριματα πολλακίς νὰ δίδουσι πολλοὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων τῶν ἐργαστηρίων εἰς τὸν κύριον τοῦ θηρίου, οὐκ ἄνθρωπον ἀμοιβὴν διὰ τὴν τέχνην καὶ τὴν σοφίαν, διὰ τῆς ὁποίας τὸ θηρίον ἐξημερώσεν εἰς τὴν ψυχὴν σου ὅμως ὑπάρχει καὶ λογικὴ, καὶ φόβος Θεοῦ, καὶ ἡ βοήθεια ἔρχεται ἀπὸ πολλὰ μέρη καὶ πολλὰ μάλιστα. Μὴ μοῦ φέρης, λοιπόν, δικαιολογίας καὶ προφάσεις. Διότι δυνασαι, ἂν θέλῃς, νὰ εἶσαι ἡμερὸς καὶ πρᾶος. « Ἄς ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἰδικτὴν μας, **D** καὶ ἄς ἀρχῇ τῶν θηρίων».

Ἐδὼ μᾶς παρουσιάζονται οἱ Ἑθνικοὶ καὶ λέγουσι ὅτι ἡ φράσις εἶναι ψευδής· διότι δὲν ἀρχομεν ἡμεῖς τῶν θηρίων· ἐκεῖνα ἀρχομεν ἡμῶν, καὶ μᾶς προσενοῦν μέγαν φόβον. Τοῦτο προπάντων δὲν εἶναι ἀληθές· καθ' ὅσον ἀρκεῖ νὰ φαῖται καὶ ὁφθαλμοῦ ἀνθρώπου διὰ νὰ διώξῃ μακρὰν τὸ θηρίον. Τόσον φόβον προσενοῦμεν εἰς αὐτὰ!

Ἐὰν δὲ κάποιος ἀμυνόμενος ἐπιτεθῆ, ἢ ὑπὸ πείνης πιεζόμενος, ἢ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι πολλὰς φορές τὰ προκαλοῦμεν καὶ τὰ ἐκδιώκομεν διαίως, τότε δὲ εἶναι γινώσκοντα τελείας κυριαρχίας. Διότι οὕτως, ἂν κάποιος ἐξ ἡμῶν, καθ' ἣν στιγμὴν θλίπεται νὰ ἐπέρχονται λησται, **E** ὀπλιζέται καὶ ἀμύνεται, θεωρεῖται τὸ πρᾶγμα ὡς κυριαρχία, ἀλλὰ εἶναι πρόνοια μεγάλη διὰ τὴν σωτηρίαν του· πλὴν ὅμως δὲν

5. Γεν. 1, 26.

φέρω ὡς ἀπολογίαν ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα οὕτως εἶναι χρήσιμα νὰ τ' ἀκούσατε.

Φοβούμεθα τὰ θηρία καὶ τρέπομεν αὐτὰ καὶ τῆς ἐξουσίας ἔχομεν ἀκπέσει. Δὲν ἀντιλέγω· ὁμολογῶ καὶ ὁ Ἰ-δίας· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ ψευδῆ. Διότι κατ' ἀρχὰς τὰ πρᾶγματα δὲν ἦσαν ἔτσι, ἀλλὰ τὸ θηρίον ἐφοβείτο, καὶ ἔτρεμεν, καὶ ὑπετάσσεται εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὡς εἰς δεσπότην· ἐπειδὴ ὅμως τὴν παρησίαν ἐχάσαμεν καὶ τὴν τιμὴν, διὰ τοῦτο τὰ θηρία φοβούμεθα. Πότεν τοῦτο γίνεται φανερόν; ⁶⁵⁷ **A** « ἠδύγησεν ὁ Θεὸς τὰ θηρία πρὸς τὸν Ἀδὰμ, διὰ νὰ ἴδῃ τί ὀνόματα θὰ δώσῃ εἰς αὐτά». ⁶⁵⁸ Καὶ δὲν ἀπεμακρύνθη ὁ Ἀδὰμ φοβούμενος, ἀλλὰ θέτει τὰ ὀνόματα εἰς ἅλα ὡς εἰς ὑποταγμένους δούλους. Τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις ἐξουσίας. Διὰ καὶ ὁ Θεὸς θέλων καὶ διὰ τούτου νὰ τοῦ διέλθῃ τὸ ἄξιωμα τῆς ἐξουσίας, τοῦ ἀνέθεσε τὴν ὀνομασθεσίαν, καὶ τὰ δοθέντα ὀνόματα ὑπὸ τοῦ Ἀδὰμ ἔμειναν εἰς τὰ ζῷα. Διότι λέγει « ἴαν ὅτι ἔδωκεν ὁ Ἀδὰμ ὡς ὀνομασίαν τοῦτο ὡς ὄνομα ἔμεινεν εἰς αὐτά». ⁶⁵⁹ Μία, λοιπόν, ἀπόδειξις ὅτι τὰ θηρία κατ' ἀρχὰς δὲν ἐπροξένοῦν φόβον εἰς τὸν ἄνθρωπον· ἕτερα ἀπόδειξις σαφέστερα τῆς πρώτης, ἡ συζήτησις τοῦ ὄψεως μετ' ἡ γυναῖκα. **B** Διότι, ἂν τὰ θηρία ἦσαν φοβερά εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἡ γυνὴ δὲν θά παρέμενε, καθ' ἣν στιγμὴν ἔδωκεν τὸν ἄφρον, ἀλλὰ θά ἔφυγεν δὲν θά ἐδέχετο συμβουλήν, δὲν θά συνομίλει μετὰ τοσαύτης ἀφοβίας, ἀλλὰ ἀμέσως μετ' ἡν θέρῃ τῆς ὄψεως θά ἐτρέμαζε καὶ θά ἀπεμακρύνετο· τώρα ὅμως συνομιλεῖ καὶ δὲν φοβεῖται· διότι δὲν ὑπῆρχεν ποτὲ ὁ φόβος οὗτος. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰσῆλθεν ἡ ἁμαρτία, ἀπωλόθησαν καὶ τὰ σχετικά μετ' ἡν τιμὴν καὶ ὅτι ἀκριβῶς συμβαίνει μετ' ἐκεῖνους ἐκ τῶν δούλων, ὅτινες ἀποσπῶντες τὴν ἐκτίμησιν τῶν κυρίων των, εἶναι φοβεροὶ εἰς τοὺς ὁμοίους των· περιπίπτοντες ὅμως εἰς τὴν δυσμένειάν των φοβοῦνται καὶ τοὺς ὁμοούλους· ὁμοίως καὶ μετ' ἡν ἄνθρωπον ἔγενεν. Ἐως οὗτου εἶχεν παρησίαν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ εἰς τὰ θηρία ἦτο φοβερός· **C** ἐπειδὴ ὅμως ἡμάρτησεν, καὶ τοὺς τελευταίους ἐκ τῶν ὁμοίων του φοβεῖται εἰς τὸ ἐξῆς. Ἐὰν δὲ

6. Γεν. 2, 19.

7. Γεν. 3, 19.

8. Πρὸς Γεν. 3, 1-5.

ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν ἔχει αὐτῶ, τότε δείξαι μου σὺ ὅτι πρὸ τῆς ἁμαρτίας τὰ θηρία ἦσαν φοβερά εἰς τοὺς ἀνθρώπους· ἀλλὰ δὲν δύνασαι. Ἐὰν δὲ μετὰ ταῦτα εἰσῆλθεν ὁ φόβος, καὶ τοῦτο ἀκόμη εἶναι ἀπόδειξις τῆς προνοίας τοῦ δεσπότη. Καθότι, ἐὰν μὲν ἡ δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐντολή, μετακινήθη καὶ παρεβιάσθη, ἡ δοθεῖσα δὲ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τμηθῆ ἔμεινεν ἀκίνητος, δὲν θά ἐγείρετο εὐκόλως ἐκ τῆς ἁμαρτίας. Διότι καὶ ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἁμαρτάνουν καὶ ὅταν δὲν ἁμαρτάνουν ἀπολαμβάνουν τῆς ἰδίας τιμῆς, συνηθίζου εἰς τὴν κακίαν μᾶλλον καὶ δὲν ἀπομακρύνονται εὐκόλως ταύτης. Καθόσον, ἐὰν τῶρα δὲν ἀνέχωνται νὰ ζῶν σωφρόνως, ὃ ὅποτε ἐπικρανοῦνται καὶ φόβοι καὶ τιμωρίαι καὶ κολάσεις, ποῖοι θά ἦσαν, ἐὰν οὐδόλως ἐτιμωροῦντο διὰ τὰ πλημμελήματά των; Ὅστε γίνεται φανερόν ὅτι ὁ Θεὸς προνοῶν καὶ φροντίζων δι' ἡμᾶς μᾶς ἐξέβαλεν τῆς ἀρχῆς. Σὺ δὲ καὶ ἐδῶ πρόσεχε τὴν ἀπερίγραπτον φιλανθρωπίαν Του. Διότι, ὁ μὲν Ἀδάμ ἀνέτρεψε ὅλην τὴν ἐντολήν καὶ παρέδωκε τὸν νόμον· ὁ δὲ Θεός, δὲν τοῦ ἐστέρησεν δολόκληρον τὴν τιμὴν, οὔτε τοῦ ἀφῆρσεν πᾶσαν ἐξουσίαν ἀλλ' ἀφῆρσεν ἔξω ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ μόνου τὰ ζῶα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια δὲν τὸν ἐβοήθουν πολὺ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς· Ἐὰν δὲ ἀναγκαῖα καὶ χρῆσιμα καὶ προσφέροντα πολλὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ζωὴν μας, ταῦτα ἀφῆρσεν νὰ παραμείνουν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἄφῆρσε τὰς ἀγγέλους τῶν βοῶν, διὰ νὰ ἐλκωμεν τὸ ἀροτρον, διὰ νὰ ὀργώμεν τὴν γῆν, διὰ νὰ σπείρωμεν. Ἄφῆρσε τὰ εἶδη τῶν ὑποζυγίων, διὰ νὰ μᾶς βοηθοῦν εἰς τοὺς κόπους τῶν μεταφερομένων προϊόντων.

Ἄφῆρσε τὰ ποῖμνια τῶν προβάτων, διὰ νὰ ἔχωμεν βοφίλειαν ἐνδυμάτων πρὸς περιβολὴν. Καὶ ἄλλα εἶδη ζῶων ἀφῆρσε, τὰ ὅποια μᾶς δίδουν ἀρκετὴν βοήθειαν.⁵⁵⁸ Ἄ Διότι ἐπεὶ ἐτιμῶρει τὸν ἄνθρωπον καὶ ἔλεγεν «Μὲ τὸν ἰβρῶτα τοῦ προσώπου σου νὰ τρώγῃς τὸν ἄρτον σου»,⁵⁵⁹ διὰ νὰ μὴ εἶναι ἀφόρητος ὁ ἰβρῶς αὐτος καὶ ὁ μόχθος καὶ ὁ κόπος, ἐμείωσεν τὸ θῆρας καὶ τὸ φορτίον τοῦ ἰβρῶτος μὲ τὸ πλῆθος τῶν ζῶων, τὰ ὅποια συμμετέχουν εἰς τὸν κόπον καὶ εἰς τὴν ταλαιπωρίαν ταύτην χάριν ἡμῶν. Καὶ ὅπως φιλόθεος κύριος καὶ ἐσπλαγχνικός, ἀφοῦ μα-

9. Γεν. 8, 19.

στιγῶσαι τὸν δοῦλόν του, προσφέρει ἔπειτα κάποιαν θεραπεῖαν εἰς τὰς πλῆγας· ἔτσι καὶ ὁ Θεός, ἀφοῦ καταδικάσεν τὸν ἄνθρωπον θέλει τῶρα νὰ κάμῃ τὴν καταδικην ταύτην με κάθε τρόπον ἐλαφροτέρων. Μᾶς καταδίκασεν μὲν εἰς ἰβρῶτα καὶ πόνον συνεχῆ, ἔ ἀλλὰ εἰς τὸν κόπον αὐτὸν μᾶς ἐπέτρεψε νὰ συμμετέχουν χάριν ἡμῶν πολλὰ ἐκ τῶν ἀλόγων ζῶων. Δι' ὅλα ταῦτα ἄς εὐχαριστήσωμεν αὐτόν· καθ' ὅσον τὸ νὰ μᾶς δώσῃ τὴν τιμὴν, καὶ τὸ νὰ μᾶς τὴν ἀφαιρέσῃ πάλιν, καὶ νὰ μὴ τὴν ἀφαιρέσῃ ὀλόκληρον, καὶ νὰ μᾶς ἐμβάλῃ τὸν φόβον τῶν θηρίων, καὶ ὅλα ἂν κάποιοι τὰ ἐξετάσῃ, εἶναι πλήρη σοφίας, πολλῆς κηθεμονίας, πολλῆς φιλανθρωπίας, τῆς ὁποίας εἶθε ὀλοὶ ἡμεῖς νὰ ἀπολαμβάνωμεν συνεχῶς εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ, ὃ ὁποῖος ἐδημιούργησεν αὐτὰ εἰς αὐτόν ἄς εἶναι ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

688 C ΟΤΙ Η ΑΜΑΡΤΙΑ ΕΙΣΗΓΑΓΕ ΤΡΙΣ ΤΡΟΠΟΥΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ²
ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΕΒΕΛΙΟΥΣ ΟΥΤΙΝΕΣ ΑΚΟΛΟΥΝ ΜΕ ΡΑΒΥΜΙΑΝ ΚΑΙ ΔΕΝ
ΤΙΜΟΥΝ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ.

Ἰκούσατε χθές, πῶς ὁ Θεὸς ἔκοιμε τὸν ἄνθρωπον βασιλέα καὶ ἄρχοντα τῶν θηρίων, πῶς δὲ ἀμέσως ἐπειτα τὸν ἐξεδίωξεν τῆς βασιλείας· ἢ μᾶλλον ὄχι ὁ Θεός, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐξέβαλεν τὸν ἑαυτὸν τοῦ διὰ τῆς παρακοῆς ἀπὸ τῆς τιμῆς. Διότι τὸ νὰ τύχη τῆς βασιλείας, εἶναι ἔργον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ καὶ μόνου. Καθ' ὅσον ὁ Θεὸς τὴν ἀμοιβὴν ταύτην δὲν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν διὰ κατορθώματα, ἀλλὰ καὶ πρὶν νὰ δημιουργηθῆ, τὸν ἐκόσμησε μὲ τὴν τιμὴν. Διὰ νὰ μὴ λέγη, ὅτι μετὰ ταῦτα ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἀφ' οὗ καταρῶθασεν πολλά, οὕτως ἀπέσπασε τὴν ἐννοίαν τοῦ Θεοῦ ὥστε νὰ τοῦ δῶση τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν θηρίων, τὴν στιγμήν καθ' ἣν πρόκειται νὰ διαπλάσῃ αὐτὸν, ὁμοίει περὶ τῆς ἐξουσίας καὶ λέγει οὕτω «Ἄς ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἰδικήν μας καὶ ὡς ἐξουσιάζουσι τῶν θηρίων τῆς γῆς».¹ Πρὸ τῆς ζωῆς ἢ τιμῆς, πρὸ τῆς δημιουργίας ὁ στέφανος καὶ πρὶν νὰ δημιουργηθῆ εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον φέρεται. Καθ' ὅσον οἱ μὲν ἄνθρωποι τιμοῦν τοὺς ὑποδεεστέρους αὐτῶν εἰς θαθὺ γῆρας, μετὰ ἀπὸ πολλοὺς πόνους καὶ μυρίους κινδύνους, τοὺς ὁποίους ἔχουν ὑποστῆ, κατὰ τὴν διάκρισιν τῆς εἰρήνης, κατὰ τὴν διάκρισιν τοῦ πολέμου. Ἐ Ὁ Θεὸς ὅμως ὄχι ἐστὶ, ἀλλ' ἀμέσως μόλις δημιουργήθη ὁ ἄνθρωπος τὸν οδηγεῖ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν τιμὴν, καὶ δεικνύει οὕτω, ὅτι τὸ γινόμενον δὲν εἶναι ἀμοιβὴ κατορθωμάτων, ἀλλὰ θεία χάρις, καὶ ὄχι ὄφειλή. Τὸ μὲν, λοιπὸν, νὰ λάθῃ αὐτὸς τὴν ἀρχήν, προέρχεται μόνον ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ νὰ ἐκπέσῃ τῆς ἀρ-

1. Γεν. 1, 26.

χῆς, ὀφείλεται εἰς τὴν ἰδικὴν τοῦ ραβυμίαν. Ὅπως ἀκριβῶς οἱ βασιλεῖς ἀπολύουσι ἐκ τῆς ἐξουσίας τοὺς μὴ ὑπακούοντας εἰς τὰς διαταγὰς των, ἐστὶ καὶ ὁ Θεὸς ἔκαμινεν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἐστέρησε τότε αὐτὸν τῆς ἀρχῆς. 689 Α Σήμερον δὲ εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰπωμεν καὶ πόσῃ ἄλλῃ τιμῇ ἢ φύσιν τῆς ἀμαρτίας παρέσυρε, καὶ πόσας μορφὰς δουλείας εἰσήγαγεν, ὡς ἄλλος τύραννος μὲ πολυμορφὰ δεσμὰ, μὲ πολλὰς μορφὰς δουλείας, τυραννεῖ τὴν ἡμετέραν φύσιν.

Ἐπιπλέον, ἀρχὴ καὶ δουλεία πρώτη, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἄνδρες ἐξουσιάζουσι τῶν γυναικῶν διότι μετὰ τὴν ἀμαρτίαν προῆλθεν ἡ ἀνάγκη ταύτης τῆς ἐξουσίας. Καθ' ὅσον πρὸ τῆς παρακοῆς ἡ γυνὴ ἦτο ὁμότιμος πρὸς τὸν ἄνδρα· καὶ ὅτε ὁ Θεὸς διέπλασεν αὐτήν, ἐκεῖνα τὰ λόγια τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησε καὶ διὰ τὴν διόπλασιν τοῦ ἀνδρός, αὐτὰ τὰ λόγια χρησιμοποίησε καὶ διὰ τὴν δημιουργίαν τῆς γυναικός. Καὶ ὅπως δι' ἐκεῖνον εἶπε Β «Ἄς ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἰδικήν μας» καὶ δὲν εἶπεν «Ἄς γίνῃ ἄνθρωπος», ἐστὶ καὶ δι' αὐτὴν δὲν εἶπεν «ὡς γίνῃ γυνή», ἀλλὰ καὶ ἐδῶ «Ἄς ποιήσωμεν εἰς αὐτὸν βοηθόν» καὶ ὄχι ἀπλῶς βοηθόν, ἀλλὰ, «Ὅμοιον πρὸς αὐτόν»,² ἀθλῶν πάλιν τὸ ὁμότιμον. Ἐπειδὴ δηλοδὴ ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς τὰ ἄλογα ζῶα διὰ νὰ συμμετέχουσι καὶ νὰ μᾶς βοηθοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς μας, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι καὶ ἡ γυνὴ εἶναι μεταξὺ τῶν βούλων, βλέπε πόσον φανερὰ κάμνει τὴν διάκρισιν «Ὁδηγήσεν τὰ θηρία, λέγει, ἐνώπιον τοῦ Ἀδάμ καὶ ἀπὸ τὰ ζῶα ταῦτα δὲν εὗρεθῆ βοηθὸς ὅμοιος μὲ αὐτόν».³ Τί, λοιπὸν; C Ὁ ἵππος δὲν εἶναι βοηθός του ποῦ εὗρίσκειται δίπλα του κατὰ τοὺς πολέμους; Ὁ σὺς δὲν εἶναι βοηθός, ποῦ ἔλκει τὸ ἄροτρον καὶ κευράζεται μαζί μας κατὰ τὴν σπορὰν τῶν σπερμάτων; Ὁ ὄνος καὶ ὁ ἡμίονος δὲν εἶναι βοηθοί, ποῦ μᾶς βοηθοῦν διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν φορτίων; Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ λέγης τοῦτο, διὰ αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον κάμνει σαφεῖ τὴν διάκρισιν. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς, ὅτι «Δὲν εὗρεθῆ εἰς αὐτὸν βοηθός» ἀλλ' ὅτι «Δὲν εὗρεθῆ βοηθός ὅμοιος μὲ αὐτόν».⁴ Ἐστὶ καὶ ἐδῶ, ὄχι «Ἄς ποιήσωμεν εἰς αὐτὸν βοηθόν» καὶ μό-

2. Γεν. 2, 18.
2α. Γεν. 2, 18.
3. Γεν. 2, 19.
4. Γεν. 2, 18.

νον, ἀλλὰ «Ἄς ποιήσωμεν εἰς αὐτὸν βοηθὸν ὁμοιον με αὐτόν», εἶπεν. Αὐτὰ ὁμοίως πρὸς τῆς ἁμαρτίας. Μετὰ δὲ τὴν ἁμαρτίαν «Θά ξερατῶσαι ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι κύριός σου».⁵ Δ «Σὲ ἐποίησα, λέγει, ὁμοίτιμον πρὸς τὸν ἄνδρα· δὲν ἐχρησιμοποίησες καλῶς τὴν ἀρχὴν· μετὰθεθὶ ὑπὸ ἐξουσίαν. Δὲν ὑπέφερες τὴν ἐλευθερίαν νὰ καταδεχθῆς τὴν δουλείαν.

Δὲν ἐγνωρίζεις νὰ ἀρχῆς καὶ διὰ τὸν πραγματικὸν τὸ ἀπέδειξες· νὰ γίνῃς εἰς ἕκ τῶν ὑποταξαμένων, καὶ τὸν ἄνδρα σου νὰ γνωρίζῃς ὡς κύριόν σου». «Πρὸς τὸν ἄνδρα σου νὰ εἶναι ἡ ἀποτροπὴ σου καὶ αὐτὸς νὰ εἶναι κύριός σου».⁶ Καὶ πρόσθετε ἐβῶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ· Διὰ νὰ μὴ ἀκούσῃ τὸ «Αὐτὸς θὰ εἶναι κύριός σου» καὶ νομίση τὴν ἐξουσίαν βαρεῖαν, θέτει πρῶτον τὸ ὄνομα τῆς κηδεμονίας καὶ λέγει «Πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποτροπὴ σου», δηλαδὴ Ἐ ἡ καταφυγὴ σου καὶ ἡ προστασία σου καὶ ἡ ἀσφάλειά σου ἐκεῖνος θὰ σοῦ εἶναι· σοῦ ἀρίζω εἰς ὅλα τὰ ἐπερχόμενα δεῖνὰ πρὸς ἐκεῖνον νὰ στρέψῃς καὶ νὰ καταφεύγῃς. Ὅχι δὲ μόνον διὰ ταύτης τῆς προστασίας, ἀλλὰ καὶ διὰ φυσικῶν ἀναγκῶν τοὺς συνδέσῃς, ὅταν κάποιον ἀδιάσπαστον δεσμὸν, καὶ τοὺς περιέβαλεν μετὰ τὴν ἄλλωσιν τῆς ἐπιθυμίας. Εἶδες πῶς εἰσήγαγε μὲν τὴν ὑποταγὴν ἢ ἁμαρτίαν, ὃ δὲ εὐμῆχος καὶ σοφὸς Θεὸς καὶ ταῦτα πρὸς τὸ συμφέρον ἡμῶν ἐχρησιμοποίησε; Ἐκουσε καὶ τὸν Παῦλον πῶς ὁμιλεῖ περὶ τῆς ὑποταγῆς ταύτης διὰ νὰ μάθῃς πάλιν τὴν συμφωνίαν τῆς Παλαιᾶς πρὸς τὴν Καινὴν Διαθήκην.⁷ ὅσο Ἀ «Ἡ γυνὴ ἄς μανθάνῃ τὴν σωτηριώδη γνῶσιν τοῦ Εὐαγγελίου μετὰ ἡσυχίαν καὶ μετὰ πλήρη ὑποταγὴν».⁸

Εἶδες καὶ τὸν Ἰβὼν τὸν Παῦλον ποῦ ὑπέταξεν τὴν γυναῖκα εἰς τὸν ἄνδρα; Ἀλλὰ περιμένε καὶ τὴν αἰτίαν θὰ

5. Γεν. 8, 16.

6. Γεν. 8, 16.

7. Ὁ ἱερός Λόγιστὸς περὶ τῆς συμφωνίας Π. καὶ Κ. Διαθήκης λέγει: «Novum Testamentum in Vetere latet. Vetus Testamentum in Novo patet» (=Ἡ Καινὴ Διαθήκη ἐν τῇ Παλαιᾷ κρύπτεται, ἡ Παλαιὰ ἐν τῇ Καινῇ φανεροῦται). Καὶ ὁ ἱερός Χρῆστος, Ἐλλαχρὸς λέγει: «Ἰσοτέλειε τὴν Καινὴν ἢ Παλαιὰν καὶ ἤρπασεν τὴν Παλαιὰν ἢ Καινὴν. Κόσμος πρὸς προφητείας κατοργέλλεται. Χριστὸς ἐν Καινῇ κηρύσσεται. Οἱ κληρὸν ἐκ κληρῶν, προέλαβε γὰρ τὰ παλαιὰ. Οὐκ ἐδέθη τὰ παλαιὰ, ἤρπασεν γὰρ ἐν τῇ Καινῇ».

8. Ἀ' Τιμ. 2, 11.

μάθῃς. Διὰ τὴν πᾶσαν ὑποταγὴν; Διότι εἰς τὴν γυναῖκα, λέγει, νὰ διδάσκῃ δὲν ἐπιτρέπω».⁹ Ποῖος ὁ λόγος; Διότι ἐδίδαξε μίαν φοράν τὸν Ἀδάμ καὶ ταύτην κακῶς. «Οὐδὲ νὰ ἐξουσιάζῃ τὸν ἄνδρα». Διὰ τὴν «Κοῦθ' ὅσον ἐξουσίασε μίαν φοράν κακῶς», Ἀλλὰ νὰ σωθῇ. Ἀλλὰ λέγει καὶ τὴν αἰτίαν «Διότι ὁ Ἀδάμ δὲν ἠπατήθη, ἡ δὲ γυνὴ ἠπατήθη καὶ ἔγινεν παραβάτις».¹⁰ Δι' αὐτὸν τὸν λόγον τὴν κατέβαλεν ἀπὸ τὸν θρόνον τῆς διδασκαλίας. Διότι λέγει: «Ἐκεῖνος ποῦ δὲν γνωρίζει νὰ διδάσκῃ, ἄς μανθάνῃ». Ἐάν ὁμοίως δὲν θέλῃ νὰ μάθῃ, ἀλλὰ ἐπιμένῃ νὰ διδάσκῃ, θὰ καταστρέψῃ καὶ τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ τοὺς μανθάνοντας ὅτι πρᾶγμα ποῦ συνέθη καὶ μετὰ τὴν γυναῖκα τότε. Ἀλλ' ὅτι μὲν ἔχει ὑποταχθῆ εἰς τὸν ἄνδρα, καὶ μάλιστα ὑποταγῇ διὰ τὴν ἁμαρτίαν, φανερόν ἀπὸ τὰ λεχθέντα ἀνωτέρω· βέβαιον ὁμοίως ἐκεῖνο νὰ ἀκούσῃτε. «Ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου θὰ ξερατῶσαι καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι κύριός σου».

Ἐπιθυμῶ νὰ μάθετε πῶς καὶ διὰ τὴν κηδεμονίαν ταύτην ὁ Παῦλος ὁμιλεῖ καὶ πῶς ἀνομιγνύει τὴν ἐξουσίαν μετὰ τὴν φιλοστοργίαν. Ποῦ, λοιπόν, τοῦτο πράττει; Πρὸς τοὺς Κορινθίους γράφων τοὺς λέγει «Οἱ ἄνδρες νὰ ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκά σας».¹¹ Ὁ Ἰβὼν τὸ «Ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου νὰ ξερατῶσαι». «Αἱ γυναῖκες νὰ φοβῶνται τοὺς ἄνδρας»¹² Ἰβὼν τὸ «Αὐτὸς θὰ σὲ ἐξουσιάζῃ». Εἶδες πῶς ἡ ἐξουσία εἶναι ἀνεπαχθῆς ὅταν ὁ Κύριος ἀγαπᾷ ὑπερβολικῶς τὴν δούλην, ὅταν ὁ φόβος συνυπάρχῃ μετὰ τὴν ἀγάπην; Ἐποὶ ἐξαφανίζεται τὸ θαρὺ τῆς δουλείας φορτίον. Μίαν μὲν, λοιπόν, ἀρχὴν εἰσήγαγε ἡ παρακοή. Μὴ ὁμοίως τοῦτο Ἰβὼν, ὅτι πρὸς τὸ κανονικὸν ἐρρῶθῃμεν αὐτὴν ὁ Θεός, ἀλλ' ὅτι αὐτὴν τὴν φῶσιν τῆς δουλείας ἢ ἁμαρτία εἰσήγαγεν· τοῦτο εἶναι τὸ ἕτερον εἶδος τῆς δουλείας βαρύτερον τοῦ προηγουμένου καὶ τοῦτο πάλιν τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν προέλευσιν ἔχει εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Διότι μετὰ τὸν κατακλυσμόν ποῦ ἔγενεν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Νῶε, Δ καὶ τὸ κοινὸν νοῦν ποῦ ἔγενεν εἰς τὴν οὐκουμένην καὶ τὴν πανωλεθρίαν ἐκείνην, ἠμάρτησεν εἰς τὸν πατέρα τοῦ ὁ Χάμ, καὶ δέλεπον τὸν πατέρα γυμνόν, περισσότερον τὸν ἐγύμνωσε μετὰ τὴν ἀνα-

9. Ἀ' Τιμ. 2, 12.

10. Ἀ' Τιμ. 2, 14.

11. Ἐφεσ. 5, 25. Ἐπομένως ἡ φράσις δὲν νὰ διαρτηθῇ· «πρὸς τοὺς ἄνδρας γράφων...».

12. Ἐφεσ. 5, 35.

κοινωνίαν τῆς κατηγορίας πρὸς τοὺς ἀδελφούς, καὶ ἀπὸ τότε δούλος ἐγένετο τῶν ἀδελφῶν του. Καθ' ὅσον ἡ πονηρία τῆς διαθέσεως, κατέστρεψεν τὴν εὐγένειαν τῆς φύσεως καὶ πολὺ εὐλόγως. Ἡ μὲν λοιπὸν Γραφή προσάγει μυριάς ἀπολογίας ὑπὲρ τοῦ Θεαίου, μᾶλλον δὲ δι' ἑνὸς ῥήματος τοῦ συγχωρεῖ τὸ πᾶν.

«Ὁ Νῶε», λέγει, «ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ποῦ ἐγένεν γεωργός».¹³ Ἐ τὸ δὲ «ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος» αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ποῦ δίδει μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν ἀπολογία-σιν διὰ τὴν μέθην.

Διότι οὐτε ἐγνώριζεν πόσον οἶνον ἔπρεπε νὰ πῆν οὐτε πῶς νὰ τὸν πῆν, ἀνάμεικτον μὲ ὕδωρ ἢ ὄχι, οὔτε πότε νὰ τὸν πῆν, μάλιστα τὸν ἀντήλησεν ἀπὸ τὸν ἰληθὸν ἢ ἀφοῦ ἀναμεινῆ ὀλίγον χρόνον. Ἡ μὲν, λοιπὸν, Γραφή δι' αὐτῶν τῶν λόγων ἀπολογεῖται ὑπὲρ τοῦ Νῶε' ὁ δὲ υἱὸς του, ὁ διασωθεὶς μέσῳ ἐκείνου (διότι διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ πατρὸς δὲν ἀπωλέσθη μὲ τοὺς λοιποὺς εἰς τὸν κατακλυσιμὸν), χωρὶς νὰ ἀποβλέψῃ πρὸς τὴν ἰδίαν φύσιν, χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῆ τὴν σωτηρίαν,¹⁴ Ἄ χωρὶς νὰ σωφρονισθῆ ἀπὸ τὸν φόβον, ἐλέπων νὰ παραμένουν εἰσέτι τὰ λείψανα τῆς ἀργῆς τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ φαίνωνται τὰ ἴχνη τῆς συμφορᾶς, καὶ ἐνῷ ὁ φόβος δι' ὅσα ἐγένον ἦτο ἰσχυρότατος, ἐτόλμησεν νὰ δυσφημήσῃ τὸν Πατέρα του. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος σοφὸς συμβουλεύει καὶ λέγει «Μὴ ἐπιδικῆς νὰ θεασασθῆς μὲ τὴν δυσφημίαν τοῦ πατρὸς σου. Διότι δὲν δύναται ἡ ἄγμια τοῦ πατρὸς σου νὰ εἶναι δόξα ἰδικῆ σου».¹⁵ Ἄλλ' ἐκεῖνος οὔτε τοῦτο ἐνόησεν ἄλλ' ἠμάρτησεν μὲ ἁμαρτίαν πολὺ μεγάλην καὶ ἐκτὸς πάσης συγγνώμης καὶ ἀπολογίας. Διὰ τοῦτο ἔδοκεν ὡς τιμωρίαν διὰ τὴν ἁμαρτίαν, τὴν δουλείαν, καὶ ἐγένεν δούλος τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὴν προεδρίαν, τὴν ὅποιον εἶχεν ἐκ φύσεως, τὴν ἀντήλλαξεν μὲ τὴν κακίαν τοῦ χαρακτῆρος. Β Ἰσοῦ καὶ δευτέρως τρόπος δουλείας. Ἐπιθύμεις καὶ τρίτον νὰ μάθῃς; Οὗτος εἶναι θαυμάσιος καὶ πολὺ φοβερώτερος τῶν δύο προηγουμένων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δι' ἐκείνων δὲν δαωφρονίσθημεν, ὁ Θεὸς ἠδῆσεν εἰς ἡμᾶς τὰ δεσμά. Παῖς, λοιπὸν, εἶναι αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς δουλείας; Τῶν ἀρχόντων, τῶν ἐξουσιῶν δὲν εἶναι καθὼς τῆς γυναικός, οὐ-

13. Γεν. 9, 20.

14. Σαφ. Σειρ. 3, 10.

τε ὅμοιος πρὸς ἐκείνον τῶν δούλων, ἀλλὰ πολὺ φοβερώτερος. Διότι, εἶναι δυνατόν νὰ ἴδῃς παντοῦ ξίφη ἠκονισμένα, δημίους, κολάσεις, βασανιστήρια, τιμωρίας, τὴν ἐξουσίαν, ἢ ὅποια φθάσει μέχρι ζωῆς καὶ θανάτου.

Καὶ ὅτι καὶ αὐτὸς ἐδῶ ὁ τρόπος τῆς ἐξουσίας εἶναι ἀναγκαῖος διὰ τὴν ἁμαρτίαν καὶ δι' αὐτὴν ἐγένετο, ἔκουσε πάλιν τὸν ἴδιον τὸν Παῦλον, ὅστις φιλοσοφεῖ δι' αὐτό.

«Ἐάν δὲ θέλῃς νὰ μὴ φοβῆσαι τὴν ἐξουσίαν τὸ καλὸν νὰ πράττῃς», λέγει, «καὶ θὰ ἐπαινέθῃς ὑπ' αὐτῆς. Ἐάν ὅμως τὸ κακὸν πράττῃς, τότε νὰ φοβῆσαι, διότι τὴν μάχαιραν δὲν τὴν φέρει χωρὶς λόγων».¹⁶ Προσέχεις ὅτι διὰ ἐκείνους, οἵτινες πράττουν τὸ κακὸν, ὑπάρχουν καὶ ἄρχων καὶ μάχαιρα; Ἄκουσε, λοιπὸν, τοῦτο σαφέστερον πάλιν «Ἐκδικητὴς ἐναντίον ἐκείνου ποῦ πράττει τὸ κακὸν» καὶ δὲν εἶπεν «Δὲν εἶναι ἄρχων χωρὶς λόγον» ἀλλὰ τί; «Δὲν φέρει τὴν μάχαιραν χωρὶς λόγον». Τὸν δικαστὴν ὑπλισμένον παριστᾷ. Καθὼς δηλαδὴ φιλοδοξογὸς πατήρ, τοῦ ὁποίου τὰ τέκνα δεικνύουν ραθυμίαν, καὶ διὰ τὴν πατρικὴν ἀγάπην τὸν καταφρονοῦν, ὑπὸ ἀγάπης κινούμενος, Δ τὰ παραδίδει εἰς φοβερούς παιδαγωγούς καὶ διδασκάλους ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς ἐπεδῆ ἡ ἰδικὴ μας φύσιν. Τὸν περιορῶντες, ἀπὸ ἀγάπην τὴν παρέδωκεν, ὡς εἰς παιδαγωγούς καὶ διδασκάλους, εἰς τοὺς ἀρχοντας, ὥστε αὐτοὶ νὰ διορθώσουν τὴν ραθυμίαν τῆς. Ἄλλ' ἐάν θέλατε καὶ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τοῦτο ἄς ἴδωμεν, ὅτι δηλαδὴ διὰ τὴν ἰδικὴν μας πονηρίαν ἐγενε χρῆσις καὶ αὐτῆς τῆς ἐξουσίας. Κάποιος ἐκ τῶν προφητῶν στενοχωρούμενος ἀπὸ τοὺς ἀδίκους, οὕτω πῶς ὁμιλεῖ «Θὰ παραβλέψῃς τὸν ἀσεβῆ, ὅταν καταπίνῃ τὸ δικαίον; Ἐ Καὶ θὰ κάμῃς τοὺς ἀνθρώπους ὡς τοὺς ἰχθύς τῆς θελάσσης, καὶ ὡς τὰ ἔρπετά τὰ ὅποια στεροῦνται ἀρχηγού;»¹⁷ Λοιπὸν, διὰ τοῦτο εἶναι ὁ ἡγούμενος, διὰ νὰ μὴ ἐμμεθα ὡς τὰ ἔρπετά διὰ τοῦτο ἄρχων, διὰ νὰ μὴ καταπίναμεν ὁ εἰς τὸν ἄλλον ὡς οἱ ἰχθύες. Ὅπως δὲ εἶναι τὰ φάρμακα διὰ τὰς νόσους, οὕτω αἱ κολάσεις διὰ τὰ ἁμαρτήματα. Ὅτι ὅμως ὁ ζῶν ἐναρέτως δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς ἐπιβλέψεως ἐκείνης, ἔκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος. «Ἐάν θέλῃς νὰ μὴ φοβῆσαι

15. Ρωμ. 13, 3-4.

16. Ἄγγ. 1, 15-4.

τὴν ἐξουσίαν, νὰ πρότιγς τὸ ἀγαθόν, καὶ θὰ ἐπαινεθῆς ὑπ' αὐτῆς». Ὁ δὲ καστῆς, λέγει, θὰ σοῦ εἶναι θεατῆς. Ἐάν ζῆς ὀρθῶς, ὄχι μόνον θεατῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπαινετῆς θὰ σοῦ εἶναι.

¹⁷ Α. Καὶ τί λέγω διὰ τὴν ἀνάγκη τῶν ἀρχόντων, δ-
που θεοβαίως καὶ ἀπὸ ἄλλους μεγαλύτερους ἀνώτεροι εἶ-
ναι ἕσθιναι πρὸς ἐπιδικῶν τὴν φιλοσοφίαν; Διότι ἀρχον-
τες τῶν ἀρχόντων εἶναι οἱ Νόμοι. Ἄλλ' ὅμως ἐκεῖνος πού
ζῆ μὲ δικαιοσύνην δὲν χρειάζεται τοὺς νόμους· καὶ τοῦτο
ἀκουσέ το ἀπὸ τὸν Παῦλον ὅστις λέγει «Ὁ νόμος δὲν εἶ-
ναι ἀναγκαῖος διὰ τὸν δικαίον».¹⁸ Ἐάν δὲ ὁ νόμος δὲν χρει-
άζεται, πολὺ περισσότερο δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ὁ ἀρ-
χων. Ἰδοὺ τρίτος τρόπος ἀρχῆς, καὶ οὗτος προέρχεται
ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν πονηρίαν.

Πῶς, λοιπόν, ὁ Παῦλος λέγει, Β ὅτι «δὲν ὑπάρχει ἐ-
ξουσία, εἰ μὴ ἀπὸ τὸν Θεὸν προερχομένη»;¹⁹ Διότι αὐτὸς
τὴν ἀρρυθμίαν πρὸς τὸ ἴδικόν μας συμφέρον. Ἡ ἀνάγκη
μὲν τῆς ἁμαρτίας τὴν εἰσήγαγεν ὁ δὲ Θεὸς πρὸς τὸ συμ-
φέρειν ἡμῶν μετέστρεψεν. Καὶ καθὼς ἡ ἀνάγκη τῶν φαρ-
μάκων προέρχεται ἀπὸ τὰ τραύματα, ἡ δὲ σύνθεσις τῶν
φαρμάκων ὀφείλεται εἰς τὴν σοφίαν τῶν ἰατρῶν· ἔτσι καὶ
ἡ ἀνάγκη τῆς βουλείας ἐγενε ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἡ δὲ ρύ-
θμισις πρὸς τὸ κανονικόν, ἀπὸ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Ἄλ-
λὰ συνέλθετε καὶ τὴν ρουθμίαν ἀποθέσατε. Διατί λέγω
ταῦτα; Περὶ τῶν Γραφῶν σὺς ὀμιλοῦμεν καὶ σεῖς ἀπο-
μακρύνοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ ἡμῶν, C πρὸς τὰς λαμ-
πάδας καὶ πρὸς τὸν ἀνάπτοντα τὰς λαμπάδας ἐστρέψα-
τε. Καὶ πόσης μεγάλης ρουθμίας τοῦτο δὲν εἶναι γνώρι-
σμοι, ἡμᾶς νὰ ἀφήσετε, εἰς τοῦτον νὰ προσέχετε; Πῶρ ἀ-
νάπτω καὶ ἐγώ, τὸ ἐκ τῶν Γραφῶν προερχόμενον, καὶ
λαμπὰς ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γλώσσης καίγεται, ἡ λαμπὰς
τῆς διδασκαλίας. Τοῦτο τὸ φῶς εἶναι εὐγενέστερον καὶ ἀ-
νώτερον ἐκεῖνου τοῦ φωτός· διότι δὲν ἀνάπτωμεν φυτλι
καπτασιμένον εἰς τὸ ἔλαιον, καθὼς οὗτος, ἀλλὰ τὴν ἐπι-
θυμίαν τῶν ψυχῶν διεγείρομεν, αἱ ὅποιαί ψυχᾶί, ἔχουν
ποτισθῆ ἀπὸ τὴν εὐσέθειαν τῆς ἀκροφάσεως τῆς διδασκα-
λίας. Ὀμιλοῦσέ ποτε²⁰ καὶ ὁ Παῦλος εἰς κάποιον ὑπερφ-

17. Α' Τιμ. 1, 9.
18. Ρωμ. 13, 1.
19. Ἠρέε. 20, 7-12.

ον. D Ἄλλὰ κανεῖς νὰ μὴ πιστεύῃ πῶς παραβάλλω
πρὸς τὸν Παῦλον τὸν ἑαυτὸν μου· διότι δὲν ἐπρελάσθην
τόσον πολὺ· ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃτε πῶσιν σπουδῆν πρέπει
νὰ δεκνύετε διὰ τὴν ἀκρόασιν. Ὀμιλοῦσε, λοιπόν, ὁ Παῦ-
λος εἰς τὸ ὑπερῶν καὶ τὸ θράβυ ἐφθασε, ὅπως καὶ τώρα,
καὶ λαμπάδες ὑψήχον εἰς τὸ ὑπερῶν· ἔπειτα ὁ Εὐτυχὸς
ἀπὸ τὸ παράθυρον ἔπεσον κάτω, καὶ ἡ πτώσις δὲν διέλυ-
σε τὴν συγκέντρωσιν, οὔτε ἐπὶκώσεν τὸ θέατρον ὁ θάνα-
τος· ἀλλὰ τόσον πολὺ ἦσαν προσηλωμένοι εἰς τὴν ἀκρό-
ασιν τῶν θεῶν λόγων, ὥστε μὴτε ἀντελήφθησαν τὴν πτώ-
σιν· Ε σεῖς δὲ, ἂν καὶ δὲν εἶδατε τίποτε τὸ παράξενον, εἴ-
τε τὸ παράδοξον, ἀλλ' ἄνθρωπον νὰ ποιῆ συνηθημένα
πράγματα, τὰ δέξιματά σας πρὸς τὰ ἐκεῖ ἐστρέψατε.
Καὶ ποῖαν συγγνώμην θὰ ἐχη αὐτός; Κανεῖς, λοιπόν, ἀ-
γαπητοί, ἂς μὴ θεωρῆ τὴν ἐπιτιμίαν βαρεῖαν διότι δὲν
σὺς μισοῦμεν, ἀλλὰ φροντίζομεν διὰ σᾶς καὶ διὰ τοῦτο
σὺς ἐπειμήσομεν «διότι, εἶναι περισσότερον ὠφέλιμα τὰ
τραύματα, πρὸς προέρχονται ἀπὸ φίλων, παρὰ τὰ διῆθεν
συνδύματα φιλήματα τῶν ἐχθρῶν».²¹ Συνέλθετε, λοιπόν,
παρακαλῶ, καὶ ἀφοῦ ἀφήσετε αὐτὸ δῶ τὸ πῦρ, εἰς τὸ
φῶς προσέχετε τὰς θείας Γραφάς. Διότι θέλω νὰ σὺς εἰ-
πῶ καὶ ἄλλον τρόπον ἀρχῆς.²² Α ὅστις δὲν ἔχει τὴν ρί-
ζαν του εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν φύ-
σιν ἡμῶν.

Ποῖος εἶναι αὐτός ὁ τρόπος; Ἡ ἐξουσία τῶν γονέων
ἐπὶ τὰ τέκνα. Διότι ἡ τιμὴ αὕτη εἶναι ἡ ἀμοιβὴ τῶν ὠδι-
νων. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος σοφὸς λέγει «Καὶ νὰ ὑπηρε-
τῆς τοὺς γονεῖς σου, ὡς ἐάν αὐτοὶ εἶναι οἱ κύριοι καὶ ἀρ-
θενταί σου».²³ Ἐπειτα καὶ τὴν αἰτίαν προσθέτε; καὶ λέγει
«Καὶ τί δύνῃσαι νὰ ἀνταποδώσῃς σὺ εἰς αὐτούς δι' ὅσα
ἐκεῖνοι ἔπραξαν εἰς σέ;»²⁴ Ἄν καὶ τί ὑπάρχη, τὸ ὅποιον
ὁ υἱὸς νὰ μὴ δύναται νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν πατέρα; Τίπο-
τε ἄλλο παρὰ τοῦτο ἐννοεῖ. Καθὼς αὐτοὶ σὲ ἐγέννησαν
σὺ δὲν δύνασαι νὰ τοὺς γεννήσῃς. Ἐπειδὴ, λοιπόν, εἰς
ταῦτο μειονεκτοῦμεν, εἰς ἄλλα ἂς πλεονεκτῆσωμεν ἀπο-
δίδοντες τιμὴν εἰς αὐτούς, ὄχι μόνον διὰ τὸν νόμον τῆς
φύσεως, ἀλλὰ πρὸ τῆς φύσεως διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ.

20. Παροιμ. 27, 6.
21. Εστ. Σειρ. 3, 8.
22. Σοφ. Σειρ. 7, 28.

Καθ' ὅσον ὁ Θεὸς ἐπιθυμῆι σφοδρῶς **B** οἱ γονεῖς νὰ τιμῶνται ὑπὸ τῶν τέκνων καὶ ἐκεῖνα μὲν τὰ τέκνα τὰ ὅποια πράττουν τοῦτο, μὲ μεγάλα ἀγαθὰ καὶ χαρίσματα τὰ ἀμείβει. Ἐκεῖνα δὲ τὰ ὅποια παραβαίνουν τὸν νόμον μὲ μεγάλας καὶ σφοδρὰς τιμωρίας τιμωρεῖ. «Ὁ κακολογῶν, λέγει, τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα θὰ τιμωρῆται διὰ θανάτου».²³ Διὰ δὲ τοὺς τιμῶντας αὐτοὺς, οὕτως πως λέγει: «Νὰ τιμῆς τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου διὰ νὰ εὐτυχῆσῃς καὶ νὰ γίνῃς μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς».²⁴ Ἐκεῖνο τὸ ὅποion θεωρεῖται ὅτι εἶναι τὸ μέγιστον ἀγαθόν, δηλαδὴ εὐτυχισμένον γῆρας καὶ μῆκος ζωῆς, ταῦτο ἔθεσεν ὡς ἐπαθλὸν διὰ τοὺς τιμῶντας τοὺς γονεῖς καὶ ἐκεῖνο τὸ ὅποion θεωρεῖται ὅτι εἶναι τὸ ἐσχάτον κακόν, δηλαδὴ ὁ πρόωρος θάνατος, ταῦτο ἔθεσεν ὡς τιμωρίαν διὰ τοὺς περιφρονούντας τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς μὲν παροτρύνει νὰ σέβωνται τοὺς γονεῖς μὲ τὴν **C** ὑπόσχεσιν τῆς τιμῆς, τοὺς δὲ θιασῶς ἀποτρέπει ἀπὸ τὴν ὀδὸν μὲ τὸν φόβον τῆς τιμωρίας. Διὰ τὴν προτρέπει ἀπλῶς καὶ μόνον νὰ ἀποθνήσκῃ ὁ κτυπῶν τὸν πατέρα, οὔτε ἀφοῦ τὸν πάρουν οἱ δήμιοι ἀπὸ τὸ δικαστήριον νὰ τὸν ὀδηγοῦν πρὸς τὰ ἔξω μέσση τῆς ἀγορᾶς, οὔτε νὰ ἀπαθνήσκῃ ἔξω τῆς πόλεως ἀλλὰ νὰ τὸν ὀδηγῇ εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως ὁ ἴδιος ὁ πατήρ, καὶ χωρὶς καμμίαν ἀπόδειξιν νὰ πιστευταί καὶ πολὺ δικαίως. Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος καὶ χρήματα καὶ σώματα καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο διὰ τὸ παιδί του προετίμησεν νὰ δαπανῆσῃ, δὲν θὰ ἐγίνετο ποτὲ κατήγορος αὐτοῦ, ἐὰν ἡ ὕβρις δὲν ἦτο πολλῆ μεγάλη. Τὸν ὀδηγῇ, λοιπόν, εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως, **D** ἔπειτα προσκαλεῖ τὸν δῆμον δλον, καὶ λέγει τὴν κατηγορίαν· δλοὶ δὲ οἱ ἀκούοντες, ἀφοῦ λάβουν ἀπὸ ἓνα λίθον, ἔτσι κτυποῦν τὸν πατραλοῖαν. Διότι ὁ νομοθέτης δὲν θέλει μόνον θεατὰς τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ ἐκτελεστὰς, διὰ νὰ θλέπῃ καθεὶς τὴν δεξιάν χεῖρά του, διὰ τῆς ὁποίας τὸν λίθον ὁ ἴδιος ἔρραψε κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Πατραλοῖου, καὶ νὰ ἔχη ἱκανὴν ὑπόμνησιν διὰ δόρθωσιν. Ὅχι μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι εἰς ἡμᾶς ὑπανίσταται ὁ νομοθέτης, **E** ὅτι ἐκεῖνος, ὅστις ὕβριζει τοὺς γονεῖς δὲν ἀδικεῖ ἐκεῖνους μόνον, ἀλλὰ καὶ δλους τοὺς ἀνθρώπους.

23. Ἱε. 21, 16.

24. Ἱε. 20, 12.

Διὰ τοῦτο καλεῖ δλους νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν τιμωρίαν, ὡς νὰ ἔχουν ὕβρισθῃ δλοὶ, καὶ τὸν δῆμον ὁμοῦ καὶ τὴν πόλιν ἄπασαν ἐσθκώσεν, διὰ νὰ διδάξῃ καὶ ἐκεῖνους, ὅτινες δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μὲ τοὺς ἠδικημένους, νὰ ἀγανακτοῦν διὰ τοὺς ὕβριζομένους γονεῖς, ὡς νὰ ὕβριζεται ἡ κοινὴ φύσις, καὶ αὐτὸν τὸν ἀνθρώπον, σὺν φθοροποιῶν καὶ κοινήν νόσον, ὄχι μόνον ἐκ τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου νὰ τὸν ἐκδιώκουν. Διότι τοιοῦτος ἀνθρώπος εἶναι ἐχθρὸς καὶ πολέμιος δλων τῶν ἀνθρώπων,²⁵⁴ **A** καὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς φύσεως, καὶ τῶν νόμων καὶ τῆς κοινῆς τῶν δλων ζωῆς. Διὰ τοῦτο προτρέπει δλους νὰ συμμετάσχουν τῆς σφαγῆς, ὡς νὰ γίνεταί κάποιος καθαρῶς εἰς τὴν πόλιν. Πολλὰ καλὰ θὰ εἶναι εἰς σᾶς διότι ἐδέχθητε τοὺς λόγους, οἱ ὅποιοι στρέφονται ἐναντίον ἐκεῖνου, ὅστις κτυπᾷ τὸν Πατέρα, μὲ τόσην μεγάλην εὐχαρίστησιν, καὶ ἀντὶ λίθων τὸν ἀκτυπήσατε μὲ τὰς κρουγὰς σας. Ταῦτο εἶναι ἀπόδειξις ὅτι ἔκαστος ἀπὸ σᾶς ἐπιδεικνύει ἰδιαίτερον πρόνοιαν διὰ τὸν πατέρα του. Καθ' ὅσον τοὺς νόμους, ὅτινες τιμωροῦν τὰ παραπτώματα, τότε πρὸ πάντων συνήθως θαυμάζομεν, ὅταν ἔχωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας καθαρῶς ἀπὸ τὰ αἰματώματα. **B** Δι' ὅλα ταῦτα ἂς εὐχαριστήσωμεν τὸν φιλόανθρωπον Θεόν, ὅστις φροντίζει διὰ τὴν ζωὴν μας, καὶ προνοεῖ διὰ τοὺς γονεῖς, καὶ φροντίζει διὰ τοὺς παῖδας, καὶ τὰ πάντα ἐξοικονομεῖ διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν. Εἰς Αὐτὸν πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις μαζί μὲ τὸν ἀναρχον Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΟΤΙ ΔΕΝ ΤΙΜΩΡΟΥΜΕΘΑ ΕΞ ΑΙΤΙΑΣ ΤΟΥ ΑΔΑΜ ΚΑΙ ΟΤΙ ΕΑΝ ΠΡΟΞΕ-
 ΚΣΜΕΝ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ ΤΑ ΚΑΛΑ ΔΙΟ ΤΑ ΚΑΚΑ ΤΑ ΟΠΟΙΑ
 ΕΙΣΗΧΘΗΣΑΝ ΑΡ' ΕΚΕΙΝΟΥ. 664 C ΚΑΙ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΕΚΕΙΝΩΝ ΟΥΚΙΝΤΕΣ
 ΠΑΡΑΒΑΛΟΝ ΤΟΥΣ ΠΤΩΧΟΥΣ.

Σεῖς μὲν ἕως νομίζετε ὅτι ὁ λόγος περὶ τῆς ἐξουσί-
 ας ἔχει συμπληρωθῆ ὑφ' ἡμῶν ἐγὼ ἀντιθέτως διακρίνω
 ἀκόμη πολὺν καρπὸν νὰ φαίνεται εἰς αὐτόν. Ἄλλὰ μὴ ἀ-
 πακάμητε, παρακαλῶ, ἕως ὅτου εἰς πέρας φέρωμεν αὐτόν.
 Καθ' ὅσον καὶ οἱ φιλόπονοι ἐκ τῶν γεωργῶν ὅταν ἴδουν
 ἀμπελὸν νὰ ἔχη πολλὰ φύλλα καὶ νὰ θρῖβῃ ἀπὸ καρποῦς,
 δὲν κόπτουν μόνον τὰς ἐξω εὐρισκομένας σταφυλάς, ἀλ-
 λά προχωροῦν βαθύτερον, λυγίζουσι τὰ κλήματα καὶ τὰ
 φύλλα παραμερίζουσι, Ὡς ὥστε νὰ μὴ τοὺς διαφύγῃ οὔτε
 μακρὰ σταφυλὴ μὲ δλίγας ρώγας, κρυπτομένη κάτω ἀπὸ
 τὰ πέταλα. Μὴ, λοιπὸν, φανήτε ραθυμότεροι ἐκείνων,
 μήτε νὰ ἀπομακρυνθῆτε, μέχρις ὅτου τὸ πᾶν λάβετε
 καθ' ὅσον μάλιστα ὁ μὲν κόπος εἶναι ἰδικὸς μου, ὁ δὲ καρ-
 πὸς εἰς σᾶς ἀνήκει.

Κατηγορήσαμεν χθὲς τὰς γυναῖκας, ἢ μάλλον ἔχει
 τὰς γυναῖκας, ἀλλὰ τὴν Ἐδᾶν, διότι διὰ τῆς ἁμαρτίας τῆς
 μᾶς ἔφερον τὴν δουλείαν. Δύναται νὰ μᾶς εἴπουν αἱ γυ-
 ναῖκες: Διατί, λοιπὸν, ἐνῶ ἐκείνη ἁμάρτησεν, ἡμεῖς κατε-
 δικάσθημεν, καὶ τὸ μὲν ἁμάρτημα εἶναι ἐνὸς προσώπου,
 ἢ δὲ τιμωρία εἶναι κοινὴ εἰς ὅλην τὴν φύσιν τῶν γυναι-
 κῶν; Ἐ Τούτο καὶ οἱ δοῦλοι δύναται νὰ εἴπουν: Διατί,
 ἐνῶ ἁμάρτησεν μόνον ὁ Χανὰν εἰς τὸν πατέρα του καὶ
 τὸν περιεγέλασεν, τὰ ἀποτελέσματα τῆς τιμωρίας διήλ-
 θον πρὸς ὅλον τὸ γένος;

Καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι φοβοῦνται τοὺς ἄρχοντας τοῦ-
 το θὰ ἔχουν ὡς πρόφασιν διότι, καθ' ἣν στιγμὴν ἄλλοι ἔζη-
 σον μέσω εἰς τὴν κακίαν, αὐτοὶ παρεδόθησαν εἰς τὸν ζυ-
 γὸν τῆς ἐξουσίας; Τί λοιπὸν, θὰ ἀπαντήσωμεν πρὸς ὁ-

λοῦς αὐτοῦς, Ὅλων τῶν ζητημάτων ἡ λύσις εἶναι μία: ὁ-
 τι ἡμάρτησαν μὲν οἱ προγενέστεροι καὶ διὰ τῆς παρακο-
 ῆς τῶν εἰσῆγαγον τὴν δουλείαν· ἀφοῦ δὲ εἰσῆλθεν, οἱ με-
 ταγενέστεροι τὴν ἐπεκύρωσαν μὲ τὰς ἁμαρτίας των. Δι-
 ὅτι, ἐάν μὲν ἠδύναντο νὰ βεῖξουν συνεχῶς τοὺς ἑαυτοῦς
 των καθαροῦς ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, 665 Ἄ ἴσως θὰ ἔχον δι-
 καιον νὰ διαμαρτύρωνται· ἐάν δὲ καὶ οἱ ἴδιοι εἶναι ὑπεύ-
 θηνοι διὰ πολλὰς τιμωρίας, εἶναι περιττὰ τὰ ἐπιχειρήμα-
 τα τῆς ἀπολογίας ταύτης.

Διότι ἐγὼ δὲν εἶπον, ὅτι τὴν ἁμαρτίαν δὲν εἶ-
 ναι πρόξενος δουλείας, ἀλλὰ ὅτι, πᾶσα ἁμαρτία ἔχει κλη-
 ρωθῆ μὲ δουλείαν καὶ τὴν φύσιν τῆς ἁμαρτίας κατηγορη-
 σα μόνον καὶ ἔχει τὴν διαφορὰν τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ὅπως,
 λοιπὸν, ὅλα τὰ αἰώματα νοσήματα ὀδηγοῦν εἰς θάνατον,
 ἀλλὰ δὲν εἶναι ὅλα τῆς ἰδίας φύσεως ἔτσι καὶ τὰ ἁμαρ-
 τήματα, ὅλα μὲν γεννοῦν τὴν δουλείαν, δὲν εἶναι ὅμως ὅ-
 λοι τῆς αὐτῆς φύσεως. Β Ἡμάρτησεν ἡ Ἐδᾶ διότι ἔφαγεν
 ἀπὸ τὸ δένδρον καὶ ἐτιμωρήθη. Διὰ τοῦτο σὺ μὴ ἁμαρ-
 τήσης πάλιν καὶ ἴσως δι' ἄλλης χειροτέρας ἁμαρτίας.
 Τοῦτο ἀξίζει νὰ τὸ εἴπωμεν καὶ διὰ τοὺς δούλους, τοῦτο
 καὶ διὰ τοὺς ἀρχαμένους, ὅτι θηλαδῆ εἰσῆγαγον μὲν οἱ
 πρῶτοι ἄνθρωποι τὴν ἁμαρτίαν, οἱ δὲ μεταγενέστεροι ἀ-
 φοῦ ἔλαβον τὴν δύναμιν τῆς ἐξουσίας, τὴν ἐστερέωσαν μὲ
 τὰς ἁμαρτίας των. Καὶ ἄλλως δύναται νὰ ἀπολογηθῶ
 ὅτι πολλοὶ, ὅτινες ἐπαινήθησαν πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἀπῆλ-
 θήσαν ἐκ τῆς δουλείας. Καὶ κατ' ἀρχάς, ἐάν φαίνεται
 καλόν, ἄς φέρωμεν τὸν λόγον εἰς τὰς γυναῖκας, διὰ νὰ ἴ-
 θης πῶς ὁ μακάριος Παῦλος, ὅστις τὰς ἔβασεν μὲ δεσμό,
 ὁ ἴδιος πάλιν τὰς ἠλευθέρωσεν. C «Ἐάν μία γυνὴ, λέγει
 ὁ Παῦλος, «ἔχει ἄνδρα ἄπιστον καὶ αὐτὸς δέχεται νὰ συγ-
 κατοικῇ μαζί της, ἄς μὴ τὸν ἀφήσῃ.»¹ Διατί, «διότι τοῦ
 γνωρίζεις, ὁ γυνή, ἐάν τὸν ἄνδρα σου δὲν σώσης;»² Καὶ
 πῶς, θὰ εἴπῃ κάποιος, ἡ γυνὴ δύναται νὰ τὸν σώσῃ; Μὲ
 τὸ νὰ διδάσκῃ αὐτόν, νὰ τὸν κατηχή, νὰ τὸν ὀδηγῇ πρὸς
 τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας. Ἄν καὶ χθὲς, ὁ μακάριος Παῦλος,
 ἔλεγεν ὅτι «δὲν ἐπιτρέπω εἰς τὴν γυναῖκα νὰ διδάσκῃ»,³
 πῶς, λοιπὸν, πάλιν αὐτὴν καθιστᾷ διδάσκαλον τοῦ ἄν-

1. Α' Κορινθ. 7, 13.
 2. Α' Κορινθ. 7, 16.
 3. Α' Τιμ. 2, 12.

δρός; — Πράττων τούτο δὲν ἔρχομαι εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἑαυτὸν μου, ἀλλὰ συμφωνῶ καὶ πολὺ μάλιστα.

Ἄκουε, λοιπόν, καὶ διὰ ποῖον λόγον αὐτὴν ἐξέβαλεν καὶ διὰ ποῖον λόγον πάλιν ἀποκαθιστᾷ εἰς τὸν θρόνον τῆς διδασκαλίας διὰ τὴν μάθησιν τῆν σοφίαν τοῦ Παύλου, **Β** «Ἄς διδάσκη», λέγει, «ὁ ἀνὴρ». Διὰ τί; Διότι δὲν ἠπατήθη. «Καθ' ὅσον ὁ Ἀδάμ», λέγει, «δὲν ἠπατήθη». **Α** «Ἄς μονῶνῃ», λέγει, «ἡ γυνὴ». Διὰ τί; Διότι ἠπατήθη. «Καθ' ὅτι ἡ γυνή», λέγει, «ἠπατήθη καὶ ἔγινε παραβάτις». Ἐδῶ δὲ τὸ ἀντίθετον συμβαίνει. Ὅταν, δηλαδή, ὁ ἀνὴρ εἶναι ἀπιστος καὶ ἡ γυνὴ πιστὴ, τὴν διδάσκη λέγει, ἡ γυνή. Διὰ τί; Διότι δὲν ἔχει ἠπατηθῆ καὶ εἶναι πιστὴ. Ἄς μονῶνῃ, λοιπόν, ὁ ἀνὴρ, διότι ἠπατήθη καὶ εἶναι ἀπιστος. Οἱ ἄρροι, λέγει, τῆς διδασκαλίας ἠλλάξαν' ὡς ἀλλάξουν, λοιπόν, καὶ οἱ ἄρροι τῆς ἐξουσίας. Εἶδες πῶς δεικνύει τὴν ἀκολουθίαν παντοῦ τῆς δουλείας, οὐκ εἰς τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν ἀπάτην καὶ τὴν ἀμαρτίαν; **Ε** Ἦλθε, λοιπόν, πρὸς τὴν γυναῖκα ἡ ἀπάτη εἰς τὴν ἀρχήν, ἠκολούθησεν τὴν ἀπάτην ἡ ὑποταγή· ἐπέρασεν ὑστερον ἡ ἀπάτη πρὸς τὸν ἄνδρα, ἦλθε καὶ ἡ ὑποταγή. Καὶ ὅπως κατ' ἀρχάς εἰς τὸν ἄνδρα ἐνεπιστεύθη τὴν σωτηρίαν τῆς γυναίκας, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἠπατηθῆ, λέγων οὕτως: «Ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου τὴν ἐξαρτάσαι καὶ αὐτὸς τὴν σου εἶναι κύριός σου», οὕτως καὶ ἐδῶ διὰ τὴν πιστὴν γυναῖκα, ποῦ ἔχει ἀπιστὸν ἄνδρα, τὴν σωτηρίαν ἀνοίθει εἰς τὴν γυναῖκα καὶ λέγει: «Διότι ποῦ γνωρίζεις, ὦ γυνή, ἐάν δὲν σώσῃς τὸν ἄνδρα;» **666** **Α** Τί δύναται τὴν γίνῃ σαφέστερον τῆς ἀποδείξεως ταύτης, ὅτι δηλαδή ἡ δουλεία δὲν ἀκολουθεῖ τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν ἀμαρτίαν;

Τοῦτα δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν καὶ διὰ τοὺς δούλους, «Ὅταν ἐκλήθῃς εἰς τὸν Χριστόν, ἦσουν δούλος; Μὴ σὲ μέλη». **7** Βλέπεις πῶς ἀποδεικνύει τὴν δουλείαν νὰ εἶναι λέξις, καὶ μόνον, ὅταν ὑπάρχῃ ἡ ἀρετὴ; **8** Ἀλλὰ καὶ ἂν δύνασαι νὰ γίνῃς ἐλεύθερος, χρησιμοποίησε μᾶλλον τὴν δουλείαν, **9** δηλαδή, μᾶλλον νὰ μείνῃς εἰς τὴν δουλείαν. Διὰ τί; **10** «Ὅτι ἕκείνος, ὁ ὁποῖός ἐκλήθη ἐν Κυρίῳ, ὅταν ἦ-

4. **Α'** Τίτ. 2, 14.
5. **Ρωμ.** 8, 16.
6. **Α'** Κορινθ. 7, 16.
7. **Α'** Κορινθ. 7, 21.
8. **Α'** Κορινθ. 7, 21.

το δούλος, εἶναι ἀπελεύθερος, **11** Κυρίου. **12** Εἶδες τὴν δουλείαν νὰ εἶναι μόνον λέξις, εἰς τὴν πραγματικότητα δὲ ἐλευθερία; Διὰ τί ἐπέτρεψε νὰ παραμείνῃ ὡς δούλος; **13** Διὰ τὴν μάθησιν τὴν δύναμιν τῆς ἐλευθερίας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἦτο πολὺ θαυμαστότερον νὰ διατηρήσῃ τὰ σώματα ἀβλαβῆ ἐντὸς τῆς πυρᾶς παρὰ νὰ σβέσῃ τὴν κάμινον, ἢ ὅποια ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν τριῶν παίδων, οὕτως ἀπὸ τὸ νὰ καταργήσῃ τὴν δουλείαν ἦτο πολὺ μεγαλύτερον καὶ θαυμαστότερον, τὸ νὰ δείξῃ τὴν δύναμιν τῆς ἐλευθερίας, παραμενοῦσης τῆς δουλείας. Διὰ τοῦτο λέγει: **14** «Ἄν καὶ δύνασαι ἐλεύθερος νὰ γίνῃς, χρησιμοποίησε μᾶλλον τὴν δουλείαν», **15** δηλαδή νὰ μείνῃς δούλος· διότι ἔχεις τὴν ἀληθεστάτην ἐλευθερίαν.

Θέλεις νὰ ἴδῃς τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας; Βασιλεὺς ἦτο ὁ Ναβουχοδονόσορ, καὶ τὴν κάμινον ἦναφεν μετὰ μεγάλης σφοδρότητος **16** καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας εἰς τὸ μέσον ὠδήγησε, νέους, ἐρήμους, οὐδεμίαν προστασίαν ἔχοντας, δούλους, αἰχμαλώτους, ἀπάτριδας. Καὶ τί λέγει: **17** «Ἀληθῶς, Σεδράκ, Μισάκ, Ἀβδεναγῶ, δὲν λατρεύετε τοὺς θεοὺς μου, καὶ τὴν εἰκόνα τὴν χρυσοῦν, τὴν ὅποιαν ἐστήσα, δὲν τὴν προσκυνεῖτε;» **18** Τί ἀπήντησαν, λοιπόν, ἐκεῖνοι; Πρόσεχε πῶς ἡ ἀρετὴ τοὺς ἔκομνε βασιλικώτερους τοῦ βασιλέως, ἂν καὶ ἦσαν αἰχμαλῶται, καὶ εἶδεις τὸ φρόνημά τοὺς ὑψηλότερον. Διότι δὲν ὠμίλουσαν ὡς εἰς βασιλέα, ἀλλὰ ὡς νὰ εἶχον συγγίτησαν μετ' αὐτοῦ, μετὰ τῆς παρρησίας ἀπεκρίθησαν: **19** «Δὲν εἶναι ἀνάγκη, **20** λέγουσιν, ἐνὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸν βασιλέα περὶ τοῦ λόγου τούτου». **21** Ὅχι διὰ λόγων, ἀλλὰ διὰ τῶν πραγμάτων θὰ σοῦ τὸ ἀποδείξωμεν. **22** Ὑπάρχει θεὸς εἰς τὸν οὐρανόν, ὅστις δύναται νὰ μᾶς σώσῃ. **23** Τοῦ ὑπενθώμιον τὴν εὐεργεσίαν τὴν γενομένην εἰς τὸν Δανιήλ, εἰπόντες ἐκείνους τοὺς λόγους, τοὺς ὁποῖους ὁ Πραφήτης εἶπε τότε. Τί δηλαδή ἐκείνος ἔλεγεν; **24** Ἡ ἐβήγησις δὲν εἶναι ἔργον τῶν μάγων Γαζαρητῶν, τῶν Χαλδαίων, τὴν ὅποιαν

9. Ἄπελεύθερος δούλος εἰς τὸν ἑαυτὸν ἀπεδόθη ἡ ἐλευθερία.
10. **Α'** Κορινθ. 7, 22.
11. **Α'** Κορινθ. 7, 21.
12. **Λουκ.** 8, 14.
13. **Λουκ.** 3, 18.
14. **Λουκ.** 8, 17.

ὁ βασιλεὺς ἀπαιτεῖ ἀλλὰ ὑπάρχει Θεὸς εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὅστις ἀποκαλύπτει τὰ μυστήρια.¹⁵ Αὐτὸν τὸν λόγον τοῦ ὑπενθυμίζουσι τώρα, ὥστε νὰ τὸν κάμνουν ἡπιώτερον. Μετὰ ταῦτα λέγει: «Καὶ ἐὰν ἔχῃ, βασιλεῦ, Ἐ ἄς σοῦ εἶναι γνωστὸν ὅτι τοὺς θεοὺς σου δὲν λατρεύομεν, καὶ τὴν εἰκόνα σου τὴν χρυσοῦν, τὴν ὅποιαν ἔστηρες, δὲν προσκυνούμεν». ¹⁶ Πρόσεχε τὴν σοφίαν τῶν νέων ἐκείνων! Διὰ νὰ μὴ ἀποδώσουν δηλαδὴ ἀδυναμίαν εἰς τὸν Θεὸν οἱ παρευρισκόμενοι τότε, ἂν συνέβαινε νὰ ἀποθάνουν πίπτοντες εἰς τὴν κάμινον, ἐκ τῶν προτέρων διεκήρυξαν τὴν δύναμιν Του λέγοντες, ὅτι «Ἦ ὑπάρχει Θεὸς εἰς τὸν οὐρανόν, ὅστις δύναται νὰ μᾶς σώσῃ». ¹⁷ Διὰ νὰ μὴ θεωρηθῶν πάλιν, ἂν διαφύγουν τὴν φλόγα, ὅτι ὄπρηταὺν τὸν Θεὸν μὲ μισθὸν καὶ ἀμοιβήν, προσθέτουσι, ὅτι «Καὶ ἂν ἔχῃ, βασιλεῦ, ἄς εἶναι γνωστὸν εἰς σὲ ὅτι τοὺς θεοὺς σου δὲν λατρεύομεν, καὶ τὴν εἰκόνα τὴν χρυσοῦν ¹⁸ ἢ τὴν ὅποιαν ἔστηρες, δὲν προσκυνούμεν». ¹⁹ Διακηρύττουσι συγχρόνως καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς των δεκνύουσι, διὰ νὰ μὴ εἴπῃ κάποιοι καὶ περὶ αὐτῶν ἔκεινο, τὸ ὅποιον ἔλεγεν ὁ διάβολος συκαφαντῶν τὸν Ἰωβ. Τί, λοιπόν, διὰ τὸν Ἰωβ εἶπεν ὁ Διάβολος; Ὅτι «Δὲν σὲ λατρεῖαι ἄνευ ἀμοιβῆς ὁ Ἰωβ» διότι τοῦ προστατεύει τὰ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς οἰκίας ὑπάρχοντα». ²⁰ Διὰ νὰ μὴ δύναται κάποιοι καὶ περὶ τούτων τὸ αὐτὸ νὰ λέγῃ, ἐκ τῶν προτέρων ἐκείνοι τοῦ φράσσουσι τὸ ἀνοήσυχτον στόμα.

Ἄλλ' ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ ὅποιον ἔλεγον, ὅτι καὶ ἐὰν ἀκόμη κάποιοι εἶναι ἀχμόαλωτοι, καὶ ἐὰν εἶναι δοῦλοι, καὶ ἐὰν εἶναι ξένος, καὶ ἐὰν ζῆ εἰς ξένην χώραν, ἔχῃ ὅμως μαζί του τὴν ἀρετὴν, θὰ εἶναι ἀπὸ βλοῦς, τοὺς βασιλεῖς ἀνώτερος καὶ εὐτυχέστερος. Εἶδες πῶς ἐξηφανίσθη ἡ δουλεία καὶ τῶν γυναικῶν Β καὶ τῶν δούλων καὶ τῶν ἀρχομένων; Ἔλα τώρα νὰ σοῦ δεῖξω καὶ τὸν φόβον τῶν θηρίων πού ἔχει ἐκδηθῆ. Ἐρρίφαν τὸν Δαυὶδ κάποτε εἰς τὸν λάσκον τῶν λεόντων εἰς αὐτὴν τὴν Βαβυλώνα, ἀλλὰ οἱ λέοντες δὲν ἐτόλμησαν νὰ τὸν ἐγγίσουν.²¹ Διότι εἶδον

15. Δαν. 2, 27 - 28.

16. Δαν. 8, 18.

17. Δαν. 8, 17.

18. Δαν. 9, 18.

19. Ἰωβ 1, 9 - 10.

20. Πρὸλ. Δαν. 6, 16 - 28.

εἰς αὐτὸν νὰ λάμπῃ ἡ ἀρχαία βασιλικὴ εἰκών, διότι ἔδλεπαν ἐκεῖνα τὰ γνωρίσματα, τὰ ὅποια ἔδλεπον εἰς τὸν Ἀδάμ²² πρὸ τῆς ἁμαρτίας. Καθ' ὅσον μὲ τὴν ἴδιον ὀποταγὴν ἦλθον πρὸς τὸν Ἀδάμ καὶ ἔλαβον τὰ δυνάματα. Καὶ ἔχῃ μόνον ἐδῶ, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ καὶ μὲ τὸν μακάριον Παῦλον συνέβη. Καὶ ἐκεῖνος δηλαδὴ ὅταν ἐρρίφθη εἰς τὴν νῆσον τῶν βορῶρων,²³ ἐκάθετο πλησίον τῆς πυρᾶς θερμαινόμενος. Ὁ ἔπειτα ἔχιδνα ἀπὸ τὰ φρύγανα ἐξῆλθεν καὶ ἐκρεμάσθη ἀπὸ τὸ χεῖρ του. Τί, λοιπόν, μετὰ ταῦτα ἐγένετο; Ἐπεσε τὸ θηρίον ἀμέσως. Ἐπειδὴ δὲν εὗρεν ἁμαρτίαν, δὲν ἠθύνθη οὐτε νὰ δαγκώσῃ· ἀλλὰ καθὼς καὶ ἡμεῖς, ὅταν θέλωμεν νὰ ἀνέλθωμεν εἰς κάποιοιαν δόξαν λείον καὶ δὲν εὐρίσκωμεν οὐδαμοῦ λωβᾶς, καταπίπτομεν ἀμέσως, ἔστω καὶ ἐὰν εὐρίσκειται κάτω πέλαγος, ἢ θάλαθρον· οὕτω καὶ τὸ θηρίον ἐκεῖνο, ἂν καὶ εὐρίσκετο ὑποκάτω πῦρ, μὴ εὗρον στήριγμα ἁμαρτίας, Ἄ οὐτε πού νὰ θέσῃ τοὺς ὀδόντας, κατέπεσεν εἰς τὴν πυρᾶν καὶ ἐκάη. Θέλεις νὰ σοῦ πῶ καὶ τρίτον τρόπον ἀπολογίας;

Ὁ πρῶτος μὲν εἶναι: Ὅτι δὲν ἔχουν ἁμαρτήσει μόνον οἱ πρῶτοι, ἀλλὰ καὶ οἱ μεταγενέστεροι· δεύτερος τρόπος ἀπολογίας: Ὅτι μερκοὶ κατώρθωσαν, καὶ μάλιστα ζῶντες εἰς τὸν σημερινὸν κόσμον, νὰ κάμνουν τὴν δουλείαν ἐλαφροτέραν ἢ μᾶλλον ἐξ ὀλακλήρου νὰ ἀπαλλαγῶν ἐκ ταύτης, καθὼς σὰς τὸ ἀπεδείξαμεν μὲ τὰς γνωαίκασι, καὶ μὲ τοὺς ἀρχομένους καὶ μὲ τὰ θηρία. Τρίτος τρόπος, μετὰ ἀπὸ ἐκείνους: Ἐ Νὰ μᾶς ὑποσχεθῆ ἐρχόμενος ὁ Χριστὸς μεγαλύτερα ἀγαθὰ τώρα, ἀπὸ ἐκεῖνα πού μᾶς ἀπέτησαν οἱ ἁμαρτήσαντες εἰς τὴν ἀρχὴν. Διὰ τὴν θρηνηεὶς λέγε μοι; Διότι μὲ τὴν ἁμαρτίαν ὁ Ἀδάμ σὲ ἐξέβαλε τοῦ παραδείσου; Πράξε ἀγαθὰ ἔργα καὶ ἀγάπησε τὴν ἀρετὴν

21. Ἐνταῦθα ὁ ἱερεὺς Χρυσόστομος ἀναφέρεται εἰς τὴν προφητικὴν καὶ τὴν ἱστορικὴν ἀποκάλυψιν, ἣτις κατέστρεψεν τὸν Βαβυλῶνα καὶ ἀπαρξομένης τῆς μεταπολεμικῆς καὶ ὑπερβολικῆς τῆς ἐκείνου.

22. Περιλαμβανόμενα ἢ ἢ ἀρχόμενος κατέστρεψεν 1) τὸ κατ' εἶδος καὶ 2) τὴν λεγομένην ἀρχομένην δικαιοσύνην, περιλαμβανόμενος οὐρανοῦ ὁ θεὸς δὲται:

α) Τὴν κυριαρχίαν τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῶν ζῴων καὶ ἐπὶ πάσης τῆς κτίσεως.

β) Τὴν δυνατότητα νὰ μὴ ἀποθῆναι «*posse non mori*».

γ) Τὴν ἀπέλευσιν τοῦ σώματος καὶ τὴν ἀλλεψίαν πόνου καὶ θλίψεων.

δ) Τὴν ἀποχὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας.

ε) Τὴν θεογονίαν καὶ καταχρῆσιν πολλῶν γυναικῶν.

23. Πρὸλ. Πράξ. 28, 1 - 6.

και όχι τὸν παράδεισον ἀλλὰ σοῦ ἀνοίγω αὐτὸν τὸν οὐρανὸν και δὲν σὲ ἀφήνω νὰ πάθῃς οὐδὲν κακὸν ἐκ τῆς παρεκκοῆς τοῦ πρωτοπλάστου. Θρηνεῖς διὰ τὸ ἔπαυσεν ἐκ τῆς ἐξουσίας τῶν θηρίων; Νὰ και δαίμονας, ἐὰν προσέχῃς, σοῦ ὑποτάσσω.

Διότι λέγει ὁ Χριστὸς «Νὰ πατήτε ἐπάνω εἰς ὄφεις και σκορπίους και εἰς ὄλην τὴν δύναμιν τοῦ ἔχθρου».²³ 668 Α Δὲν εἶπεν, «Νὰ ἔρχεσθε», καθὼς διὰ τὰ θηρία, ἀλλὰ, «Νὰ πατήτε», ἰσχυροτάτην καθιστῶν τὴν ἐξουσίαν.

Διὰ τοῦτο και ὁ Παῦλος δὲν εἶπεν, — ὁ Θεὸς νὰ ὑποτάξῃ τὸν σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας σας, ἀλλὰ, καθὼς θεὸς θὰ συντρίψῃ τὸν σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας σας».²⁴ Ὅχι πλεον, καθὼς προηγουμένως, «Αὐτὸς θὰ σοῦ συντρίψῃ τὴν κεφαλὴν και σὺ θὰ συντρίψῃς τὴν πτέρναν του».²⁵ ἀλλὰ δολκλήρος εἶναι ἡ νίκη, καθαρὸν τὸ τρόπον, ἀλοσχερὴς εἶναι ὁ ἀφανισμὸς τοῦ ἔχθρου, και ἡ συντριβὴ, και ἡ ἀπόλειψις. Σὲ ὑπέταξε εἰς τὸν ἄνδρα ἢ Εὔα? Β ἀλλὰ ἐγὼ σὲ καθιστῶ ἰσοτίμω, όχι μόνον πρὸς τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ και πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἄγγέλους, ἐὰν θέλῃς. Σοῦ ἀφῆρσε τὴν παρούσαν ζωὴν? ἐγὼ δὲ, σοῦ χαρίζω και τὴν μέλλουσαν, τὴν αἰώνιον και ἀθάνατον και τὴν ἀπειρῶν ἀγαθῶν γέμουσαν. Κανεῖς, λοιπὸν, ἄς μὴ νομίζῃς ὅτι κατεδικάσθη διὰ τοὺς προγόνους καθ' ἑσῶν, ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν ὄλη, ὅσα πρόκειται νὰ μᾶς δώσῃ, θὰ εὐρωμεν νὰ εἶναι πολὺ περισσότερα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μᾶς ἐδόθησαν, ἢ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀπωλέσασαμεν.

Ἀπὸ ὅσα εἶπαμε και τὰ ὑπόλοιπα γίνονται φανερά. Ὁ Ἄδὰμ ἔφερε ἐπιμοχθον βίον? ὁ Χριστὸς μᾶς ὑπεσχέθη ζωὴν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν λείπει και δόνη και λύπη και στενογνωμία, και μᾶς ὑπόσχεσται νὰ μᾶς χαρίσῃ και τὴν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, Ἐ «Ἐλθετε», λέγει, «και εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, λάθετε ὡς κληρονομίαν τὴν βασιλείαν, ἢ ὁποῖα εἶχει ἐτοιμασθῆ διὰ σᾶς ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου. Διότι ἐπένοσσα, και μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω, ἐδίψησα, και μὲ ἐπότισατε, ξένος ἤμουν, και μὲ περιμαζεύσατε εἰς τὸν οἶκόν σας, γυμνὸς ἤμουν, και μὲ ἐνεδύσατε, εἰς φυλακὴν ἤμουν, και ἤλαθε

23. Λουκ. 10, 19.

24. Ρωμ. 16, 20.

25. Γεν. 3, 15.

πρὸς ἐμέ».²⁶ Ἄρα γε, λοιπὸν, θὰ ἀκούσωμεν και ἡμεῖς τὴν μακαρίαν ἐκεῖνην φωνήν; Ἐγὼ δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ τὸ ἰσχυρισθῶ και πολὺ διότι περικρουοῦμεν πολὺ τοὺς πτωχοὺς. Εἶναι καιρὸς τῆς υἡστείας, πολλαὶ παραινήσεις και διδασκαλία σωτηρίων διδασμάτων, συνεχεῖς προσευχαί, συγκεντρώσεις καθημεριναὶ και μετὰ τὴν τάσῃν φροντίδα ποῖον τὸ ὄφελος; Οὐδέν. Διότι ἀναχωροῦμεν ἀπὸ ἐδῶ και θάλεπμεν πλῆθος πτωχῶν εἰς στοιχοὺς νὰ ἴστανται και ἀπὸ τὰ δύο μέρη? και μὲ τάσῃν σκληρότητα τοὺς παρατρέχουμεν, ὡς νὰ θάλεπμεν κολόνας, και όχι ἀνθρώπινα σώματα. Ὡς νὰ θάλεπμεν ἄψυχα ἀγάλματα, λοιπὸν, και όχι ζωντανοὺς ἀνθρώπους, τὸσον ἐπιγνώμεθα νὰ φθάσωμεν εἰς τὰς οἰκίας. Ἡ πείνα μᾶς πιέζει, λέγει. Καὶ ὁμοῦ, ἢ πείνα νὰ σᾶς πείσῃ νὰ μείνετε? διότι οἱ χορτάται γαστέρες, κατὰ τὴν παρομίαν, ἀγνοοῦν τὰς πεινώσας? αἱ δὲ πεινώσας ἐκ τῆς ἰδίας ἀνάγκης πιεζόμεναι και τὴν ξένην ἐνθυμοῦνται? ἢ μάλλον οὔτε και ἔτσι εἶναι δυνατὸν νὰ αἰσθανθοῦν τὴν ξένην δυστυχίαν. Καὶ σὺ μὲν εἰς τράπεζαν ἐτοιμὸν τρέχεις, Ἐ και δὲν δύνασαι νὰ περιμένης οὔτε ὀλίγον? ὁ δὲ πένης ἴσταται μέχρις αὐτῆς τῆς ἐσπέρας, και τρέχει και ἐπιέγεται διὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ τὴν καθημερινὴν τροφήν, και θάλεπν νὰ συμπληρωθῆ ἡ ἡμέρα, τὰ δὲ χρήματα νὰ μὴ ἔχουν συμπληρωθῆ ἀκόμη ὄλη, ὅσα ἐπαρκοῦν διὰ τὴν τροφήν τῆς ἡμέρας, δοῦνται και καίγεται, και ἀναγκάζεται νὰ τομᾶ μεγαλύτερα τῆς δυναμείως του. Διὰ τοῦτο κατὰ τὸ ὄραδον μᾶς ἐπιτιθεῖνται σφοδρότερον, ὀρκιζόμενοι, ἐξορκίζοντες, θρηνοῦντες, κλαίοντες, ἀκτείνοντες τὰς χεῖρας, πολλαὶ ἄλλα ἔνευ ἐντροπῆς ἀναγκάζονται νὰ πράξουν. Διότι φοβοῦνται μήπως, ἀφοῦ οἱ πάντες εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἀπέληθον, μέλλουν νὰ περιπλανῶνται εἰς τὴν πόλιν, ὡς εἰς ἔρημον. 669 Α Καὶ καθὼς ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐναύγησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας, ὅταν εὐρεθοῦν ἐπὶ σάνιδος, ἐπιέγονται νὰ φθάσουν εἰς τὸν λιμῆνα πρὸ τῆς ἐσπέρας, διότι φοβοῦνται μήπως, ὅταν ἔλθῃ ἡ νύκτα και τοὺς εὐρῇ ἐξω τοῦ λιμῆνος, χειρότερον ναυάγιον ὑποσταῶν? ἔτσι και οἱ πένητες φοβοῦμενοι, ὡς ναυάγιον τὸν λιμῶν, σπεύδουν πρὸ τῆς ἐσπέρας νὰ συγκεντρώσουν τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα τῆς τροφῆς διὰ νὰ μὴ ἀποχωρήσουν πάντες εἰς τὰς οἰκίας των, και παραμείνουν

ἔξω τοῦ λιμένος, **B** καθ' ἄσπον λιμὴν εἰς αὐτοὺς εἶναι αἰ χεῖρες τῶν ἐλευσάντων.

Ἡμεῖς ὁμῶς οὐτε εἰς τὴν ἀγορὰν συγκινοῦμεθα ἀπὸ τὰς συμφορὰς ἐκείνων, οὐτε ἀφοῦ ἀπέλωμεν εἰς τὸν οἶκον· ἀλλὰ καὶ τῆς τραπέζης εὐροσκομένης πλησίον ἡμῶν καὶ ὑπερπληρωμένης ἀγαθῶν, (ἐὰν πρέπει νὰ ἀνομάζωνται ἀγαθὰ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἐσθίομεν μὲ κατάρκισιν τῆς ἰδικῆς μας ἀπανθρωπίας) καὶ ἐκτὸς τούτου ἐστρωμένης τῆς τραπέζης καὶ εὐροσκομένης πλησίον ἡμῶν, ἀκούομεν ἀπὸ κάτω ἐκείνους, οἵτινες βοδίζουσιν εἰς τοὺς δρομίσκους καὶ φωνάζουσιν δυνατὰ εἰς τὰς συνοικίας, καὶ πανοῦν εἰς τὸ βοθύτατον ἀκότος, **C** εἰς πολλὴν ἐρημίαν, καὶ ὁμῶς οὐτε ἔτσι συγκινοῦμεθα! Ἄλλ' ἀφοῦ χορτάσωμεν, καὶ πρὸς ὕπνον βοδίζομεν, ἀκούομεν ἀπὸ κάτω τὴν σιγὴν ἐκείνην δυνατὰς φωνὰς οὐδυναμένων ἀνθρώπων, καὶ ὡς νὰ μὴ ἀκούωμεν φωνὴν ἀνθρώπου, ἀλλὰ λυσσασμένου σκύλου περιηρουμένου ταύτην· καὶ οὐτε τὸν καιρὸν λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἀργὰ κατὰ τὴν νύκτα, ἐνῶ ὅλοι κοιμοῦνται, ἐκεῖνος δόδύρεται μόνος, οὐτε τὸ μικρὸν τῆς παρακλήσεως, ὅτι δηλαδὴ ἐκτὸς ἀπὸ ἄρτον δὲν ζητεῖ τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἡμᾶς, ἢ ὀλίγα χρήματα, οὐτε τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς, διότι συνεχῶς παλαίει **D** μὲ τὴν πείναν, οὐτε τὴν εὐγένειαν τοῦ ἰκέτου, διότι, ἂν καὶ κατέχεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, δὲν ἔρχεται πλησίον τῶν θυρῶν, οὐτε τολμᾷ νὰ ἐγγίσῃ, ἀλλὰ παρακαλεῖ ἀπὸ κάτω καὶ ἀπὸ πολὺ μακριὰ. Καὶ ἂν μὲν λάθῃ, δίδει μυσίας εὐχὰς· ἂν δὲ, οὐτε τότε ἐκφέρει λόγον παρὸν, δὲν ὑβρίζει, οὐτε βλασφημεῖ ἐκείνους πού δύνανται νὰ δώσουν καὶ δὲν παρέχουσιν· ἀλλ' ὅπως κατὰδικὸς τις ὀδηγούμενος ὑπὸ δημίου τινὸς εἰς ἀφόρητον τιμωρίαν, ὅλους τοὺς διερχομένους παρακαλεῖ, τοὺς ἰκετεύει καὶ μὴ λαμβάνων οὐδεμίαν βοήθειαν, μετὰ μεγάλης σκληρότητος φέρεται πρὸς τὴν τιμωρίαν· **E** ἔτσι καὶ αὐτὸς ἐξῶ. Ὡς νὰ ὀδηγῆται ὑπὸ τοῦ δημίου, τὴν πείναν, μέσα εἰς τὴν νύκτα καὶ τὴν ἀφόρητον ἀγρυπνίαν, ἐκτείνει μὲν τὰς χεῖρας, καὶ μὲ μεγάλην φωνὴν τοὺς εὐροσκομένους ἐπάνω εἰς τὰς οἰκίας παρακαλεῖ, δὲν λαμβάνει ὁμῶς οὐδεμίαν φιλοφροσύνην, ἀνηλεῶς ἐσιδιώκεται καὶ μὲ πολλὴν ὀμότητα. Ἡμεῖς ὁμῶς, οὐδὲν ἐκ τούτων μᾶς συγκινεῖ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τὴν ἀπανθρωπίαν τολμῶμεν νὰ ἐκτείνωμεν τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ νὰ ὁμιλήσωμεν πρὸς τὸν Θεόν δι' εὐσπλαγγνίαν καὶ συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν· καὶ δὲν φοβοῦμεθα

μήπως κεραυνὸς πέσῃ μετὰ ἀπὸ τέτοιαν προσευχὴν, μετὰ τὴν τοσαύτην ὀμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν. Πῶς πρὸς ὕπνον, λέγε μου, βοδίζομεν καὶ ἀνάπαισιν, καὶ δὲν φοβοῦμεθα μήπως καθ' ὕπνου αὐτὸς ὁ Ἰσῖος ὁ πένης παρουσιασθῆ εἰς ἡμᾶς, τραχὺς, ἀκάθαρτος, μὲ ρόκη ἐνδεδυμένος, ὅσο **A** ἀρχίσῃ δὲ νὰ δόδύρεται καὶ νὰ ἐρηγῇ, κατηγορῶν τὴν σκληρότητά μας; Καθ' ἄσπον ἀπὸ πολλοὺς πολλάκις ἤκουσα νὰ λέγουν ὅτι μετὰ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν παρέλειψαν τὴν βοήθειαν πρὸς τοὺς πτωχοὺς, κατὰ τὴν νύκτα εἶδον τοὺς ἑαυτοὺς τῶν δεμένων μὲ σχοινία καὶ νὰ τοὺς τραβᾷ τὸ χεῖρι τῶν πτωχῶν, νὰ σπαράζωνται, πολλὰ ἄλλα πράγματα νὰ παθαίνουν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἶναι ὕπνος καὶ ὄνειρον καὶ πρόσκαιρος τιμωρία· ἡμεῖς ὁμῶς δὲν φοβοῦμεθα, λέγε μου, μήπως κάποτε αὐτὸν τὸν πτωχόν, πού δόδύρεται, πού φωνάζει, καὶ κλαίει, τὸν ἴδωμεν εἰς τοὺς κάλπους τοῦ Ἀβραάμ, **B** καθὼς κάποτε εἶδεν τὸν Λάζαρον²⁷ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος; Ὅσα δὲ ἐπακολουθοῦν τὰ ἀφήνω εἰς τὴν συνειδησίαν σας, τὰ φοβερὰ καὶ ἀπαρηγόρητα ἐκεῖνα δασανιστήρια, πῶς ἐζήτησεν ὕδωρ, πῶς δὲν ἔτυχεν οὐδὲ σταγόνας, πῶς ἡ γλῶσσα ἐττανίζετο, πῶς ἂν καὶ πολὺ παρακάλεσεν, δὲν ἀπήλασε οὐδεμίαν συγγνώμης, καὶ πῶς αἰωνίως ἐκολάζετο. Ἀλλὰ ἡμεῖς μὴ γένοιτο ταῦτα διὰ τῶν πραγμάτων νὰ γνωρίσωμεν, ἀλλὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ἀπειλήν τῶν ἔργων, ἀφοῦ ἀκούσωμεν αὐτὰ καὶ νὰ ἀποδεχθῶμεν βῆσι τῆς φιλοφροσύνης τοῦ προπάτορος Ἀβραάμ, εἰς τὸν Ἰσῖον μὲ ἐκεῖνον νὰ μεταδῶμεν τόπον, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλοφροσύνην τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ., **C** μετὰ τοῦ Ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνέκει τιμὴ, δόξα, δόξα, μὲν μὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τῶρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

27. Ἠφθ. Λοκ. 16, 29-31.

ΛΟΓΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΤΑΘΟΥ, ΕΑΝ ΠΡΟΗΛΘΗΝ ΕΣ ΑΥΤΟΥ Η ΨΥΧΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΔΑΜ ΤΟΥ ΚΑΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ ἢ ΕΙΧΕ ΤΗΝ ΨΥΧΙΝ ΤΑΥΤΗΝ ΚΑΙ ΠΡΟ ΤΗΣ ΒΡΕΘΕΙΣ ΟΠΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΝΗΣΤΕΙΑΣ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΟΤΙ ΠΡΕΠΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΙΚΙΑΝ ΝΑ ΜΕΛΕΤΩΜΕΝ ΟΣΑ ΑΝΤΙΟΝΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ.

Ἄγαπῶ μὲν τὴν νηστείαν διότι εἶναι μήτηρ τῆς σωφροσύνης ⁶⁷⁰ **D** καὶ πηγὴ πάσης φιλοσοφίας· ἄγαπῶ δὲ αὐτὴν καὶ διὰ σᾶς, καὶ διὰ τὴν ἀγάπην σας, ὅτι πρὸς χάριν μου αὐτὴν τὴν ἱεράν καὶ τιμίαν σας συνάθροισιν προεκάλεσε, καὶ μοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἴδω πάλιν τὰ ἀγαπητὰ πρόσωπα, ἐπὶ πλέον δὲ μοῦ παρέχει τὴν δυνατότητα μετὰ θάρρους νὰ ἐντυφίωμαι εἰς τὴν καλὴν ταύτην πανήγυριν καὶ ἑορτήν. Καθ' ὅσον καὶ πανήγυριν καὶ ἑορτήν καὶ μύρια ἀγαθὰ, ἐὰν καλέσῃ τις τὴν συνάθροισιν ἡμῶν, δὲν θὰ σφάλη. Διότι, ἐὰν κάποιος εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀγοράν καὶ συναντήσῃ ἕνα φίλον, πολλάκις ἀποβάλλει πᾶσαν στενωχωρίαν ἡμεῖς οὐκ εἰς τὴν ἀγοράν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν συναντηθέντες, **E** καὶ οὐκ πρὸς ἕνα φίλον, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς πολλοὺς καὶ τόσοὺς καλοὺς ἀδελφοὺς καὶ πατέρας συναντώμενοι, πῶς δὲν θὰ ἀποθέσωμεν πᾶσαν λύπην; Πῶς δὲν θὰ ἀπολαύσωμεν κάθε εὐχαρίστησιν; Διότι οὐκ μόνον κατὰ τὸ πλῆθος εἶναι καλύτερος αὐτὸς ἐδῶ ὁ σύλλογος ὅπου τὰς συγκεντρώσεις τῆς ἀγορᾶς, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς διαλέξεως. Διότι ἐκεῖνοι τοῦ συγκεντρῶνται εἰς τὴν ἀγοράν καὶ κάθονται κυκλικῶς, ὁ εἰς πλῆθειν τοῦ ἄλλου, πολλὰς φορές συζητοῦν καὶ δι' ἀνωφελεῖ πράγματα ⁶⁷¹ **A** καὶ ἄνευ περιεχομένου, προσέτι βεὶ ὁμιλοῦν διὰ πράγματα ποῦ δὲν ἀφοροῦν εἰς αὐτοὺς. Καθ' ὅτι συνηθίσασιν εἰς μέγιστον βαθμὸν μάλιστα, μετὰ μεγάλης σπουδῆς νὰ περιεργαζώμεθα καὶ νὰ πολυπραγμο-

1. Γεν. 2, 17.

νώμεν τὰς ξένας ὑποθέσεις. Ὅτι μὲν, λοιπόν, εἶναι ἐπισηφελὲς καὶ ὑπάρχει κίνδυνος νὰ παρασυρθώμεν πρὸς τὸ κακόν, λέγοντες καὶ ἀκούοντες τέτοια λόγια, καὶ ὅτι πολλοὶ θύελλαι πολλάκις ἀπὸ τοιαύτας συναστροφῆς ἠπείλησαν οἰκίας, τώρα παραλείπω νὰ εἶπω ὅτι δὲ ἀνώφελος καὶ μάταιος καὶ ἐγκόσμιος εἶναι ὅλη ἐκείνη ἡ συζήτησις καὶ οὐδέποτε πνευματικὸς λόγος θὰ λεχθῆ εἰς τοιαύτην συγκεντρώσειν, οὐδεὶς θὰ ἀντιτεῖρῃ. Ἐδῶ ὅμως δὲν γίνεται τὸ ἴδιον, **B** ἀλλ' ὅπως ἀντιθέτως· διότι πᾶσα συζήτησις, ἣτις δὲν φέρει ψυχικὸν κέρδος, ἔχει ἐκβληθῆ, πᾶσα δὲ πνευματικὴ διδασκαλία εἰσέρχεται. Καθ' ὅσον καὶ διὰ τὴν ψυχὴν μας συζητοῦμεν, καὶ δι' ὅσα τῆς ἀφοροῦν ἀγαθὰ, καὶ διὰ τοὺς ἀποκεκμημένους εἰς τοὺς οὐρανοὺς στεφάνους, καὶ διὰ τοὺς ἐνδόξους δούλους τῶν ἁγίων, καὶ διὰ τὴν φιλοφροσύνην τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν πρόνοιαν τοῦ Κόσμου, καὶ δι' ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὅποια πρὸ πάντων ἀφοροῦν εἰς ἡμᾶς, καὶ διὰ τοῖον λόγον ἐδημιουργήθημεν, καὶ τοῖον τέλος μᾶς ἀνομνεί μετὰ τὴν ἐδῶ ἀποδημίαν, καὶ εἰς ποῖαν κατάστασιν θὰ εὐρίσκωνται τὰ ἰδικὰ μας πράγματα τότε. Καὶ αὐτῆς ἐδῶ τῆς ἱερᾶς συνάξεως οὐκ μόνον ἡμεῖς, **C** ἀλλὰ καὶ Προφῆται καὶ Ἀπόστολοι συμμετέχουν· καὶ τὸ σπουδαιότερον ἐξ ὅλων, αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Δεσπότης τῶν ἀπάντων Ἰησοῦς Ἰσταται εἰς τὸ μέσον ἡμῶν. Διότι ὁ ἴδιος λέγει· «Ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἴναι· συγκεντρωμένοι εἰς τὸ ὄνομα Μου, ἐκεῖ εὐρίσκονται εἰς τὸ μέσον αὐτῶν.» Ἐὰν δὲ ὅπου εἶναι δύο ἢ τρεῖς συγκεντρωμένοι, ἐκεῖ εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον αὐτῶν, πολὺ περισσότερον εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον ὅπου ὑπάρχουν τόσοι πολλοὶ μὲν ἄνδρες, τόσοι πολλοὶ δὲ γυναῖκες, τόσοι δὲ Πατέρες, καὶ Ἀπόστολοι· καὶ Προφῆται. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς μετὰ μεγαλυτέρας προθυμίας ὁμιλοῦμεν, ἐπειδὴ ἀντιλοῦμεν δύναντι ἐξ αὐτοῦ, καὶ τὴν ὑπόσχεσιν μας θὰ σᾶς εκπληρώσωμεν. **D** Καθ' ὅσον σᾶς ὑπεσχέθημεν προηγουμένως νὰ σᾶς ὁμιλήσωμεν περὶ τοῦ δένδρου, ἐὰν ἀπὸ ἐκείνου προήλθῃ ἡ γνώσις τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ εἰς τὸν Ἀδάμ, ἢ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ὁρώσιν εἶχε τὴν διάκρισιν ταύτην. Μετὰ τοῦτο, λοιπόν, δυνάμεθα νὰ σᾶς εἰπώμεν τώρα, ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ὁρώσιν εἶχε αὐτὴν τὴν διάκρισιν. Καθ' ὅτι, ἐὰν δὲν ἐγνώριζεν τί εἶναι μὲν καλόν, τί δὲ πονηρόν, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὅλα-

2. Ματθ. 18, 20.

γα ζῶα θά ἦτο κατώτερος ὡς πρὸς τὴν λογικὴν, καὶ ὁ κύριος ἀνοητότερος ἀπὸ τοὺς δούλους. Διότι πῶς δὲν εἶναι ἀτοπον, οἱ αἰγες καὶ τὰ πρόβατα νὰ γνωρίζουν ποῖος χάρτος τοὺς εἶναι χρήσιμος, ποῖος δὲ ἀλέθριος καὶ νὰ μὴ προστρέχουν αὐτὰ εἰς ὅλα ὅσα φαίνονται, ἀλλὰ νὰ ἔχουν τὴν διάκρισιν καὶ νὰ γνωρίζουν καλῶς, τί μὲν εἶναι εἰς αὐτὰ τὸ ἐπιβλαβές, τί δὲ τὸ ὠφέλιμον· Ἐ ὁ δὲ ἄνθρωπος νὰ ἔχη ἀποστερηθῆ τὴν τὴν μεγάλην ἀσφαλείαν; Διότι, ἐὰν δὲν εἶχε τοῦτο, τὴν διάκρισιν ταύτην, δὲν θά ἦτο ἰκανὸς διὰ τίποτε, ἀλλὰ ὑποδεέστερος ἐξ ὅλων θά ἐτύγχανε. Θά ἦτο δὲ προτιμώτερον εἰς αὐτὸν νὰ εἶναι τυφλὸς καὶ νὰ ἔχη χάσιν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ νὰ στερῆται τοῦ φωτός, παρά ν' ἀγνοῇ τί εἶναι μὲν καλόν, τί δὲ πονηρόν. Διότι· ἐν τοῦτο ἀφάρεσης ἀπὸ τὴν ζωὴν μας, ἔλην τὴν ζωὴν μας ἀφήρεσης καὶ τὰ πάντα ἐγέμισες μὲ πολλὴν σύγχυσιν. 472

Α Διότι ὡς πρὸς τοῦτο διαφέρομεν ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ εἰμεθα ἀνώτεροι τῶν θηρίων, δηλαδὴ, ὅτι γνωρίζομεν τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀρετὴν, καὶ διακρίνομεν τὸ πονηρόν, καὶ δὲν ἀγνοοῦμεν τὸ καλόν. Ἄν δὲ ἡμεῖς τοῦτο γνωρίζομεν τώρα, ὅχι ἡμεῖς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ Σκύθαι καὶ οἱ Θάρβαροι, πολλῶ μᾶλλον ὁ ἄνθρωπος τότε ἐκείνος πρὸ τῆς ἁμαρτίας ἐγνώριζε τοῦτο· καὶ ὁ τιμηθεὶς μὲ τὴν ἀρετᾶς, καθὼς μὲ τὸ κατ' εἰκόνα, τὸ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ μὲ τὰς λοιπὰς εὐλογίας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔμεινε ἐρημος τοῦ σπουδαιότερου ἐκ τῶν ἀγαθῶν. Καθ' ὅσον τὸ καλόν καὶ τὸ κακόν ἐκείνοι· μόνον ἀγνοοῦν, ὅσοι ἔχουν στερηθῆ τοῦ κοινῶ λογικοῦ· ὁ Ἄδάμ ὅμως ἦτο πλήρης σοφίας καὶ ἐγνώριζε νὰ διακρίνῃ καὶ τὰ δύο ταῦτα. Ὅτι δὲ ἦτο πλήρης σοφίας πνευματικῆς, ἄκουσε καὶ τὴν ἀπόδειξιν. Β «Ὡδήγησεν», λέγει, «ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἄδάμ τὰ θηρία, διὰ νὰ ἴδῃ αὐτὰ καὶ νὰ τοὺς δώσῃ τὸ κατάλληλον ὄνομα· καὶ ὅτι ὄνομα ὁ Ἄδάμ ἤθελε δώσει εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν, τοῦτο θά ἦτο τὸ ὄνομά του».⁴

Σκέψου, λοιπόν, πόσην σοφίαν εἶχε, ὥστε εἰς τόσα πολλὰ γένη, τόσον ποικίλα καὶ διαφορετικὰ, εἰς τὰ κτήνη, εἰς τὰ ἔρπετα, εἰς τὰ πτηνὰ, νὰ δυνηθῆ νὰ θέσῃ ὀνόματα, καὶ ὅλα κύρια. Καθ' ὅτι τόσον πολὺ ὁ Θεὸς ἔκοιμεν δεκτὴν τὴν ὀνοματοθεσίαν, ὥστε δὲν ἤλλαξε τὰς ὀνομασίας ἐκείνας, οὔτε, ὅταν ἠμίωρθησεν, ἠθέλησεν ν' ἀλλάξῃ

3. Γεν. 2, 19.

τὰς ἐπωνυμίας τῶν ζῶων. C «Διότι», λέγει, «πᾶν ὄνομα, τὸ ὅποιον ἔδωκεν εἰς τὰ ζῶα ὁ Ἄδάμ, τοῦτο ἔμεινεν εἰς αὐτά».⁵

Αὐτός, λοιπόν, ἠγνόει τί μὲν εἶναι καλόν, τί δὲ πονηρόν; Καὶ πῶς τοῦτο θά ἔχη λογικὴν ἐξηγήσιν; Πάλιν ὠδήγησεν τὴν γυναῖκα πρὸς αὐτὸν καὶ μόλις τὴν εἶδεν ἀμέσως ἐγνώρισεν τὸν σύντροφον τῆς φύσεως. Καὶ τί λέγει; «Τοῦτο τώρα εἶναι ὁστούν ἀπὸ τὰ ὀστά μου καὶ σὰρξ ἀπὸ τὴν σάρκα μου».⁶ Ἐπειδὴ πρὸ ὀλίγου ὁ Θεὸς τοῦ εἶχε φέρει ὅλα τὰ ζῶα, καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἄδάμ ἤθελε νὰ δεῖξῃ, ὅτι τοῦτο τὸ ζῶον δὲν εἶναι ἐν ἐξ ἐκείνων τῶν ζῶων εἶπεν· «Τοῦτο τώρα εἶναι ὁστούν ἀπὸ τὰ ὀστά μου καὶ σὰρξ ἀπὸ τὴν σάρκα μου». Ἐ Μερικοὶ μάλιστα λέγουν, ὅτι δὲν ὑπονοεῖ μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας, καὶ ὅτι τέτοιος τρόπος γεννήσεως διὰ τὴν γυναῖκα, πάλιν δὲν θά εἶναι, διὰ τοῦτο εἶπεν «Τοῦτο τώρα», τὸ ὅποιον καὶ ἄλλος ἐρμηνευτὴς ἀκριβέστερον τὸ ἐρμηνεύει καὶ ἔλεγε, «Τοῦτο μὴν ἑνὸς ἔγινεν»,⁷ ὡς νὰ ἔλεγεν «Τώρα μόνον ἔγινε ἡ γυνὴ ἀπὸ τὸν ἄνδρα μόνον· μετὰ ταῦτα δὲν θά συμβαίνει οὕτως, ἀλλ' ἐκ τῶν δύο θά προέρχεται»· «Ὅστούν ἀπὸ τὰ ὀστά μου καὶ σὰρξ ἀπὸ τὴν σάρκα μου». Ὁ Θεὸς, δηλαδὴ, ἀπὸ ὅλα τὰ φάσμα λαδῶν ἐν κομμάτι, οὕτω τὴν γυναῖκα ἐδημιούργησεν, διὰ νὰ ὁμοιάσῃ εἰς ὅλα πρὸς τὸν ἄνδρα. Ἐ «Ἄδτη», λέγει, «θὰ ὀνομασθῆ γυνή, διότι προέρχεται ἐκ τοῦ ἀνδρός».⁸ Βλέπεις πῶς καὶ τὴν ὀνομασίαν διὰ τοῦτο τὴν θέτει, διὰ νὰ διδάσκῃ ἡ ὀνομασία τὸ κοινὸν τῆς φύσεως, καὶ διὰ νὰ εἶναι ἡ διδασκαλία τῆς κοινῆς φύσεως καὶ ὁ τρόπος τῆς δημιουργίας κλητῶν συνεχῶς ἀγάπης καὶ συνδουλοῦ ὁμοιοῦσιν; Ἐπειτα τί λέγει; «Ἐνεκα τῆς στενῆς ταύτης σχέσεώς μας πᾶς ἀνὴρ θά ἐγκαταλείβῃ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα του καὶ θά συνδεθῆ στενωτάτα μετὰ τῆς γυναίκος αὐτοῦ».⁹ Δὲν εἶπεν ἀπλῶς «θὰ ἐνωθῆ», ἀλλὰ «θὰ συνδεθῆ στενωτάτα».

4. Γεν. 2, 19.

5. Γεν. 2, 23.

6. Ὁ Θεολογικὸν καὶ ὁ Σύμβολος μεταφράζουν ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ «Ἰὸν το ἐπαξ...».

7. Γεν. 2, 23.

8. Γεν. 2, 24.

δηλών ἔτσι τὴν στενὴν συνάφειαν. 673 A «Ὡστε οἱ δύο θὰ γίνουν μία σὰρξ».⁹

Αὐτός, λοιπόν, ὅστις ἐγνώριζε τόσα πολλά, λέγε μου, ἠγνάει τί εἶναι μὲν καλόν, τί δὲ πονηρόν; Καὶ πῶς θὰ ἐξηγηθῆ τοῦτο; Διότι, ἐὰν δὲν ἐγνώριζε πρὶν νὰ φάγῃ ἀπὸ τὸ δένδρον, τί εἶναι μὲν καλόν, τί δὲ κακόν ἀλλὰ τὸ ἔμαθε μετὰ τὴν θρώσιν, τότε ἡ ἁμαρτία τοῦ ἔγινεν διδάσκαλος τῆς σοφίας, καὶ ὁ ὄφις δὲν εἶναι πλέον ἀπατεῶν, ἀλλ' ἔγινε σύμβουλος τῶν συμφερόντων ἡμῶν, καθ' ὅτι ἀπὸ θηρίον ἔκαμεν τὸν Ἀδὰμ ἄνθρωπον. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο, δὲν ἔχουν ταῦτα οὕτως, ὄχι. Β Διότι, ἐὰν δὲν ἐγνώριζε τί εἶναι μὲν καλόν, τί δὲ πονηρόν πῶς καὶ ἐλάμβανεν τὴν ἐντολήν; Διότι κοινὸς δὲν δίδει νόμον εἰς ἐκεῖνον πού ἀγνοεῖ, ὅτι ἡ παράδοσις εἶναι κακόν· ὁ Θεὸς ὁμῶς καὶ ἔδωκε, καὶ ἀφοῦ παρέδωκε τὸν νόμον τὸν ἐπιμίσησεν. Δὲν θὰ ἔπραττε καὶ τὰ δύο ταῦτα, ἐὰν δὲν τὸν εἶχε δημιουργήσει ἐξ ἀρχῆς μὲ τὴν γνῶσιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Βλέπεις πῶς ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἀποδεικνύεται, ὅτι δὲν ἐγνώρισεν μετὰ ἀπὸ τὴν θρώσιν τοῦ δένδρου τὸ καλόν καὶ τὸ πονηρόν, ἀλλὰ καὶ πρὶν τὸ ἤξευρεν;

Ταῦτα πάντα, λοιπόν, ἀγαπητοί, καλῶς ἄς τὰ κρατῶμεν καὶ ἀφοῦ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὰς οἰκίας διπλῆν ἄς παραθέσωμεν τὴν τράπεζαν, τὴν τράπεζαν τῶν τροφῶν, καὶ τὴν τράπεζαν τῆς διδασκαλίας. Καὶ ἄς λέγῃ, Ὅσα ἔχουν λεχθῆ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὁ ἀνὴρ, ἄς μονθάνῃ δὲ ἡ γυνὴ, ἄς ἀκούουν δὲ καὶ τὰ παῖδια, μήτε οἱ ὑπηρέται νὰ ἀπιστεροῦνται ταύτης τῆς ἀκροάσεως. Νὰ καταστήσῃς τὴν οἰκίαν σου Ἐκκλησίαν¹⁰ καθ' ὅσον εἶσαι ὑπεύθυνος διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν τέκνων σου καὶ τῶν ὑπηρέτων σου. Ὅπως δὲ ἡμεῖς θὰ δώσωμεν λόγον διὰ σᾶς, ἔτσι καὶ ἕκαστος ἐξ ὑμῶν θὰ λογοδοτήσῃ καὶ διὰ τὸν ὑπηρέτην, καὶ διὰ τὴν σύζυγον, καὶ διὰ τὸν υἱόν του. Ἀπὸ τὰς τοιαύτας διηγήσεις εὐχάριστα ἄνευρα θὰ ἔχωμεν, καὶ θὰ εἶναι ἀπηλλαγμένα πάσης κακῆς φαντασίας· Δ διότι ὅτι ἡ ψυχὴ μελε-

9. Γεν. 2, 24.

10. Παλλᾶκις ὁ ἱερεὺς Πατὴρ ρίπτε εἰς τὰς ἐπιτομὰς καὶ εἰς τοὺς λόγους σου τὸ σύνθημα «Ἐκκλησίαν ποιῶν σου τὴν οἰκίαν». Ὁ λέξῃ δὲ, παρὰ τὰς ἀποστολὰς οὐσίας τοῦ οἴκου, ἐκπαῖ εἰς ἐπιδοκιμασίας καὶ χειροκροτήματα. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ἄς καθίσταται φανερόν ἐκ τοῦ Ζ' λόγου, 674 B, ὁ Χριστὸς μετὰ χαρᾶς ἐδέχθη τὰς ἐπιδοκιμασίας, διότι ἔπραξεν ὅτι τοὺς εἶπεν καὶ λέγει «διὰ ταῦτα καὶ σήμερον προθυμώμενον ἐπεδοκίμησεν πρὸς τὴν διδασκαλίαν».

τῆ ὅλην τὴν ἡμέραν, ἀνάλογα καὶ εἰς τὸν ὕπνον φαντάζεται. Ἐὰν δὲ φυλάσσωμεν τὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν λεγόμενα δὲν θὰ χρειασθῆ πολὺς κόπος καθ' ὅσον καὶ οἱ ἐπόμενοι ὀμίλια θὰ εἶναι σαφέστεροι εἰς σᾶς, καὶ ἡ διδασκαλία θὰ γίνεταί ὑφ' ἡμῶν μετὰ μεγαλυτέρας προθυμίας. Διὰ νὰ ὠφεληθῶμεν, λοιπόν, περισσότερο καὶ ἡμεῖς καὶ σεις, ἡμεῖς μὲν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν, σεις δὲ ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν, μαζί με τὴν ὀλικὴν τράπεζαν καὶ ἡ πνευματικὴ τράπεζα ἄς παρατεθῆ. Καθ' ὅσον ἀσφάλεια καὶ σφάλισμα θὰ σᾶς γίνουν ἐκεῖνα, καὶ τὰ τῆς παρουσίας ζωῆς ὁ Θεὸς θὰ κατευθύνῃ πρὸς τὸ συμφέρον, καὶ εὐχερῆ καὶ εὐκόλα εἰς σᾶς θὰ εἶναι. «Ζητεῖτε, λέγει, πρῶτον τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ πάντα ταῦτα θὰ σᾶς δοθοῦν».¹¹ Ἐ ἄς ζητᾶμεν, λοιπόν, ταύτην, ἀγαπητοί, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλονθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ Ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ Ὁποίου ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

674 Α ΔΙΑΤΙ ΚΑΛΕΙΤΑΙ ΤΟ ΔΕΝΑΡΟΝ «ΔΕΝΑΡΟΝ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΑΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ» ΚΑΙ ΤΙ ΑΡΑ ΓΕ ΝΑ ΣΗΜΑΙΝΗ ΤΟ «ΣΗΜΕΡΟΝ ΘΑ ΕΙΣΑΙ ΜΑΖΙ ΜΟΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΝ».²

Πολύ παρακάλεσα χθές την ημετέραν ἀγάπην νά ἐνθυμῆται ὅσα λέγονται ἐδῶ, καί τῷ θράβῳ διπλήν νά παραθέσεται τήν τράπεζαν, τήν ὀλικήν, ἀλλά καί τήν πνευματικὴν νά προσθέσεται. Τί, λοιπόν; Τό ἐπρόξαστε καί παρετέθη διπλή ἡ τράπεζα;

Γνωρίζω ὅτι τὸ ἐπρόξαστε, καί ὄχι μόνον εἰς ἐκείνην, Β ἀλλά καί εἰς ταύτην συμμετείχετε. Διότι δὲν θά παραμελοῦσατε τὴν καλύτεραν, καθ' ἣν στιγμὴν ἐνδιαφέρεσθε διὰ τὴν κατωτέραν. Καθ' ὅσον αὕτη εἶναι ἀνωτέρα τῆς ἄλλης. Διότι τὴν μὲν, χεῖρες μαγεύρων παρεσκεύασαν, τὴν δέ, γλῶσσαι προφητῶν ἠτοίμασαν· καί ἡ μὲν, ἔχει τὰ ελαστήματα τῆς γῆς, ἡ δὲ ἄλλη, τὸν καρπὸν τοῦ Πικύματος τοῦ Ἁγίου φέρει· καί ταύτης μὲν τῆς τροπέζης αἱ τροφαὶ καταλήγουσι ταχέως εἰς φθοράν, ἐκείνης δὲ εἰς ἀφθαρσίαν. Καί αὕτη μὲν συντηρεῖ τὴν παρούσαν ζωὴν μας, ἐκείνη δὲ μᾶς ὀδηγεῖ πρὸς τὴν μέλλουσαν. Γ Ὅτι μὲν, λοιπόν, παρεθέσατε μαζί με ἐκείνην καί αὕτην ἐδῶ, γνωρίζω χωρὶς οὐδένα ἀκόλουθόν σας νά ἐρωτήσω, οὔτε ὑπερήφαν, ἀλλά τὸν πλέον ἐμπιστὸν ἀπὸ αὐτοῦ ἀγγελιαφόρον. Ποίος εἶναι οὗτος; Τὸ ὅτι ἐχειροκροτήσατε τὰ ὅσα εἶπαμε, τὸ ὅτι ἐποινεύσατε τὴν διδασκαλίαν. Ὅταν δηλοδῆ ὅς εἶπον χθές, νά κάμῃ ἕκαστος ἐξ ὑμῶν τὴν οἰκίαν του ἐκκλησίαν, ἀφήσατε μεγάλην φωνὴν καὶ ἐκδηλώσατε ἔτσι τὴν εὐχαριστήσιν σας δι' ὅσα ἐλέχθησαν.³

³Εκείνος δὲ ποῦ ἀκοῦει μὲ εὐχαριστήσιν ὅσα λέγονται

1. Γεν. 2, 9.
2. Λουκ. 28, 48.
3. Πρὸλ. σημείωσις 9 τοῦ προηγούμενου λόγου.

καί διὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῶν ἔργων θά ἑτοιμασθῆ. Διὰ τοῦτο καί σήμερον μετὰ μεγαλύτερας προθυμίας εἰς τὴν διδασκαλίαν ἀπεβύθη. Δ Ἀλλ' ἐντείνετε τὴν προσοχὴν σας καί τώρα. Διότι δὲν πρέπει νά προσέχη μόνον ὁ ρήτωρ, ἀλλά καί οἱ ἀκούοντες δέον νά εὐρίσκωνται εἰς ἀγωνίαν, καί μάλιστα περισσότερον οἱ ἀκούοντες παρὰ ὁ διδάσκων. Καθ' ὅτι ἡμεῖς μὲν μίαν φροντίδα ἔχομεν, νά καταβάλωμεν τὰ δεσποτικά χρήματα· εἰς αἷς δὲ ὁ κόπος μεγαλύτερος εἶναι, ὥστε καί νά δεχθῆτε ταῦτα, καί μετὰ πολλῆς ἀσφαλείας νά τὰ διατηρήσετε. Θέσατε, λοιπόν, μετὰ τὴν ἀκράσιν εἰς τὰς θύρας τὰ κλειθρα, τοὺς μοχλοὺς καὶ σκέψεις, αἵτινες προκαλοῦν φόβον εἰς τὸν διάβολον, περὶ τῆς ψυχῆς τοποθετήσατε, ὡς φύλακας. Διότι ὁ κλέπτης εἶναι ἀναίσχυντος, καὶ ἀγρυπνεῖ διαπαντός, καὶ συνεχῶς ἐπιτίθεται, καί ἂν ἀκόμη πολλάκις ἀποτύχη, πολλάκις ἐπιχειρεῖ. Ε Ἄς εἶναι, λοιπόν, οἱ φύλακες φεδροί, καί ἂν ἴδουν τὸν διάβολον ἐρχόμενον καί θέλει νά ἀρπάξῃ κάτι ἀπὸ ὅσα ἐσπειραμεν, ἄς τὸν ἐκδιώκουν μετὰ μεγάλης κραυγῆς· καί ἂν ἐπέρχωνται βιοτικά φροντίδες, ἄς τὰς ἐμποδίσουν· καί ἂν ἡ λήθη ἐνοχλήσῃ προερχομένη ἀπὸ τὴν φύσιν, διὰ τῆς μελέτης τὴν μνήμην ἄς διεγείρουν. Διότι δὲν εἶναι μικρὸς ὁ κίνδυνος νά ἀπολέσωμεν τὰ δεσποτικά χρήματα.

Διότι, ἐάν, ἐκείνοι ποῦ δέχονται αὐτὰ τὰ χρήματα, τιμωροῦνται· πολλάκις μὲ θάνατον ὅταν διασκορπίσουν ὅσα τοὺς ἔχουν ἐμπιστευθῆ.⁵⁷⁵ Α ἐκείνοι, οἵτινες ἐδέχθησαν τὰ πολὺ τιμώτερα ἀπὸ τὰ χρήματα, τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, ἂν τοὺς ἀπωλέσουν, ποῖον τιμωρίαν δὲν θά ὑποστοῦν;

Διὰ μὲν τὰ χρήματα ταῦτα ὑπεύθυνοι διὰ τὴν διαφύλαξιν μόνον εἶναι ἐκείνοι ποῦ τὰ ἐδέχθησαν, διὰ ἄλλο ὅμως ὄχι. Διότι ὅσα παρέλαβον, τόσα νά παραδώσουν εἶναι ἀνάγκη, καί δὲν ἀπαιτεῖ κανεὶς τίποτε περισσότερον ἀπὸ αὐτοὺς· διὰ δὲ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ δὲν εἴμεθα ὑπεύθυνοι διὰ τὴν φύλαξιν τῶν μόνον, ἀλλὰ ἀπαιτεῖται καί πολλὴ ἐργασία. Διότι δὲν διατασσόμεθα νά ἀποδώσωμεν ὅσα ἐδέχθημεν, ἀλλὰ διπλάσια νά προσφέρωμεν αὐτὰ εἰς τὸν Δεσπότην. Καί ὅμως πολλὴν ἀγωνίαν καί φροντίδα θά ἀπαιτοῦσε τὸ πρῶτον, Β ἔστω ἂν ἐπρόκειτο διὰ τὴν φύλαξιν καί μόνον· ὅταν ὅμως ὁ Δεσπότης μᾶς διατάσῃ νά τὰ ἀδῆσωμεν, ἐνώθηε πόσος κόπος καί φροντίς ἀπαιτεῖται ἀπὸ ἡμᾶς, εἰς τοὺς ὁποίους τὰ ἐνεπιστεύθη!

Διὰ τοῦτο θεθαίκω καὶ κάποιοι ποὺ ἐδέχθη πέντε τάλαντα,⁴ δὲν ἔδωσαν ὅσα ἔλαβεν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα τόσα.⁵ Καθ' ὅσον ἐκεῖνα μὲν ἦσαν ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ δεσπότη· ἔπρεπε ὅμως καὶ ὁ δοῦλος νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἐπιμέλειάν του. Ὁμοίως καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβεν τὰ δύο τάλαντα, ἀπέδωκεν ἄλλα δύο,⁶ καὶ τούτου ἕνεκα ἠξιώθη τῆς ἰδίας τιμῆς παρὰ τοῦ ἴδιου τοῦ δεσπότη. Ὁ Κάποιος ἄλλος δὲ πάλιν, ἐν τάλαντον δεχθείς, καὶ ἀποδώσας ἐκεῖνο ποὺ ἔλαβεν,⁷ χωρὶς νὰ τὸ μειώσῃ, χωρὶς νὰ ἐλοπτώσῃ τὴν παρακαταθήκην, χωρὶς νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ ἡμῶν μόνον, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐπέδειξεν ἐργατικότητα, μήτε ἀπέδωκεν διπλάσιον τὸ ἐμπιστευθὲν εἰς αὐτὸν τάλαντον, μὲ τὴν ἐσχάτην παινὴν ἐτιμωρήθη⁸ καὶ πολὺ δίκαιως. Διότι, ἐάν ἤθελα, λέγει, μόνον νὰ φυλάττω ταῦτα, καὶ νὰ μὴ ἔχω ἕτερον ἔμπιστον ἐκ τούτων, δὲν θὰ τὰ παρέδιδον εἰς τὰς χεῖρας τῶν δούλων. Σὺ δὲ πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ δεσπότη. Προσέφερεν ὁ χρεωθεὶς μὲ τὰ πέντε τάλαντα ἅλλα πέντε, καὶ ἐκεῖνος μὲ τὰ δύο, ἄλλα τόσα ἀπέδωκεν καὶ ὁ καθεὶς ἐκ τῶν δύο ἀπῆλαυσε τὸν ἴδιον τιμῶν. Διότι ὅπως εἰς ἐκεῖνον εἶπεν Ὁ «Εὖγε, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ. Εἰς ὀλίγα ἦσαν πιστός, εἰς πολλὰ θὰ σὲ ἐγκαταστήσω»⁹ ὁμοίως λέγει καὶ διὰ τὸν προσφέροντα τὰ δύο «Εὖγε, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ. Εἰς ὀλίγα ἦσαν πιστός, εἰς πολλὰ θὰ σὲ ἐγκαταστήσω».¹⁰ Τὸ κέρδος δὲν εἶναι τὸ ἴδιον, ὁ δὲ μισθὸς ὁ αὐτὸς· εἶται καὶ αὐτὸν ἐδῶ τὸν ἐτίμησε μὲ τὴν ἴδιαν τιμῆν. Διατί; Διότι ὁ Θεὸς δὲν ἐδλεπεν τὴν ποσότητα τῶν προσφερομένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν τῶν ἐργαζομένων. Διότι ἕκαστος ἐξ ἐκείνων ἐπέδειξεν ὅτι ἠδύνατο· τὸ περισσότερο δὲ τῶν προσφερόντων καὶ τὸ ὀλιγώτερον δὲν προῆλθεν ἀπὸ τὴν ραθυμίαν τοῦ ἑνός, οὔτε ἀπὸ τὴν ἐργατικότητα τοῦ ἑτέρου, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν διαφοράν τῆς παρακαταθήκης προέκυψεν. Ἐκεῖνος ἔλαβε πέντε, καὶ ἄλλα πέντε ἀπέδωκεν· οὗτος ἔλαβε δύο, καὶ δύο προσεκόμισεν, καὶ δὲν ὑπελείφθη κατὰ τὸν ὑπολογι-

4. Πρὸλ. Ματθ. 25, 14.
5. Πρὸλ. Ματθ. 25, 20.
6. Πρὸλ. Ματθ. 25, 22.
7. Πρὸλ. Ματθ. 25, 24-25.
8. Πρὸλ. Ματθ. 25, 20.
9. Ματθ. 25, 21.
10. Ματθ. 25, 23.

σμὸν τοῦ ζήλου. Καθ' ὅσον καὶ αὐτὸς διπλά, καὶ ἐκεῖνος διπλά, τὰ ἐμπιστευθέντα εἰς αὐτοὺς ἀπέδωκεν· ἐκεῖνος δὲ ὅστις παρέλαβεν ἓν, τὸ ἀπέδωκεν μόνον διὸ καὶ ἐτιμωρήθη.

Ἠκούσατε, λοιπὸν, πόση τιμωρία ὑπάρχει διὰ ἐκείνους ποὺ δὲν πραγματεύονται τὰ δεσποτικά χρήματα; ⁶⁷⁶ Ἄ Λοιπὸν, καὶ νὰ τὰ φυλάξωμεν, καὶ νὰ τὰ πραγματευθῶμεν, καὶ νὰ τὰ ἐμπορευθῶμεν πολὺ. Ἄς μὴ λέγῃ κάποιοις: Στεροῦμαι μορφώσεως, εἶμαι μαθητῆς, δὲν ἔχω λόγον διδασκαλίας, εἶμαι ἀμωθῆς καὶ ἀξίος διὰ τίποτε.

Διότι ἔστω καὶ ἂν εἶσαι ἰδιώτης, ἔστω καὶ ἂν εἶσαι ἀμωθῆς, καὶ ἂν σοῦ ἀνατεθῇ ἓν τάλαντον, νὰ ἐργασθῆς τὸ ἐμπιστευθὲν εἰς σέ, καὶ τὸν ἴδιον μισθὸν θὰ λάβῃς μὲ τὸν διδάσκαλον. Ἄλλ' ὅτι φυλάττετε τὰ λεγόμενα, καὶ τὰ κροπεῖτε μετὰ μεγάλης ἀκριβείας, τὸ πιστεύω καὶ πολὺ μάλιστα· διὰ νὰ μὴ δοπανησώμεν ὅλον τὸν χρόνον εἰς αὐτὸν τὸν λόγον, ὅς προσθέσωμεν εἰς τὰ χθεσινὰ ἐνώπιον τῆς ἰδικῆς σας ἀγάπης καὶ τὰ ἐξῆς, ἀποδίδοντες εἰς σὰς αὐτὴν τὴν ἀμοιβὴν διὰ τὴν φύλαξιν. Β Διότι ἐκεῖνος, ὅστις προηγουμένως, ὅσα τοῦ ἐνεπιστεύθησαν, τὰ ἐφύλαξεν, εἶναι ἀξίος καὶ ἕτερα πάλιν νὰ λάβῃ. Ποῖον λοιπὸν, διήγησιν χθὲς εἰχομεν; Ὁ λόγος ἦτο περὶ τοῦ δένδρου, καὶ ἀπεδείξομεν ὅτι ἐγνώριζεν ὁ ἄνθρωπος τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν, πρὶν νὰ φάγῃ ἐκ τοῦ δένδρου, καὶ ἦτο πλήρης σοφίας, καὶ τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι ἔδωκεν εἰς τὰ θηρία τὰ ὀνόματα, ἀπὸ τὸ ὅτι ἐγνώρισε τὴν σύζυγόν του, ἀπὸ τὸ ὅτι εἶπε, «Τοῦτο τῶρα εἶναι ὄσπυρον ἐκ τῶν ὀσπυρίων μου», ἀπὸ τὴν συζήτησιν περὶ τοῦ γάμου καὶ τῆς παιδοποιίας καὶ περὶ τοῦ βίου τῶν σοφῶν, καὶ περὶ πατρὸς καὶ μητρὸς, ἀπὸ τὸ ὅτι ἔλαβεν τὴν ἐντολήν. Ὁ Διότι κακεῖς δὲν δίδει ἐντολήν καὶ νόμον διὰ τὸ τί δηλοῦθῃ δέον νὰ πράξῃ, καὶ τί ὄχι, εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἀγνωστὸν τί εἶναι καλὸν καὶ τί κακόν. Σήμερον ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν, διὰ ποῖον λόγον, ἐάν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔλαβεν τὴν γνώσιν ἀπὸ τὸ δένδρον, ἔχει ἀνομασθῇ τὸ δένδρον τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ· διότι δὲν εἶναι μικρὸν τὸ νὰ μάθωμεν, διὰ τὸ δένδρον εἶχει αὐτὴν τὴν δυναμίαν.

Καθ' ὅτι ὁ διάβολος εἶπεν· «Τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁ-

11. Γεν. 2, 28.

ποιόν θά φάγετε ἀπὸ τὸ δένδρον τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, θά ἀνορθοῦν οἱ ὀφθαλμοὶ σας καὶ θά εἶθε σάν θεοί, γνωρίζοντες τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν».¹³ Πῶς, λοιπόν, οὐ λοχυρίζεσαι, λέγει, διὸ δὲν ἐνείχην τὴν γνώσιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ; Ποίος, λέγε μοι, τὴν ἔθεσεν;

Ἄρα γε ὁ διάβολος; Ὁ Νοῖ, λέγει, ὅταν εἶπεν «θά εἶθε σάν θεοί, γνωρίζοντες τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν».¹⁴ Ἔπειτα μοῦ φέρεις τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἑχθροῦ καὶ τοῦ ἐπιβούλου;

Ἄν καὶ οὗτος εἶπεν διὸ «θά εἶθε σάν θεοί» ἄρα γε, λοιπόν, καὶ θεοὶ ἔγινον; Καθώς, λοιπόν, δὲν ἔγιναν θεοί, ἔτσι οὔτε τότε τὴν γνώσιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἔλαβον ἐκ τοῦ δένδρου. Διότι ἐκεῖνος εἶναι ψεύστης, καὶ δὲν λέγει τίποτε τὸ ἀληθινόν, διότι «εἰς τὴν ἀλήθειαν δὲν μένει».¹⁵ Ἐ Μή, λοιπόν, προσάγωμεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἑχθροῦ, ἀλλὰ ἅς ἴδωμεν ἐξ αὐτῶν τῶν ἰδίων τῶν πραγμάτων, διὰ ποῖον λόγον καλεῖται τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Καὶ πρῶτον, ἂν θέλετε, τί εἶναι καλὸν καὶ κακόν ἅς ἐξετάσωμεν. Τί, λοιπόν, εἶναι τὸ καλόν; Ἡ ὑπακοή. Τί δὲ κακόν; Ἡ παρακοή. Καὶ ἐν τῷ μεταξῷ ἡμεῖς, διὰ νὰ μὴ πλανώμεθα ὡς πρὸς τὴν φύσιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, αὐτὰ ἅς ἐπιθεωρήσωμεν ἐκ τῶν Γραφῶν. Ὅτι δηλοῦν τούτο εἶναι τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν, ἀκουσε τί λέγει ὁ προφήτης «Τί εἶναι τὸ καλόν, καὶ τί ζητεῖ Κύριος ὁ Θεὸς ἀπὸ σέ; Λέγε τί εἶναι τὸ καλόν. Νὰ ἀγαπήσῃ τὸν Κύριον, τὸν Θεόν σου».¹⁶ Βλέπεις διὸ ἡ ὑπακοή εἶναι τὸ καλόν; Διότι ἐκ τῆς ἀγάπης ἡ ὑπακοή.

⁶⁷⁷ Α Καὶ πάλιν «ἄλλο ποιηρὰ, λέγει, πράγματα ἔπραξεν ὁ λαὸς μου. Ἐγκατέλειψε Ἐμέ, ὅστις ἦμουν εἰς αὐτοὺς πηγὴ ὕδατος ζωογονοῦ καὶ ἦνοιξαν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς τῶν λάκκους συντετριμμένους, οἱ ὅποιοι δὲν δύνανται νὰ συγκρατήσουν τὸ ὕδωρ».¹⁷ Βλέπεις διὸ κακόν εἶναι ἡ παρακοή καὶ ἡ ἐγκατάλειψις;

Ἄς ἐνθυμούμεθα ἐν τῷ μεταξύ τούτου, διὸ καλὸν εἶναι ἡ ὑπακοή, καὶ κακόν ἡ παρακοή, καὶ ἔτσι θά μάθωμεν καὶ ἐκεῖνο.

13. Γεν. 8, 6.
14. Γεν. 8, 6.
15. Ἰωάν. 8, 44.
16. Μαρ. 8, 8.
17. Ἰερ. 2, 19.

Καθ' ὅτι διὰ τούτου τὸ δένδρον καλεῖται τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἐπειδὴ ἡ ἐντολή, ἡ ὅποια δοκιμάζει τὴν ὑπακοήν καὶ τὴν παρακοήν, σχετίζεται μὲ τὸ δένδρον. Διότι ἐγνώριζεν μὲν ὁ Ἀδάμ καὶ πρὸ τούτου, διὸ καλὸν μὲν ἡ ὑπακοή, κακόν δὲ ἡ παρακοή ἔμαθεν ὁμοίως ὕστερον διὰ τῆς πείρας τῶν πραγμάτων τούτου σαφέστερον. Ὅπως καὶ ὁ Καὶν ἐγνώριζε μὲν, Β διὸ ἦτο κακόν ἡ ἀδελφοκτονία, καὶ πρὶν νὰ σφάξῃ τὸν ἀδελφόν του διὸ δὲ ἐγνώριζε πῶς εἶναι πονηρὸν τὸ πρᾶγμα, ἀκουσε τί λέγει «Ἄς ἐξέλθωμεν εἰς τὴν πεδιάδα».¹⁸ Καὶ διὰ ποῖον σκοπὸν σύρεις τὸν ἀδελφόν σου εἰς τὴν πεδιάδα καὶ τὸν ἀποσπᾷς ἀπὸ τὰς πατρικὰς ἀγκάλας; Διατί τὸν φέρεις εἰς ἔρημον τόπον; Διατί τὸν ἀποστερεῖς τῆς κηδεμονίας; Διατί μακρὰν ἀπὸ τὰ πατρικὰ δάματα τὸν ὀδηγεῖς; Διατί κρύπτεις τὴν τόλμην, ἂν δὲν φοβῆσαι τὴν ἀμαρτίαν; Διατί δὲ καὶ μετὰ τὴν πρῆξιν τοῦ φόνου, ἐρωτώμενος πάλιν, περιέρχου εἰς δύσκολον θέσιν καὶ ψεύδουσαι; Διότι ὅταν σοῦ εἶπεν ὁ Θεὸς «Ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφός σου ὁ Ἀδελ;» Ὁ Ἀπῆντησεν «Μήπως ἐγὼ εἶμαι φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μου;»¹⁹ Ὅθεν γίνεται φανερόν διὸ ἐγνώριζεν καλῶς τὴν ἐργασίαν ταύτην, ἐρχόμενος πρὸς αὐτήν. Καθώς, λοιπόν, οὗτος ἐγνώριζε μὲν καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν φόνον διὸ εἶναι κακόν, ἔμαθεν ὁμοίως σαφέστερον καὶ μετὰ ταῦτα, ὅτε ἐδέχθη τὴν τιμωρίαν, καὶ ἤκουσεν «Συνεχῶς θά ἀναστανῆθῃς καὶ θά τρέμῃς ἐπὶ τῆς γῆς».²⁰ Ὅμοίως καὶ ὁ πατήρ τούτου ἐγνώριζε τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν καὶ πρὶν νὰ φάγῃ, ἂν καὶ ἔχι τόσοον καθαρά, καθὼς μετὰ τὴν θρῶσιν τοῦ δένδρου. Τί λέγω; Διότι ὅλοι μᾶς γνωρίζομεν τὰ κακὰ καὶ πρὶν νὰ τὰ πράξωμεν, καλύτερον ὁμοίως τὰ μανθάνομεν μετὰ τὴν πρᾶξιν ἀκόμη ὁμοίως καλύτερον, ὅταν τιμωροῦμεθα. Ὁ ἔτσι καὶ ὁ Καὶν ἐγνώριζε μὲν διὸ ἡ ἀδελφοκτονία εἶναι κακόν καὶ προηγουμένως τὸ ἔμαθε ὁμοίως καλύτερον, διὰ τῆς τιμωρίας ὕστερον.

Καθ' ὅσον καὶ ἡμεῖς γνωρίζομεν διὸ ἡ ὑγεία εἶναι καλόν, καὶ βαρεία εἶναι ἡ νόσος καὶ πρὶν νὰ τὴν δοκιμάσωμεν πολλῶ μᾶλλον ὁμοίως, ὅταν περιπέσωμεν εἰς νόσον, γνωρίζομεν τὴν διαφορὰν τῶν δύο.

17. Γεν. 4, 8.
18. Γεν. 4, 9.
19. Γεν. 4, 12.

Κατά τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Ἄδὰμ ἐγνώριζεν μὲν ὅτι εἶναι καλὸν ἢ ὑπακοή, καὶ κακὸν ἢ παρακοή ὕστερον ὁμοίως σαφέστερον τὸ ἐπιληροφόρηθῆναι, ὅταν ἐγεύθη ἐκ τοῦ δένδρου καὶ ἐξεβλήθη τοῦ Παραδείσου, Ε καὶ ἐξέπεσον ἀπὸ τὴν εὐτυχίαν ἐκείνην. Ἐπειδὴ, λοιπόν, ἐτιμωρήθη, διότι, ἂν καὶ ὁ Θεὸς τοῦ τὸ εἶχεν ἀπαγορεύσει, ἐγεύθη ἐκ τοῦ δένδρου, ἢ τιμωρία διὰ τῆς πείρας τῶν πραγμάτων τοῦ ἀπέδειξεν ἀκόμη καλύτερον, πόσον μέγα κακὸν εἶναι νὰ παρακούῃ κανεὶς τὸν Θεόν, καὶ πόσον μέγα καλὸν ἢ ὑπακοή διὰ τοῦτο τὸ δένδρον καλεῖται τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Καὶ διὰ τοῖον λόγον τὸ δένδρον καλεῖται τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἐὰν ἡ ἴδια ἢ φύσις τοῦ δένδρου δὲν εἶχεν τὴν γνώσιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἀλλ' ἔμαθεν καλύτερον τοῦτο ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῆς τιμωρίας, ἢ ὅποια προήλθεν ἀπὸ τὴν παρακοῆν νὰ γευθῆ τοὺς καρπούς;

Διότι τοῦτο εἶναι συνήθεια εἰς τὴν Γραφήν, 678 Α δταν ἓνα πρᾶγμα γίνῃ, ἢ εἰς τόπους, ἢ εἰς καιρούς, ἀπὸ τῶν πραγμάτων νὰ καλοῦνται καὶ οἱ τόποι καὶ οἱ καιροί. Καὶ διὰ νὰ γίνῃ σαφέστερον τὸ λεγόμενον, μὲ παράδειγμα εἰς σὰς θὰ τὸ καταστήσω φανερόν. Ὁ Ἰσαὰκ κάποτε ἤνοιξε φρέατα²⁰ ταῦτα ἐπεχείρησαν οἱ γείτονες νὰ τὰ κατατρέφουσι ἐκ τούτου προήλθεν ἔχθρα τις, καὶ ἐκάλεσε τὸ φρέαρ Ἐχθραν ὅχι διότι αὐτὸ τὸ φρέαρ ἐδεῖκνευεν ἔχθραν, ἀλλ' ἐπειδὴ δι' αὐτὸ ἐγένετο ἡ ἔχθρα. Οὕτω καὶ τὸ δένδρον, καλεῖται τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ὅχι ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ ἴδιον εἶχε γνώσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ περίε αὐτοῦ ἐγένετο ἡ δοκιμασία διὰ τὴν γνώσιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Πάλιν ἠνοίξεν φρέαρ²¹ ὁ Ἀβραάμ, Β τὸ ἐπεβούλευσεν ὁ Ἀθμέλεχ συνηγήθησαν, ἔπισσαν τὸ μῖσος, καὶ ἀφοῦ ὠρκίσθησαν μεταξὺ των, ἐκάλεσαν τὸ φρέαρ ἐκεῖνο «Φρέαρ ὄρκου» ὅχι ἐπειδὴ τὸ φρέαρ ὠρκίσθη, ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ τοῦτο ἐγένετο ὁ ὄρκος. Βλέπετε πῶς οἱ τόποι δὲν γίνονται αἰτίοι τῶν πραγμάτων, ἂν καὶ λαμβάνουν τὰ ὀνόματα ἐκ τῶν πραγμάτων; Διὰ νὰ καταστήσωμεν τὸ λεγόμενον σαφέστερον, εἶναι ἀνάγκη νὰ φέρωμεν παραδείγματα. Πάλιν εἶδεν ὁ Ἰακώβ²² Ἀγγέλους νὰ τὸν προ-

20. Πρὸς Γεν. 26, 21.

21. Πρὸς Γεν. 31, 31-32.

22. Πρὸς Γεν. 32, 2.

ὑπαντοῦν καὶ παρεμβολὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκάλεσεν τὸν τόπον «Παρεμβολήν». C Ἄν καὶ ὁ τόπος δὲν ἦτο ἡ παρεμβολή, ἀλλ' ὁμοίως ἐκλήθη ὁ τόπος «Παρεμβολή», ἐπειδὴ ἐκεῖ εἶδε τὴν Παρεμβολήν. Βλέπετε πῶς ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα πού συνέβη εἰς τὸν τόπον, ἀποκαλεῖ τὸν τόπον;

Οὕτω καὶ τὸ δένδρον καλεῖται τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ὅχι ἐπειδὴ εἶχεν γνώσιν διὰ τὸ καλὸν καὶ τὸ πονηρὸν, ἀλλ' ἐπειδὴ περίε αὐτοῦ ἐγένετο ἡ δοκιμασία διὰ τὴν γνώσιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ ἡ ἐξάσκησης διὰ τὴν παρακοῆν καὶ τὴν ὑπακοήν. Πάλιν εἶδε τὸν Θεὸν ὁ Ἰακώβ, ὡς δύναται ἄνθρωπος νὰ τὸν ἴδῃ, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκεῖνου «Εἶδος Θεοῦ»²³. Διατί; «Διότι εἶδα τὸν Θεόν», λέγει. D Καὶ ὁμοίως δὲν ἦτο ὁ τόπος εἶδος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ πρᾶγμα πού συνέβη εἰς τὸν τόπον προήλθεν ἡ ὀνομασία. Βλέπετε διὰ πόσον εἶχε ἀποδειχθῆ, ὅτι εἶναι συνήθεια εἰς τὴν Γραφήν ἀπὸ τὰ πρᾶγματα πού συμβαίνουν εἰς τοὺς τόπους, νὰ καλοῦνται οἱ τόποι; Τὸ αὐτὸ γίνεται συνήθως καὶ διὰ τοὺς χρόνους. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ σὰς κοιράζωμεν, ἄς μεταφέρωμεν τὸν λόγον ἀπὸ τὰ σκυθρωπὰ πρὸς τὰ χαρούμενα. Καθ' ὅσον ἐκουράσθη ἡ διάνοιά σας μὲ τὸ νὰ ἐνδιαιτριθῆ συνεχῶς μὲ ὑψηλότερα νοήματα διὰ τοῦτο εἶναι καλὸν νὰ τὴν ἀναπαύσωμεν, Ε τρέφοντες αὐτὴν μὲ τὰ ἀπλούστερα καὶ εὐχάριστα νοήματα. Ἐπανερχόμεθα, λοιπόν, πρὸς τὸ σιτήριον Εὐλὸν τοῦ Σταυροῦ. Διότι αὐτό, αὐτὸ διέλυσε ὅλα τὰ δεινὰ, ὅσα εἰσήγαγε ἐκεῖνο ἢ μᾶλλον οὐτε ἐκεῖνο εἰσήγαγεν τὰ δεινὰ, ἀλλὰ ὅλα ὁ ἄνθρωπος, τὰ ὅποια μετὰ μεγάλης δυνάμεως διέλυσε ὕστερον ὁ Χριστός, καὶ εἰσήγαγε πολὺ περισσότερα ἀγαθὰ ἀπὸ τὰ κακὰ. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος λέγει: «Ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ἐκεῖ ἐξεχείλισεν ἡ χάρις»²⁴ δηλαδή, μεγαλύτερον τὸ δῶρον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Διὰ τοῦτο πάλιν λέγει: «Τὸ δῶρον τῆς χάριτος δὲν εἶναι ὅπως τὸ ἁμάρτημα»²⁵. Δὲν μᾶς ἐχώρισεν ὁ Θεὸς τόσον, ὅσον ἡμάρτησεν ὁ ἄνθρωπος; δὲν εἶναι ἴση ἡ ζημία μὲ τὸ κέρδος;²⁶ Α οὐτε τὸ κοινάγειον ἴσον πρὸς τὸ ἁμάρτημα; ἀλλὰ εἶναι περισσότερα τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὰ κακὰ καὶ εὐλόγως. Διότι τὰ μὲν κακὰ δοῦλος τὰ εἰσήγα-

23. Γεν. 28, 20.

24. Ἰωβ. 5, 20.

25. Ἰωβ. 6, 16.

γε, και είναι ολιγώτερα· τὰ δὲ ἀγαθὰ Δεσπότης τὰ ἐχάρισεν, διὸ και περισσότερα εἶναι. Διὰ τοῦτο λέγει «Τὸ ὄνρον τῆς χάριτος δὲν εἶναι ὅπως τὸ ἁμάρτημα». Ἐπειτα προσβέται και τὴν διαφορὰν· «Διότι ἡ μὲν καταδικὴ τοῦ Ἀδάμ ἐγένεν μόνον διὰ μίαν ἁμαρτίαν. Ἡ χάρις ὅμως τοῦ Χριστοῦ ἐσθῆσεν ὅλας τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου, ὥστε ὅλοι νὰ δύνανται νὰ εὐρουν τὴν δικαίωσιν». 26 Ἀσαφὲς τὸ λεγόμενον· εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ἀναλύσωμεν. «Διότι ἡ μὲν καταδικὴ», δηλαδὴ ἡ κόλασις, ἡ τιμωρία ὁ θάνατος εἶναι «διὰ μίαν», ἢ δηλαδὴ ἁμαρτίαν καθ' ὅσον μία ἁμαρτία, λέγει, ἔφερον τόσον μέγα κακόν! Ἡ δὲ χάρις δὲν ἔλυσε μόνον ἐκείνην τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ και ἑτέρας πολλάς. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἡ χάρις ὅμως τοῦ Χριστοῦ ἐσθῆσεν ὅλας τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου, ὥστε ὅλοι νὰ δύνανται νὰ εὐρουν τὴν δικαίωσιν. Διὰ τοῦτο και ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστῆς εἶδε «Ἰδοὺ ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ» ὃχι ὁ αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Ἀδάμ, ἀλλὰ καὶ αἶρων τὰς ἁμαρτίας ὅλου τοῦ κόσμου». 27

Εἶδες πῶς δὲν εἶναι ἡ παράδοσις ἴση πρὸς τὴν χάριν, ἀλλὰ περισσότερα ἀγαθὰ εἰσήγαγε τοῦτο τὸ Εὐλόν ἀπὸ τὰ κατ' ἀρχὴν εἰσελθόντα κακά;

Ἐ ταῦτα δὲ εἶπον, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι εἶσαι καταδικασμένος ἐξ αἰτίας τῶν πρώτων. Ἐξέβαλεν ὁ διάβολος τὸν Ἀδάμ ἐκ τοῦ Παραδείσου, εἰσήγαγε τὸν ληστήν ὁ Χριστός. Καὶ πρόσχε τὴν διαφορὰν. Ἐκεῖνος, ἂν και ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχεν ἁμαρτίαν, ἐκτός ἀπὸ μίαν κηλίδα παρακοῆς, τὸν ἐξεδίωξεν. Ὁ Χριστός, τὸν ληστήν ποῦ ἦτο φορτωμένος μὲ μύρια ἁμαρτήματα, τοιοῦτοτρόπως τὸν εἰσήγαγεν εἰς τὸν Παράδεισον. Ἄρα γε, ταῦτα μόνον εἶναι τὸ ἄξιον θαυμασμοῦ, ὅτι δηλαδὴ ληστήν εἰσήγαγεν εἰς τὸν Παράδεισον, και τίποτε ἄλλο; Εἶναι δυνατόν νὰ εἴπωμεν και ἄλλο μεγαλύτερον ἀκόμη. Διότι δὲν εἰσήγαγεν ληστήν μόνον, ἀλλὰ και πρὸ τῆς Οἰκουμένης ἀπάσης, και πρὸ τῶν Ἀποστόλων, διὰ νὰ μὴ ἀπελπισθῆῖ κανεὶς μετὰ ἀπὸ αὐτὸν διὰ τὴν εἰσοδον, μήτε νὰ ἀπογορευθῆ διὰ τὴν σωτηρίαν του. Ἰδὲ βλέπει, λοιπόν, τὸν πληρῆ ἁμαρτιῶν νὰ συγχάξη ἐντός τῶν βασιλικῶν οὐλῶν. Ἄλλὰ ἂς ἴδωμεν, μήπως ὁ ληστής ἐπέδειξεν κόπους και

26. Ρομ. 5, 18.
27. Ἰωάν. 1, 29.

κατορθώματα και καρπούς.

Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἴπωμεν τοῦτο, ἀλλὰ μόνον μὲ ἄπλόν λόγον, μὲ μόνον τὴν πίστιν πρὸ τῶν Ἀποστόλων εἰσῆλθεν εἰς τὸν Παράδεισον, διὰ νὰ μάθης ὅτι δὲν ἴσχυσε τόσον ἡ χρηστότης ἐκείνου, ὅσον ἡ φιλανθρωπία τοῦ Δεσπότη τοῦ πᾶν ἐποίησεν. Διότι τί εἶπεν ὁ ληστής; Τί δὲ ἐπραξεν; Ἐνήστευσεν; Ἐδόκρουσεν; Ἐβρόννησεν; Μήπως ἐπέδειξεν μετάνοιαν ἐπὶ πολλὸν χρόνον; Οὐδὲ ὅμως, Ἐ ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ μετὰ τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν ἔτυχεν τῆς σωτηρίας. Βλέπε ταχύτητα ἀπὸ τὸν σταυρὸν εἰς τὸν οὐρανόν, ἀπὸ τὴν καταδικὴν εἰς τὴν σωτηρίαν. Ποῖα, λοιπόν, εἶναι ἐκεῖνα τὰ λόγια; Πόσην δύναμιν ἔχουν, ποῦ τοῦ ἐκόμισαν τόσα ἀγαθὰ; Μνήσθητί μου, λέγει, εἰς τὴν Βασιλείαν Σου. 28 Καὶ τί πράγμα εἶναι τοῦτο; Ἐζήτησεν νὰ λάθῃ ἀγαθὰ, δὲν ἐπέδειξεν προθυμίαν δι' ἔργα· ἀλλ' ὁ Γνωρίζων τὴν καρδίαν αὐτοῦ, δὲν ἐπρόσεξεν εἰς τὰ λόγια, ἀλλὰ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς. Διότι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἀπήλασαν προφητικῶν διδασκαλιῶν, ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι εἶδον σημεῖα και θαύματα, ἔλεγον διὰ τὸν Χριστόν ὅτι «Ἐχει δαιμόνιον» 29 Ἄ και «Πλὴν ἂν τὸν ὄχλον», 30 ὁ ληστής δὲ, ἂν και δὲν ἴκρουσε προφήτας, μήτε θαύματα εἶδεν, ὅταν ὅμως τὸν εἶδεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ καρφωμένον, δὲν ἔμεινε εἰς τὴν ταπεινώσιν, δὲν εἶδεν τὴν περιφρόνησιν, ἀλλ' αὐτὴν ταύτην τὴν Θεότητα διέκρινεν. «Μνήσθητί μου λέγει, εἰς τὴν Βασιλείαν Σου». 31

Καινούργιον τοῦτο και παράδοξον. Σταυρὸν δέλεpis, και ἐνθουσιασῖαι Βασιλείαν; Τί ἄξιον Βασιλείας δέλεpis; Ἐσταυρωμένον ἄνθρωπον, ραπτοῦμενον, χλευαζόμενον, κατηγορούμενον, ἀμπτυόμενον, μαστιγοῦμενον. Ταῦτα, λοιπόν, εἶναι ἄξια Βασιλείας, λέγε μου; Προσέχεις ὅτι ἐδέλεπεν μετὰ τοὺς ὀφθαλμούς τῆς πίστεως, και δὲν ἐξήταξε ἐκεῖνα ποῦ ἐγίνοντο; Ἐ Διὰ τοῦτο, ὅτε και ὁ Θεὸς ἐξήταξε τὰ ἄνευ περιεχομένου λόγια, ἀλλὰ καθὼς αὐτὸς ἐδέλεπεν πρὸς τὴν Θεότητα, εἶσαι και ὁ Θεὸς ἐδέλεπεν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ληστοῦ, και τοῦ λέγει. «Σήμερον θὰ εἶσαι μαζί μου εἰς τὸν Παράδεισον». 32

28. Λουκ. 23, 42.
29. Ματθ. 11, 18· Ἰωάν. 7, 12.
30. Λουκ. 23, 42.
31. Λουκ. 23, 43.

Εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν φρόσιν προσέχετε· διότι γεννᾶται ζήτημα ὄχι τυχαῖον. Καθ' ὅσον οἱ Μανιχαῖοι, οἱ σκύλοι, οἱ θωβοὶ καὶ λυσασσμένοι, κατὰ τὴν ὄψιν μόνον φαίνονται ἐπιεικείς, εἰς τὴν καρδίαν των ὁμοῦς ἐμφυλεύει ἡ φοβερὰ λύσσα τῶν κυνῶν, καὶ κρύπτουν καλῶς κάτω ἀπὸ τὸ ἔρμα τοῦ προβάτου, τὸν λύκον. Ἄλλὰ νὰ μὴ ἴδῃς μόνον τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ τὸ ἔσω κρυπτόμενον θηρίον νὰ ἐξετάσῃς. Ἐ Αὐτοί, λοιπόν, διαστρέφοντες τὸ χωρίον τοῦτο λέγουσιν· Εἶπεν ὁ Χριστός· «Ἐν πάσῃ ἀληθείᾳ σὲ θεσπῶ, ὅτι σήμερον θὰ εἶσαι μαζί Μου εἰς τὸν Παράδεισον»· λοιπόν, ἡ ἀπόβροξις τῶν ἀγαθῶν ἐγένετο ἤδη, καὶ ἡ ἀνάστασις εἶναι περιττή. Διότι, ἐὰν ὁ Ἰησοῦς ἔλαβεν τὰ ἀγαθὰ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, τὸ δὲ σῶμά του δὲν ἀνέστη πρὸς μερὶ τῆς σήμερον, λοιπόν, ἀνάστασις σωμάτων δὲν ὑπάρχει. Ἄρα γε ἐνοήσατε τὸ λεχθὲν ἢ μήπως εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ εἴπω καὶ πάλιν; «Ἐν πάσῃ ἀληθείᾳ σὲ θεσπῶ, ὅτι σήμερον θὰ εἶσαι μαζί Μου εἰς τὸν Παράδεισον». Εἰσῆλθε, λοιπόν, λέγουσιν, ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν Παράδεισον χωρὶς τὸ σῶμα· Ἰ διότι πᾶς εἶναι δυνατὸν, καθ' ἣν στιγμὴν δὲν ἐτάφη τὸ σῶμά του, οὔτε διελύθη καὶ δὲν ἐγένετο σκόνῃ;

Καὶ οὐδαμῶς ἔχει λεχθῆ, ὅτι ὁ Χριστός τὸν ἀνέστησεν. Ἐὰν δὲ εἰσῆγαγε τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸν Παράδεισον, καὶ ἀπῆλθε τῶν ἀγαθῶν χωρὶς τὸ σῶμα, φανερόν εἶναι ὅτι ἀνάστασις τῶν σωμάτων δὲν ὑπάρχει. Διότι, ἐὰν ὑπῆρχεν ἀνάστασις τοῦ σώματος, δὲν θὰ ἔλεγεν. «Σήμερον θὰ εἶσαι μαζί Μου εἰς τὸν Παράδεισον», ἀλλὰ· Κατὰ τὸν καιρὸν τῆς συντελείας, ὅταν θὰ γίνῃ ἡ ἀνάστασις τῶν σωμάτων. Ἐὰν δὲ ἤδη τὸν Ἰησοῦν εἰσῆγαγεν, τὸ δὲ σῶμά του ἔλυσε καὶ παρέμεινε ἔξω, γινέται φανερόν ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάστασις τῶν σωμάτων. Ταῦτα λέγουσιν ἐκεῖνοί· Ἐ δεχθῆτε τώρα καὶ τὰ ἰδικά μας λόγια, μᾶλλον δὲ ὄχι τὰ ἰδικά μας, ἀλλὰ τῆς θείας Γραφῆς· διότι δὲν λέγομεν ἰδικά μας, ἀλλὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τί λέγετε; Ἡ σὰρξ δὲν συμμετέχει τῶν στεφάνων; Ἄλλὰ συμμετέσχον μὲν εἰς τοὺς κόπους, χάνει δὲ τοὺς μισθοὺς; Καὶ ὅτε ἔπρεπε νὰ ἀγωνίζετο ἐδέχθη τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ὕδρωτων· ὅτε δὲ θὰ εἶναι καιρὸς διὰ στεφάνον, μόνῃ ἡ ψυχὴ θὰ στεφανωθῇ; Δὲν ἀκούετε τὸν Παῦλον ποὺ λέγει· «Ἦρπυε ἡμεῖς νὰ ἐμφανισθῶμεν ἔμπρὸς εἰς τὸ ὄμμα τοῦ Χριστοῦ διὰ νὰ λάβῃ ἕκαστος ἐπὶ τοῦ ἁρμόζει δι' ὅσα ἔπραξε μὲ τὸ σῶ-

μά του, εἴτε καλόν, εἴτε κακόν».⁸² Δὲν ἀκούετε πάλιν τὸν ἴδιον, ὅστις λέγει· «Ἦρπυε αὐτὸ τὸ ὅποιον εἶναι φθαρτὸν νὰ ἐνδυσθῇ ἀφθαρσίαν, καὶ αὐτὸ τὸ ὅποιον εἶναι θνητὸν νὰ ἐνδυσθῇ ἀθανασίαν».⁸³ Ἐ Α· «Τὸ θνητὸν», ποῖον; Ἡ ψυχὴ ἢ τὸ σῶμα; Πραφανῶς τὸ σῶμα· διότι ἡ ψυχὴ εἶναι φύσει ἀθάνατος, τὸ δὲ σῶμα φύσει θνητὸν εἶναι. Ἄλλὰ πολλὰ ἐκ τῶν τούτων τὰ ἀπορρήπτουν· ἡμεῖς ὁμοῦς καὶ ἐξ ὧν μένουσιν, θὰ ἀποδείξωμεν τὴν συγγενείαν των πρὸς τὰ ἀπορρηπτόμενα.

Εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν Παράδεισον, λέγουσιν. Καὶ τί μὲ αὐτό; Μήπως αὐτὰ εἶναι τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὅποια ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς ὑπόσχεται;

Δὲν ἀκούετε τὸν Παῦλον τί λέγει διὰ ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ; «Ἐκεῖνα τὰ ὅποια ὀφθαλμῶς δὲν εἶδεν καὶ οὐς δὲν ἤκουσεν καὶ οὐς ἀνθρώπου δὲν συνέλασεν».⁸⁴ Τὸν δὲ Παράδεισον καὶ ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ Ἀδὰμ τὸν εἶδεν, Ἐ καὶ οὐς τὸν ἤκουσεν, καὶ ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου τὸν κατενόησε, καθ' ὅσον περὶ αὐτοῦ ἀμιλοῦμεν τόσας ἡμέρας· τί τὸ πῶ, λοιπόν, ἀπῆλθον τῶν ἀγαθῶν ὁ Ἰησοῦς; Διότι ὁ Θεὸς δὲν μᾶς ὑπόσχεται νὰ μᾶς εἰσαγάγῃ εἰς τὸν Παράδεισον, ἀλλὰ εἰς αὐτὸν τὸν Οὐρανόν· οὔτε ἐκήρυξεν βασιλείαν Παραδείσου, ἀλλὰ βασιλείαν Οὐρανῶν. «Διότι ἤρπυε, λέγει, νὰ κηρύττῃ καὶ νὰ λέγῃ· — Μετανοεῖτε· καθ' ὅσον «ἐπληρώσατε», ὄχι ἡ βασιλεία τοῦ Παραδείσου, ἀλλὰ ἡ «βασιλεία τῶν Οὐρανῶν».⁸⁵ Διότι ἀπώλεσε μὲν τὸν Παράδεισον, σοῦ ἔδωκεν ὁμοῦς ὁ Θεὸς τὸν Οὐρανόν. διὰ νὰ δείξῃ καὶ τὴν φιλανθρωπίαν Του, καὶ νὰ δεγκῶσῃ τὸν διάβολον, Ἐ ἀποδεικνύων αὐτῷ ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη παρασκευάσῃ μυριάς ἐνέβρας εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, οὐδὲν ὠφέλιος θὰ εἶναι περισσότερο εἰς αὐτόν, τὴν στιγμὴν ποῦ ὁ Θεὸς ὀφῶνει πάντα τὸν ἀνθρώπον πρὸς μεγαλυτέρας τιμᾶς. Ἀπώλεσε, λοιπόν, τὸν Παράδεισον καὶ ὁ Θεὸς σοῦ ἤνοιξε τὸν Οὐρανόν· κατεδικάσθη εἰς πρόσκαιρον πόνον, καὶ ἐτιμῆθη μὲ τὴν αἰώνιον ζωὴν. Διέταξε τὴν γῆν νὰ φυτρῶνῃ ἀκάνθας καὶ τριβόλους καὶ ἡ ψυχὴ σοῦ

82. Β' Κορινθ. 5, 10.

83. Α' Κορινθ. 15, 50.

84. Α' Κορινθ. 2, 9.

85. Ματθ. 4, 17.

εδλάστησεν καρπὸν Πνεύματος Ἁγίου. Βλέπεις πῶς τὸ κέρδος εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν ζημίαν; Πῶς περισσότερο ὁ πλοῦτος; Κάτι τέτοιο λέγω. Ἐπλάσεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ χώματος καὶ τοῦ ὕδατος καὶ τὸν ἔθεσεν εἰς τὸν Παράδεισον.

Δὲν ἔγινεν καλύτερος ὁ πλασθεὶς ἄνθρωπος, ἀλλὰ διεσπράθη. Τώρα πλέον δὲν τὸν ἀναπλάσσει ἀπὸ τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ, Ἰ ἀλλὰ ἐξ ὕδατος καὶ Ἁγίου Πνεύματος καὶ δὲν τοῦ ὑπόσχεται πλέον Παράδεισον, ἀλλὰ βασιλείαν Οὐρανῶν. Καὶ πῶς τοῦτο γίνεται, ἄκουε. Ὅταν ὁ ἄρχων τῶν Ἰουδαίων Νικόδημος ἔσφαλεν καὶ ἐπίγειον γέννησιν ἐννοοῦσε καὶ ἔλεγεν ὅτι εἶναι ἀδόνατον εἰς γέροντα νὰ γεννηθῆ ἕκ νέου, πρόσεχε πῶς ὁ Χριστὸς σαφέστερον ἀπακαλύπτει εἰς αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς γεννήσεως: «Ἐάν κάποιος δὲν γεννηθῆ ἀπὸ τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν».³⁶

Ἐάν, λοιπόν, ὑποσχεθῆ βασιλείαν Οὐρανῶν, τὸν δὲ ληστήν εἰσήγαγεν εἰς τὸν Παράδεισον, δὲν τοῦ ἔδωσε μέχρι τώρα τὰ ἀγαθὰ. Ἀλλὰ καὶ ἕτερον τι ἀκόμη λέγουν. Ἐ Ὅταν λέγῃ ἐδῶ τὸν Παράδεισον, λέγουν, δὲν ἐννοεῖ τὸν Παράδεισον, ἀλλὰ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Παραδείσου ἠνώμασεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διότι ὠμίλει μὲ ληστήν, ἄνθρωπον ὅστις δὲν εἶχεν ἀκούσει τίποτε διὰ ὕψηλὰς διδασκαλίας, οὔτε περὶ προφητείας, ἀλλὰ ὄλον τὸν χρόνον διήλθεν εἰς τὰς ἐρήμους, καὶ φόνους διέπραξεν καὶ δὲν ἐπλησίασεν ποτὲ εἰς ἐκκλησίαν, μήτε μετέσχεν θείας ἀκροάσεως, μήτε ἐγνώριζεν τί εἶναι ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν: «Σήμερον θὰ εἰσαι μαζί Μου εἰς τὸν Παράδεισον».³⁷ 42 Α Μὲ τὸ πλέον γνωστὸν, καὶ σὺνηθὲς ὄνομα τοῦ Παραδείσου δηλοῖ τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, καὶ περὶ αὐτῆς ὁ Χριστὸς τοῦ ὠμίλει. Τὸ δέχομαι. Λοιπὸν, λέγει, εἰσῆλθεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν. Πόθεν ἀποδεικνύεται; Ἀπὸ ὅσα εἶπε «Σήμερον θὰ εἰσαι μαζί Μου εἰς τὸν Παράδεισον».

Ἐάν δὲ αὕτῃ ἡ ἐρμηνεία εἶναι δυσκολωτέρα, τὴν σαφέστεραν θὰ προσέσωμα. Ποία, λοιπόν, εἶναι αὕτη; Εἶπεν ὁ Χριστὸς, «Ἐκεῖνος, ὅστις δὲν πιστεύει εἰς τὸν Υἱόν,

36. Ἰωάν. 9, 4-5.
37. Δακ. 28, 43.

ἔχει ἤδη κατακριθῆ ἴσως του».³⁸ Τί, λοιπόν; Ἐχει ἤδη κατακριθῆ; Καίτοι δὲν ἔγινεν ἀκόμη οὔτε ἀνάστασις, οὔτε κόλασις καὶ τιμωρία πῶς, λοιπόν, ἤδη ἔχει κατακριθῆ;

Ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Καὶ πάλιν, «Ἐκεῖνος, ὅστις πιστεύει εἰς τὸν Υἱόν», λέγει, «ἔχει μεταβῆ ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ζωὴν»³⁹ Β καὶ δὲν εἶπεν «θὰ μεταβῆ εἰς τὸ μέλλον», ἀλλὰ, «ἤδη ἔχει μεταβῆ» καὶ οὗτος πάλιν ἀπὸ τοῦ κατάρθωμα, καὶ ἐκεῖνος πάλιν ἀπὸ τὸ ἁμαρτημά του. Καθώς, λοιπόν, ἐκεῖνος ἔχει καταδικασθῆ, ἂν καὶ μέχρι τώρα δὲν ἔχει ἀνοκριθῆ, καὶ ὁ ἄλλος ἔχει μεταβῆ εἰς τὴν ζωὴν, ἂν καὶ δὲν ἔχει πορευθῆ ἀκόμη, ἐκεῖνος μὲν ἀπὸ τὴν εὐγενῆ του πράξει, ὁ ἕτερος ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ὠμίλει ὡς τὰ πράγματα νὰ ἔχουν ἤδη γίνει, ἂν καὶ ἀκόμη δὲν ἔχουν λάθει χώρον ἔτσι καὶ πρὸς τὸν ληστήν ὠμίλει. Καθ' ὅτι καὶ οἱ ἱστροὶ, ὅταν ἴθουν κάποιον ἐτοιμοθάνατον, λέγουν, ὅτι ἤδη ἀπέθανεν καὶ εἶναι νεκρός, καίτοι τὸν βλέπουν νὰ ἀναπνέῃ ἀκόμη. C Ἀλλὰ ὅπως ἐκεῖνος, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἐλπῖδα σωτηρίας, ἔχει ἀποθάνει διὰ τοὺς ἱστροὺς ἔτσι καὶ ὁ ληστής, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχεν οὐδέμια περίπτωση εἰς ἀπιστοσύνην εἰς τὴν καταστροφὴν, εἰσῆλθεν πλέον εἰς τὸν Οὐρανόν.

Ἐτσι καὶ ὁ Ἀδάμ ἤκουσεν, «Καθ' ἣν ἡμέραν φάγετε ἐκ τοῦ δένδρου θὰ ἀποθάνετε».⁴⁰ Τί λοιπόν; Τὴν ἴδιαν ἡμέραν ἀπέθανον; Ὅχι ἀλλ' ἔζησαν περισσότερο ἀπὸ ἐννεακόσια ἔτη, ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Πῶς, λοιπόν, ὁ Θεὸς ἔλεγεν, ὅτι τὴν ἴδιαν ἡμέραν θὰ ἀποθάνετε; Ὡς πρὸς τὴν ἀπόφασιν, ὅχι εἰς τὴν πραγματικότητα. Οὗτω καὶ ὁ ληστής εἰσῆλθεν εἰς τὸν Οὐρανόν. D Ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος, ἀποδεικνύων οὕτω ὅτι οὐδεὶς οὐδέποτε δὲν ἀπῆλause τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀγαθῶν περὶ τῶν προφητῶν καὶ περὶ τῶν δικαίων διαλεγόμενος, προσέθεσεν: «Αὐτοὶ δλοὶ ἀπέθανον μὲ τὴν πίστιν, χωρὶς νὰ λάθουν τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ τὰς εἶδον ἀπὸ μακρῶν, καὶ τὰς ἐχαυρέτησαν, διότι ὁ Θεὸς προσέλεψεν δι' ἡμᾶς κάτι καλύτερον διὰ νὰ μὴ φθάσουν ἐκεῖνοι εἰς τὴν τελειότητα χωρὶς ἡμᾶς».⁴¹ Σεις δὲ νὰ φιλάσσετε ὅσα ἐλέγησάν, νὰ ἐνθυμηθῆτε τοῦ-

38. Ἰωάν. 8, 18.

39. Ἰωάν. 5, 24.

40. Γεν. 2, 17.

41. Ἑβρ. 11, 16, 40.

τα, και εις δσους δέν τὰ ἤκουσαν νὰ τὰ διδάσκητε, και ταῦτα και εις τὴν θακλισίαν, και εις τὴν ἀγοράν, και εις τὴν οἰκίαν ὡς μελετᾷ ἕκαστος. Διότι δέν ὑπάρχει γλυκύτερον τῆς θείας ἀκροάσεως. Ἄκουσε τί λέγει δι' αὐτὴν ὁ προφήτης. «Γίωσον γλυκὰ εἶναι τὰ θεῖα Σου λόγια εις τὸν λάρυγγά μου. Ἐ εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερον ἀπὸ τὸ μέλι και τὸ κηρίον εις τὸ στόμα μου».⁴² Ταῦτο, λοιπόν, τὸ κηρίον νὰ παραθέσῃς εις τὴν ἐσπερινὴν σου τράπεζαν, ὥστε νὰ τὴν γεμίσης μὲ πάσαν πνευματικὴν ἡδονήν. Δέν βλέπετε τοὺς εὐπορωτέρους ἐκ τῶν ἀνθρώπων πῶς μετὰ ἀπὸ τὰς τροφὰς εἰσάγουσι κιθαρῳδοὺς και αὐλητάς; Θεάτρον κάνουν ἐκεῖνοι τὴν οἰκίαν των· σὺ νὰ καταστήσῃς τὴν ἰδικὴν σου οἰκίαν Οὐρανόν· θὰ τὴν κάμῃς δέ, δχι ἀντικαθιστῶν τοὺς τοίχους, οὔτε ἀλλάσων τὰ θεμέλια, ἀλλὰ καλῶν τὸν Δεσπότην τῶν Οὐρανῶν εις τὴν τράπεζάν σου. Ὁ Θεὸς δέν αἰσχύνεται τοιαῦτα δεῖπνα. Διότι ὅπου διδασκαλία πνευματικὴ, ἐκεῖ και σωφροσύνη και σεμνότης και ἐπιεικεία·⁴³ Ἄ ὅπου εὐρίσκονται ἀνὴρ και γυνὴ και παῖδια, και ὁμόνοιοι και φίλια, και εἶναι ἐνωμένοι μὲ τὰ δεσμὰ τῆς ἀρετῆς, ἐκεῖ εις τὸ μέσον ὁ Χριστὸς εὐρίσκεται. Διότι δέν ζητεῖ χρυσὴν στέγην, οὔτε ἀπαστρέπτοντας κίονας, οὔτε κάλλη μαριμάρων, ἀλλὰ ὠραρότητα ψυχῆς, και εὐμορφίαν διανοίας και τράπεζαν πλήρη δικαιοσύνης και ἔχουσαν καρποὺς ἐλεημοσύνης.

Και ἂν ἴδῃ τέτοιαν τράπεζαν, ἀμέσως συμμετέχει τοῦ συλλόγου και παρακάθεται. Καθ' ὅσον αὐτὸς εἶναι Ἐκεῖνος, Ὅστις λέγει· «Μὲ εἶδετε νὰ πεινῶ, και μὲ ἐδρέψατε».⁴⁴ Ὅταν, λοιπόν, ἀκούσῃς τὸν πτωχὸν κάτω νὰ φωνάζῃ δυνατὰ, και ἀπὸ ἐκεῖνα πού εὐρίσκονται εις τὴν τράπεζαν δώσης κάτι εις τὸν πτωχόν, Ἐ ἐκάλεσες τὸν Δεσπότην εις τὸ τραπέζι σου μέσω τοῦ δούλου, και ἐγάμισες αὐτὴν ἀπὸ εὐλογίας, και διὰ τῆς προσφορᾶς ταύτης συνετέλεσες τὰ μέγιστα, ὥστε νὰ σοῦ πληρωθοῦν αἱ ἀποθήκαι μὲ πολλὰ ἀγαθὰ. Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης και τῆς ἀγάπης, Ὅστις δίδει τὸν ἔρπον πρὸς ἑρώσιν, και τὸν σπῆρον εις τὸν γεωργόν, εἶθε διὰ τῆς χάριτός Του νὰ πληθύνῃ τοὺς σπῆρους σας και νὰ αὐξήσῃ τοὺς καρποὺς τῆς δικαιοσύ-

42. Ψαλμ. 118, 103.

43. Μκ-9. 25, 35.

νης εις πάντας ὑμᾶς, και εἶθε νὰ σᾶς ἀξιώσῃ και τῆς βασιλείας τῶν Οὐρανῶν τῆς ὁποίας ὅλοι ἡμεῖς εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν, μὲ τὴν χάριν και τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὁ μετὰ τοῦ Ὁποίου και εις τὸν Πατέρα και εις τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει δόξα, τιμὴ, δόναμις, τώρα και πάντοτε, και εις τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΟΓΔΩΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΞΕΜΕΡΙΝΗΝ ΗΜΕΡΑΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΝΟΔΟΝ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΝ ΤΗΣ ΕΝΤΟΛΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΔΑΜ ΚΑΙ ΟΤΙ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΒΛΕΪΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΤΟ ΝΑ ΛΑΒΗ ΤΟΝ ΝΟΜΟΝ.

Ἡ μὲν συγκέντρωσις τῶν νεφῶν ἔκαμε τὴν ἡμέραν πολὺ σκοτεινὴν.⁶⁸³ Ἡ δὲ ἀφίξις τοῦ διδασκάλου τὴν κατέστησεν πολὺ εὐχάριστον. Διότι ὁ ἥλιος ποὺ ἀφίγει τὰς ἀκτῖνας ἀπὸ τὸ μέσον τῆς κορυφῆς τῶν οὐρανῶν, δὲν φωτίζει τόσο τὰ σώματα, ὅσον ἡ θίξις τοῦ φιλοστόργου πατρὸς, ἡ ὁποία στέλνει τὰς ἀκτῖνας ἀπὸ τὸ μέσον τοῦ θρόνου καὶ φωτίζει τὰς ψυχὰς ἡμῶν. Πράγμα τὸ ὅποιον καὶ ὁ ἴδιος γνωρίζει καλῶς, καὶ δὲν ἦλθεν πρὸς ἡμᾶς μόνος, ἀλλὰ προσῆλθεν φέρων μαζί του χαρὸν ἐπισκόπων, ὥστε τὸ φῶς νὰ εἶναι περισσότερο. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐκκλησία μας ἀγάλλεται, καὶ πηδοῦν ἀπὸ χαρὰν τὰ ποιμνία, καὶ ἡμεῖς μετὰ μεγαλυτέρας προθυμίας ἀρχίζομεν τὴν ὁμιλίαν.

Διότι ὅπου συγκέντρωσις ποιμένων, ἐκεῖ καὶ ἀσφάλεια τῶν προβάτων. Ἐ διὰ τοῦτο καὶ οἱ νοῦται χαίρονται, ὅταν εἶναι παρόντες πολλοὶ κυβερνήται· καθ' ὅσον ὅταν εἶναι γαλήνη καὶ δὲν ὑπάρχει ἄνεμος, τοὺς ἀνακουφίζουν τὸν κόπον τῆς κωπηλασίας μὲ τὰ πηδάλια· ὅταν δὲ εἶναι θαλασσοταραχὴ, διὰ τῆς τέχνης καὶ διὰ τῆς πολλῆς δυνάμεως καταστέλλουσι τὰ κύματα. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς λαμβάνοντες θάρρος, ἄς κατευθύνωμεν τὸν λόγον εἰς διδασκαλίαν, ἀφοῦ ἀνοθέσωμεν τὸ πᾶν εἰς τὰς προσευχὰς τῶν. Διὰ νὰ γίνῃ δὲ ἡ ὁμιλία μας κατανοητὴ καὶ σαφετέρα, θὰ ὑπευθυμίσωμεν συντόμως καὶ ὅσα χθὲς ἐλέχθησαν πρὸς χάριν ἡμῶν.

Σὰς εἶπον ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν θρῶσιν ἐκ τοῦ δένδρου, ἐγνώριζε τὸ καλὸν καὶ τὸ πονηρὸν ὁ ἄνθρωπος, καὶ δὲν

ἔλασεν μετὰ τὴν γεῦσιν ταύτην τὴν γνώσιν.⁶⁸⁴ Ἄ Σὰς εἶπον διὰ τί ἐλέγετο δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ πῶς συνήθεια εἰς τὴν Γραφήν εἶναι, ὅταν ἓνα πράγμα γίνῃ πλησίον ἑνὸς τόπου ἢ χρόνου, ἀπὸ τοῦ πράγματος νὰ λαμβάνῃ τὸ ὄνομα ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος. Σήμερον εἶναι ἀνάγκη αὐτὴν τὴν ἐντολὴν νὰ ἀναγνώσωμεν διὰ τῆς ὁποίας ἀπηγόρευσε τὴν θρῶσιν ἐκ τοῦ δένδρου. Ποία, λοιπόν, εἶναι αὕτη; «Καὶ εἰτάξεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ λέγων· ἀπὸ κάθε δένδρου, τὸ ὅποιον ὑπάρχει ἐν τὸς τοῦ Παραδείσου, δόνασαι νὰ φάγῃς.»¹ Θεὸς εἶναι ὁ νόμος, ἀλλὰ ἄς προσέχωμεν. Διότι ἔαν οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ἀναγινώσκουν γράμματα τοῦ βασιλέως, ἐγείρουν δολοκλήρον τὸ θέατρον, πολὺ περισσότερον ἡμεῖς ποῦ πρόκειται νὰ ἀναγνώσωμεν ἔχι τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ τοὺς νόμους, ἢ πρέπει νὰ ἐντείνωμεν τὴν διάνοιαν καὶ νὰ προσέχωμεν εἰς ὅσα λέγονται. Γνωρίζω ὅτι μερικαὶ κατηγοροῦν τὸν Νομοθέτην, καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ νόμος εἶναι αἴτιος τοῦ παραπτώματος. Εἰς τοῦτο, λοιπόν, εἶναι ἀνάγκη νὰ σταθῶμεν κατὰ πρότον καὶ νὰ ἀποδείξωμεν διὰ τῶν ἰδίων τῶν πραγμάτων, ὅτι τὸν νόμον τὸν ἔδωκεν, ἔχι ἐπειδὴ ἔμισε τὸν ἄνθρωπον, ὅτε ἐπειδὴ ἤθελεν νὰ ταπεινώσῃ τὴν ἡμετέραν φύσιν, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγάπην καὶ πρόνοιαν. Ὅτι δὲ πρὸς βοήθειαν μᾶς τὸν ἔδωκεν, ἔκουσε τί λέγει ὁ Ἡσαΐας· «Τὸν Νόμον εἰς βοήθειαν ἡμῶν ἔδωκεν.»² Ἐκεῖνος ὁμοῦ ποῦ μοσεῖ, δὲν βοηθεῖ. Πάλιν ὁ Προφήτης βοᾷ· «Λύχνος ποῦ φωτίζει τὴν πορείαν τῆς ζωῆς μου εἶναι ὁ Νόμος Σου, C καὶ φῶς εἰς τὰς ὁδοὺς μου.»³

Ἐκεῖνος ὁμοῦ ποῦ μοσεῖ, δὲν διαλύει τὸ σκότος μὲ τὸ φῶς τοῦ λόχου, ὅτε καθοδηγεῖ μὲ φῶς ἐκεῖνον ποῦ περιπλανᾶται.

Πάλιν ὁ Σολομών· «Ἡ ἐντολὴ τοῦ Νόμου εἶναι λύχνος, καὶ φῶς, καὶ ζωὴ, καὶ ἔλεγχος καὶ παιδαγωγία.»⁴

Ἰδοὺ ἔχι βοήθεια μόνον, ὅτε λύχνος μόνον, ἀλλὰ καὶ φῶς καὶ ζωὴ· αὐτὰ δὲν εἶναι γνωρίσματα ἑνὸς ποῦ μοσεῖ, ὅτε πάλιν ἄλλου ποῦ θέλει νὰ καταστρέψῃ, ἀλλὰ εἶναι χαρακτηριστικὰ ἐκεῖνου ποῦ ἐπιθυμεῖ νὰ βοηθήσῃ καὶ νὰ ἀνεγείρῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος πρὸς τὸν Ἰουδαί-

1. Γεν. 2, 16.
2. Ἑσ. 8, 20.
3. Ψαλμ. 118, 105.
4. Παροιμ. 6, 22.

ον απευθυνόμενος, και δεκνύων πίστην ωφέλειαν έφερον ο Νόμος, και ότι είναι ανάποδους, όχι άραος τής φύσεώς μας, έλεγεν· «Ίδού, ου Ίουδαίος άνομάζεσαι και άναπαύεσαι εις τον νόμον». Βλέπεις ότι ο Θεός τον νόμον έδωσεν, όχι διά να καταπέσει την φύσιν ημών, αλλά διά να την άναπαύση; D Έπιθυμείς να μάθης ότι και διά να την τιμήση; Πρά πάντων, λοιπόν, και ταύτα άρκετά είναι να αποδείξουν την τιμήν και την πρόνοιον, πλην και από άλλας μαρτυρίας αυτό τουτο θα σου τό φανερώσω. «Νά ψάλλης ύμνους», λέγει, «ώ Ίερουσαλήμ, εις τον Κύριον· Νά δοξολογήσ τόν Θεόν σου, ώ Σιών· διότι έστερέωσε τους μοχλους των πυλών σου, Ηύλόγησε τους υιούς σου, οτινες ανήκουν εις σέ· Αυτός εγκατέστησεν ειρήνην εις τά σύνορά σου και σέ τρέφει με εκλεκτόν σίτου». E Πειτα αφού είπεν και διά την ευεργεσίαν τής ύπολοίπου δημιουργίας, ή οποία μάς χορηγείται από τον Θεόν, E προσέθεσεν και την εξαίρετον και μεγαλυτέραν, λέγων ακριβώς ούτω· «Αυτός αποστέλλει τον λόγον του εις τον Ίακώβ, και τά δίκαια προστάγματα και τās έντολάς του εις τους Ίουδαίους. Δέν συμπεριφέρθη όμοίως ο Θεός εις κάθε έθνος, και δέν εφανέρωσε εις όλα τά έθνη τās έντολάς του». F Πράσχε πόσα αγαθά άτηρίσθισεν.

Την ασφάλειαν τής πόλεως, διότι λέγει· «Εστερέωσε τους μοχλους των πυλών σου», την άπαλλαγην εκ των πολέμων, «Αυτός», λέγει, «εγκατέστησεν ειρήνην εις τά σύνορά σου» την άφθονίαν των αναγκαίων αγαθών· «Σέ τρέφει με εκλεκτόν σίτου». Αλλά όμως έξ όλων τούτων την παράδοσιν τής έντολής απέδειξεν τιμιωτέραν. Διότι και από την ασφάλειαν, και από την ειρήνην G και από την άπαλλαγην εκ των πολέμων, και από τό να έχωμεν υγιή και πολλά τέκνα, και από την άφθονίαν των αναγκαίων αγαθών, πολύ μεγαλυτέρον δώρον είναι τό να λάβη τον Νόμον, και να μάθη τās έντολάς του Θεού. Τουτο δέ έθεσε μετά από όλα τελευταίον, ως τό σπουδαιότερον, και ως σύνδεσμον όλων των αγαθών, και προσέθεσε λέγων· «Δέν συμπεριφέρθη όμοίως ο Θεός εις κάθε έθνος».

5. Ρωμ. 2, 17.
6. Ψαλμ. 147, 9-8.
7. Ψαλμ. 147, 9.

Όμοίως, πώς όμοίως; Καθ' όσον και τής άφθονίας των αγαθών, και των άλλων, δσα άτηρίσθισεν, πολλοί άπήλυσαν πολλάς φορές. Αλλά δέν όμολώ, λέγει, δι' όσα έλέγθησαν, αλλά διά τον Νόμον, διά τό ότι «δέν συμπεριφέρθη όμοίως ο Θεός εις πών έθνος». H Και διά τουτο προσέθεσεν· «και τās έντολάς του δέν εφανέρωσε εις αυτά». Βλέπεις πώς ο Νόμος είναι Β ανώτερος έξ όλων των άτηρίσθισμένων αγαθών;

Τούτο και ο Ίερειάς εδήλωσε· διότι όταν εδρύνει τους έν αιχμαλωσίη ευρισκομένους, έλεγεν· «Διατί είσαι εις την χώραν των έχθρών σου, ώ Ίουδαίικα λαέ; Διότι εγκατέλειψες την πηγήν τής σοφίας». I Καλών ούτω τον Νόμον. Και καθώς ή πηγή σχηματίζει πολλά ρυάκια πανταχόθεν, έτσι και ο Νόμος, από πολλά μέρη άφήνει τās έντολάς και ποτίζει τās ψυχάς μας. Eπειτα δηλών την εξαίρετικην τιμήν, ή οποία προέρχεται από τον Νόμον, έλεγεν· «Δέν ήκούσθη να γίνεται λόγος εις την Χαναάν δι' αυτήν την σοφίαν, ούτε εθεάθη εις Θαιμάν, ούτε οι υιοί τής Αγαρ, οι έμποροι, ούτε οι ζητούντες τās δούδας τής σοφίας εγνώρισαν αυτήν, ούτε τους θρόνους αυτής ενεθυμήθησαν». K Και δεικνύων ότι είναι πνευματική τις και βελας προελεύσεως «Ποίσα», λέγει, «άνέσθη εις τον ουρανόν, και κατέβασεν αυτήν»; L Μετά ταύτα προσέθεσεν· «Ουτός είναι ο Θεός ημών. Ουδεις άλλος είναι όμοιος προς Αυτόν. Ουτός ευρεν δλην την όδόν τής σοφίας και έδωσεν αυτήν εις τον Ιακώβ τον δουλόν Του, και εις τον ήγατημένον Του Ίουδαίον». M

Διά τουτο και ο Δαυΐδ έλεγεν· «Δέν συμπεριφέρθη όμοίως ο Θεός εις πών έθνος, και τās έντολάς του δέν εφανέρωσε εις αυτά». N Τούτο, λοιπόν, και Παύλος υπαινίσσεται όταν έγγραφε· «Ποιον είναι τό πλεονέκτημα του Ίουδαίου ή ποία ή ωφέλεια τής περιτομής»; O Πολλή μεγάλη από πάσης πλευράς.

Πρώτων, διότι τά λόγια του Θεού είναι έμπιστευμένα

8. Ψαλμ. 147, 9.
9. Βαρ. 5, 10, 12.
10. Βαρ. 5, 22-28.
11. Βαρ. 5, 29.
12. Βαρ. 5, 36-37.
13. Ψαλμ. 147, 9.
14. Εβρι. 3, 1.

εις αὐτούς. **Δ** Βλέπεις πῶς και αὐτὰς ἠμῖνενεσε τό· «Δέν συμπεριφέρθη ὁμοίως ὁ Θεός εις πᾶν ἔθνος, και τὰς ἐντολάς του δέν ἐφανέρωσεν εις αὐτάς»;¹⁵ Διότι ἐάν τό πρόνομιον τοῦ Ἰουδαίου εἶναι τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ μόνοι αὐτοὶ ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐτιμῆθησαν με τὴν προσφορὰν τοῦ γραπτοῦ Νόμου, ἐπομένως ὁ Θεός τὸν Νόμον μᾶς παρέδωκεν, ὄχι διὰ νὰ ἐπιδαρῶνῃ τὴν ζωὴν ἡμῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν τιμῆσῃ. Και δέν μᾶς ἐτίμησεν μόνον διὰ τοῦτο, δηλαδὴ με τὴν παράδοσιν τοῦ Νόμου, ἀλλὰ και με τό ὅτι ὁ ἴδιος μᾶς τὸν παρέδωκεν. Καθ' ὅσον και τοῦτο εἶναι μέγιστον εἶδος τιμῆς, τό ὄχι μόνον νὰ μᾶς παράσῃ τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ και διὰ τοῦ ἑαυτοῦ Του νὰ μᾶς τὰ παράσῃ.

Ε Ὅτι ὅμως μέγα εἶναι τό δῶρον τοῦτο, ἔκουσε και τὸν Παῦλον πού τό ἀποδεικνύει. Βλέπων δηλαδὴ τοὺς Ἰουδαίους νὰ εἶναι ὑπερήφανοι, διότι οἱ Προφῆται ἦλθον πρὸς αὐτούς και θέλων νὰ μεταϊάσῃ τὸν ἐγωϊσμόν των, παραδέχεται ὅτι ἡμεῖς ἀπηλαύσαμεν μεγαλυτέρας τιμῆς, οἴτινες, ὄχι διὰ δούλου, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἰδίου τοῦ Δεσπότη ἐτύχαμεν τῆς διδασκαλίας, ἔτσι κάπως λέγει, γραφῶν πρὸς τοὺς Ἑβραίους· «Πολλὰς φοράς και με πολλοὺς τρόπους κατὰ τὴν πρό Χριστοῦ ἐποχὴν ἀμίλησεν ὁ Θεός πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, κατὰ τὰς τελευταίας δὲ αὐτὰς ἡμέρας, μᾶς ἀμίλησεν διὰ τοῦ Υἱοῦ».¹⁶ Και πάλιν εις ἄλλο μέρος· «Ὅχι μόνον θὰ σωθῶμεν, ἀλλὰ και καυχώμεθα διὰ τὰς εὐεργασίας τοῦ Θεοῦ καυχώμεθα διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ Ὁποίου ἐλάσθεμεν τὴν συμφιλίωσιν μετὰ τοῦ Θεοῦ».¹⁷

¹⁸⁶ **Α** Βλέπεις αὐτὸν πού δέν καυχᾶται μόνον διὰ τὴν συμφιλίωσιν, ἀλλὰ και διὰ τό ὅτι ἐλάσθεμεν αὐτὴν μέσῳ τοῦ Χριστοῦ; Και πάλιν καυχώμενος διὰ τὴν ἀνάστασιν, λέγει· «Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος θὰ καταβῆ ἐξ οὐρανοῦ».¹⁸ Βλέπε πῶς και ἐκεῖ τό πᾶν γίνεται διὰ τοῦ Δεσπότη· και ἐδῶ ὄχι διὰ ὑπηρετοῦ τιῶς, ὄχι διὰ Ἀγγέλου και Ἀρχαγγέλου, ἀλλὰ Αὐτός ὁ ἴδιος ἔδωσε τὴν ἐντολὴν εις τὸν Ἄδὰμ, τιμῶν ὄστω τὸν ἀνθρώπον με διπλὴν τιμῆν, δηλαδὴ

15. Ψαλμ. 147, 9.
16. Ἐβρ. 1, 1-3.
17. Ρωμ. 8, 11.
18. Α' Θεσο. 4, 16.

με τό νὰ τοῦ δώσῃ τὸν Νόμον, και ὁ ἴδιος νὰ τὸν προσφέρῃ. Πῶς, λοιπόν, ἠμάρτησεν ἐκεῖνος; Ἐνεκα τῆς ραθυμίας του· και ἀποδεικνύουν τοῦτο, ὅσοι ἔλαβον νόμον και δέν ἠμάρτησαν, ἀλλὰ και περισσότερο ἀπὸ τὰ διατασσόμενα ἔπραξαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ βλέπω ὁ καιρὸς μᾶς πιέζει **Β** θὰ συνεχίσω τὸν λόγον εις ἄλλην ὁμιλίαν.

Σεῖς δὲ νὰ φυλάσσετε ὅσα ἐλέγθησαν, νὰ ἐνθυμῆσθε ταῦτα, και εις ὅσους δέν τὰ ἤκουσαν νὰ τὰ διδάσκετε, και ταῦτα και εις τὴν ἐκκλησίαν, και εις τὴν ἀγορὰν, και εις τὴν οἰκίαν ὡς μελετᾶ ἕκαστος. Διότι δέν ὑπάρχει γλυκύτερον τῆς θείας ἀκροάσεως, ἄκουσε τί λέγει δι' αὐτὴν ὁ προφήτης· «Πόσον γλυκὰ εἶναι τὰ θεῖά Σου λόγια εις τὸν λάρυγγά μου. Εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερα ἀπὸ τό μέλι και τό κηρίον εις τό στόμα μου».¹⁹ Τοῦτο, λοιπόν, τό κηρίον νὰ παραθέσῃς εις τὴν ἐσπερινὴν σου τράπεζαν, ὥστε νὰ τὴν γεμίσῃς με πᾶσαν πνευματικὴν ἡδονήν. Δέν βλέπετε τοὺς εὐπωρωτέρους ἐκ τῶν ἀνθρώπων, πῶς μετὰ ἀπὸ τὰς τροφὰς εἰσάγουσιν κιθαροφθόδους και αὐλητάς; Θεάτρον κάνουν ἐκεῖνοι τὴν οἰκίαν των· οὐ νὰ καταστήσῃς τὴν ἰδικὴν σου οἰκίαν οὐρανόν· **Γ** θὰ τὴν κάμῃς δέ, ὄχι ἀντικαθιστῶν τοὺς τοίχους, ὅτε ἀλλάσσωσιν τὰ θεμέλια, ἀλλὰ καλῶν τὸν Δεσπότην τῶν οὐρανῶν εις τὴν τράπεζάν σου. Ὁ Θεός δέν αἰσχύνεται τοιαῦτα δεῖναι. Διότι ὅπου διδασκαλία πνευματικὴ, ἐκεῖ και σωφροσύνη και σεμνότης και ἐπιεικεία· ὅπου εὐρίσκονται ἀνὴρ και γυνὴ και παῖδια, και ἀμόνοια και φιλία, και εἶναι ἐνωμένοι με τὰ δεσμά τῆς ἀρετῆς, ἐκεῖ εις τό μέσον ὁ Χριστός εὐρίσκεται. Διότι δέν ζητεῖ χρυσὴν στέγην, ὅτε ἀσπαστράπτοντας κίονας, ὅτε κάλλη μαρμάρων, ἀλλὰ ἀραιότητα ψυχῆς, και εὐμορφίαν διανοίας και τράπεζαν πλήρη δικαιοσύνης, και ἔχουσαν καρπούς ἐλεημοσύνης.

Δ Και ἐν ἰδῇ τέτοιαν τράπεζαν, ἀμέσως συμμετέχει τοῦ συλλόγου και παρακάθεται. Καθ' ὅσον Αὐτός εἶναι Ἐκεῖνος, Ὅστις λέγει· «Μὲ εἶθετε νὰ πενῶ και με εἰσέψατε».²⁰ Ὅταν, λοιπόν, ἀκούσῃς τὸν πτωχὸν κάτω νὰ φωνάζῃ δυνατὰ, και ἐκ τῶν εὐρισκαμένων ἐπὶ τῆς τραπέζης δώσῃς κατὶ εις τὸν πτωχόν, ἐκάλειες τὸν Δεσπότην εις τὴν τράπεζάν σου μέσῳ τοῦ δούλου, και τὸν ἐγέμισες

19. Ψαλμ. 118, 108.
20. Ματθ. 25, 35.

μέ εδλογίας, και διά τής προσφορῆς ταύτης, συνετέλεσε τά μέγιστα, ὥστε νά σοῦ πληρωθοῦν αἱ ἀποθήκαι μέ πολλά ἀγαθά. Ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης και τῆς ἀγάπης, ὅστις δίδει τὸν ἄρτον πρὸς ὄρωσιν, και τὸν σπῆρον εἰς τὸν γεωργόν, εἶθε διὰ τῆς χάριτός Του, νά πληθύνῃ τοὺς σπόρους σας Ἐ και νά αὐξήσῃ τοὺς καρπούς τῆς δικαιοσύνης εἰς πάντας ὑμᾶς, και εἶθε νά σᾶς ἀξιῶσῃ και τῆς βασιλείας τῶν Οὐρανῶν τῆς ὁποίας ὅλοι ἡμεῖς εἶθε νά ἐπιτύχωμεν, μέ τὴν χάριν και τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ Ὁποίου και εἰς τὸν Πατέρα και εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει δόξα, τιμὴ, δύναμις, τώρα και πάντοτε, και εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

687 Ἄ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΛΕΓΧΘΗΜΕΝ ΤΑ ΑΜΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΜΑΣ, ΚΑΙ ΟΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΡΟΝΟΜΕΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΩΤΗΡΙΑΝ ΤΩΝ, ΚΑΙ ΔΙΑΤΙ Ο ΑΒΡΑΜ ΕΚΑΘΗ ΑΒΡΑΑΜ, ΚΑΙ ΔΙΑ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΚΣΕ ΚΑΙ ΟΤΙ ΟΙ ΔΙΚΑΙΟΙ ΔΕΝ ΕΚΛΑΟΥΝΤΟ ΧΡΕΙΣ ΑΙΤΙΑΝ ΜΕ ΑΥΤΑ ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ, ΑΛΛΑ ΚΑΤ' ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΝ ΘΕΟΥ.

Ἄν μὲν σᾶς ἦτο δυνατόν νά γνωρίζετε, τί σᾶς ἔχομεν εἶπει, τί δὲ ὑπολείπεται νά σᾶς εἰπωμεν, και τοῦ ἀφήσαμεν τὸν λόγον προηγουμένως, ἀπὸ τοῖων δὲ σημείων πρέπει σήμερον νά ἀρχίσωμεν αὐτόν, Ἐ φάμεως δὲ ἤρχιζον ἀπὸ τὴν συνέχειαν τῶν προηγουμένων. Ἐπειδὴ ὁμως και ἐξ ἐκείνων οἵτινες τότε με ἤκουσαν πολλοὶ δὲν ἔχουν ἔλθει σήμερον, και ἀπὸ τοὺς ἐδῶ εὐρισκομένους τώρα, ἀρκετοὶ δὲν τὸν ἤκουσαν τότε, ἡ διαφορὰ τῶν ἀκροατῶν καθιστᾷ ἀναγκαίαν εἰς ἡμᾶς τὴν περίληψιν τῶν δῶν ἐλέχθησαν ἔτσι και εἰς ὅσους ἐξ ἀρχῆς ἔχουν παρακολουθήσει τὸν λόγον, δὲ παγιωθοῦν ταῦτα περισσότερο, ἐνθιμιοῦμενοι πάλιν ὅσα ἤκουσαν ἐπὶ πλεόν διὰ τοὺς ἀπουσιάσαντας κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας ἢ ζημῶν δὲν θὰ εἶναι τόσον μεγάλη, ἐπειδὴ ὁ λόγος δὲ τοὺς κἀνῃ γνωστὴν ἐξ ἀρχῆς τὴν διδασκαλίαν. Καὶ ὁμως ἴσως ἤθελον εἶπει οἱ τακτικῶς προσερχόμενοι: — Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον δὲν θὰ ἔπρεπεν νά ἐπαναληφθοῦν, ὅσα ἔχουν λεχθῆ, διὰ νά σωφρονισθοῦν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν 688 Ἄ και νά γίνουιν καλύτεροι, ἀφοῦ ἀπουσίασαν και περιεφρόνησαν τὰς ἐπράς συνάξεις. Ἐγὼ μὲν σᾶς ἐπεινῶ, διότι τόσον πολὺ λυπέσθε διὰ τὴν καθυστάθην τῶν ἀδελφῶν σας, και τὸν ζῆλον θαυμάζω θέλω ὁμως εἰς τὸν ζῆλον νά προσθέσω και τὴν φιλανθρωπίαν. Διότι ζῆλος ὄνευ συγγνώμης, δὲν εἶναι ζῆλος, ἀλλὰ μάλλον θυμὸς, και νοθεσία μὴ ἔχουσαι φιλανθρωπίαν, ἀμαρτίζει με ἐγωισμόν. Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ πολὺ, μέ ἀγάπην νά κρίνετε τὰ ἀμαρτήματα τῶν πλησίον σας. Διότι, ὅπως ἐκεῖνος, ὅστις βλέπει τὰ τραύματα τῶν ἀδελφῶν χωρὶς ἐπιείκειαν, ἐάν ποτὲ και ὁ ἴδιος ἄ-

μαρτήρη, δὲν θά εἶρη οὐδένα νὰ τοῦ ἀποδώσῃ συγχώρησιν· Ἐ ὁμοίως καὶ ἐκεῖνος τοῦ κρίνει τὰ παραπτώματα τῶν πλησίον μὲ ἐπιείκειαν, ἔάν ποτὲ ἀμαρτήσῃ, πολλοὺς θά ἴδῃ νὰ τοῦ δίδουν τὸ χεῖρ. Καὶ ταῦτα λέγω τώρα, ὄχι διότι θέλω νὰ ἀδύρω τὴν ραθυμίαν τῶν ἀπουσιασάντων, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπιθυμῶ νὰ κάμω τὴν φροντίδα σας δι' ἐκεῖνους μεγαλυτέραν, καὶ νὰ γίνεταὶ αὕτη μὲ λογικὴν καὶ μὲ ἀγάπην. Καθ' ὅσον καὶ ἡμεῖς κατὰ τὴν προηγουμένη ἡμέραν πολλοὺς καὶ μακροὺς λόγους ἐναντίον αὐτῶν ἀπευθύνσαμεν, καὶ δὲν τοὺς ἀνωμάσαμεν ὅτε ἀνθρώπους,¹ καθὼς ἐνθυμώσθε, καὶ τοὺς δύο κορυφαίους προφήτας ἐστήσαμεν ὡς κατηγοροὺς αὐτῶν.

Καὶ ὁ μὲν λέγει· «Ὅταν ἦλθα, δὲν συνήτησα ἀνθρώπων νὰ ὑπακούσῃ ὡς ἐκάλεσα καὶ δὲν ὑπακούσατε».² Καὶ ὁ ἄλλος φωνάζει δυνατὰ καὶ λέγει· «Πρὸς ποῖον νὰ ἀμιλῶ καὶ νὰ διαμαρτυρηθῶ; Διότι τὰ ὦτα αὐτῶν εἶναι ἀπερτίμητα καὶ δὲν δύνανται νὰ ἀκούσουν».³ Καὶ πολὺ τοὺς ἐλυτήσαμεν μὲ τόσα καὶ τέτοια λόγια. Ἄλλὰ τώρα

1. Πολλοὺς ὁ ἱερός Χρυσόστομος χρησιμοποιοῦν πρὸς διόρθωσιν καὶ ἀνέρθωσιν τῶν ἀκρατῶν τοῦ θρηματικῆν θρηματικῆν γλώσσαν. Πολλοὺς κατεδίδοι πρὸς τὴν κακίαν καὶ τὴν ἁκαθαρσίαν εἰς τὸ ἔσχατον πλάστον, τὸν ἴδιον, καὶ δὲν διατίθει νὰ ἀπέτη τῶν δουλειῶν εἰς τὴν ἀμαρτίαν καὶ εἰς τὰ πάθη καὶ νὰ θυμῶν καὶ νὰ χαρακτηρίσῃ τούτους, ὄχι ἀπὸ τῆς ἀφροσύνης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐπιθυμίας εἰς τὴν ἀντιμετώπισην. Εἰς τὴν Ἀ' ἐπιτίθει τὸν ἀποστόλου εἰς τὸ κατὰ Ματθαίου ἰσογυλίαν ἢ ἀπὸ ἀγάπης πρὸς τὸν ἀσθενοῦν ἀνομιῶν καὶ μὲ πόνον ψυχῆς ἐκπέει εἰς πόρνον ἔλεγον· «Πῶθεν οὖν, εἰπέ μοι, θυμῶσαι σε ἐκινῶμαι τὸν πιστόν, τὸν ἀειμένον ἀπάντων πάντων φημιζομένον; Καὶ τί λέγω τὸν πιστόν; Ὅτι γὰρ, εἰ ἀνθρώπος εἶ, σωθῆναι θέλει καὶ μαθεῖν. Ὅταν γὰρ λακτίσῃ μὲν ὡς περ ὄνος, σκικτῆς δὲ ὡς περ ταύρος, χροματίζῃ δὲ ἐπὶ γυναικῶν ὡς περ ἵππος καὶ γαστριμαργῆς μὲν ὡς περ ἄρκτος, κελίης δὲ τῆς σάρκα ὡς περ ἡμίονος, μνηστεικῆς δὲ ὡς περ κάμηλος καὶ ἀρπαγῆς μὲν ὡς λύκος, ὀργίζῃ δὲ ὡς ὄφις, πλῆγῃ δὲ ὡς σκορπῖος, ὀφθαλμοὺς δὲ ὡς ὡς περ ἀλλοτρίῃ, ἴδον δὲ πονηρίας διακρίσῃ ὡς περ ἀσπίς καὶ ἔχει, πελκίης δὲ κατὰ τὸν ἀδελφὸν ὡς περ ὁ πονηρὸς βασιμὸν ἐκείνου, πῶς δύνασται σε μετὰ τῶν ἀνθρώπων ἀειμεῖν, ὄχι ἔδον ἐν καὶ τῆς τοιαύτης φέρεως τοῦ χαρακτηρησῆ; Καταχρησθέντι γὰρ καὶ πιστὸν θυμῶσαι ἵκαν, κινῶσθε μὲν ἀνθρώπους καὶ θηρία εὐρεῖν διαφοράν. Τί γὰρ σε εἶπον; Θηρίον; Ἄλλὰ τὰ θηρία ἐνὶ πάλαιον τῶν ἐλαττωμάτων κατέχεται· οὐ δὲ, ἐπιὸ συμφορῆς πάντα, πορρωτέρω τῆς ἐκείνων ἀλογίας ἐδεδοίκα. Ἄλλὰ θαμνοὺς σε προσέειπε; Ἄλλὰ θαμνοὺς οὕτως γαστρός δουλεύει τρυφῶντι, ὅτε χρημάτων ἐρῆ. Ὅταν οὖν καὶ θηρίων καὶ θαμνοῦν ἐλαττώματα πλείονα ἔχῃ, πῶς σε ἀνθρώπων καλέσασιν; Εἰπέ μοι; Εἰ δὲ ἀνθρώπος σε ὅσον ἔστιν εἶπεν, πῶς σε προσερούρει πιστόν».

2. Ἦε. 50, 2.
3. Ἦε. 6, 10.

πάλι τοὺς παρακαλοῦμεν καθ' ὅτι οὕτω διέταξε καὶ ὁ Παῦλος λέγων· «Ἐλεγξε, ἐπίπληξε, παρακάλεσε». Διότι, δὲν πρέπει συνεχῶς τοῦτο μόνον νὰ γίνεταὶ ὅτε πάλιν μόνον τὸ ἔλλο, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ἀφοῦ τὰ ἀνομιζόμενα νὰ κάνωμεν ἔτσι μεγαλυτέραν τὴν ὠφέλειαν. Καθ' ὅσον, ἔάν τοὺς ἐλέγχωμεν συνεχῶς, Ἐ θά καταστήσωμεν αὐτοὺς περισσώτερον ἀνασχύοντες· ἂν πάλιν συνεχῶς τοὺς παρακαλώμεν, θά τοὺς κάνωμεν ραθυμότερους. Διὰ αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον καὶ οἱ ἱατροὶ δὲν κόπτουν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιδένουν τὰ τραύματα ὅτε συνεχῶς πικρὰ φάρμακα ἐπιβάλλουν, ἀλλὰ καὶ κατευναστικά πολλὰκις δίδουν· μὲ ἐκείναι μὲν, τὰ πρῶτα, τὸ σερπίδος μέρος ἀποκαθαίρουν, μὲ αὐτὰ δὲ, τὰ δευτέρα, ἀνακουφίζουν τὸν πόνον τοῦ προσενοῦ ἐκείνου. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλαχού λέγει ὁ Παῦλος· «Ἀδελφοί, ἔάν κάποιος ἀνθρώπος προσβληθῇ ὑπὸ τοῦ διαβόλου καὶ περιπέσῃ εἰς ἀμαρτήματα, σεις οἱ πνευματικοὶ νὰ τὸν διορθώτε μὲ πνεῦμα ἐπιεικειᾶς, καὶ νὰ προσέχης τὸν ἑαυτὸν σου μήπως καὶ σὺ πέσῃς εἰς ἀμαρτίαν».⁴ Ἐ Ἀρίστη παραίνεσις, τελεία συμβουλή, ἔχουσα πολλὴν φροντίδα καὶ δεκνύουσα σπλαγγνα πατρικὰ πρῶγματι ἀδελφοί, τὰ λόγια ἀνήκουον εἰς τὴν γλώσσαν τοῦ Παύλου! Ἀμέως διὰ τοῦ δυνάματος τῆς συγγενείας ἀπέσπασεν τὴν εὐμένειαν τοῦ ἀκροστοῦ. Ὡς νὰ λέγῃ· Ἐγεννήθης μὲ τοὺς ἴδιους πόνους, μὲ τὰς αὐτὰς τραφῆς ἐμεγάλωσας, εἶχες τὸν ἴδιον πατέρα, συμμετέσχες εἰς τὴν αὐτὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν· τὴν συγγένειαν, λοιπόν, ταύτην νὰ δεκνύῃς καὶ διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν ἀμαρτημάτων. «Ἐάν προληφθῇ. Δὲν εἶπεν, ἔάν ἀμαρτήσῃ, ἀλλὰ κατέφυγεν εἰς ἀμαρτίαν, ἢ ὅποιον συγχωρεῖται».⁵ Ἄ Διότι τὸ «Ἐάν προληφθῇ» σημαίνει, ἔάν ἐπιηρεασθῇ, ἔάν ἀπατηθῇ, δηλώνων ἔτσι ὄχι ἐκείνον, ὁ ὁποῖος ἀμαρτάνει ἐκ προμελέτης, ἀλλὰ ἐκείνον, ὅστις σπουδάζει μὲν νὰ σταθῇ ὀρθῶς, ἀλλὰ ἐξ ἐνεργείας διαβολικῆς πίπτει. Διότι αὐτὸς δὲν εἶναι τῶσον ἄξιος κατηγορίας ὅσον συγγνώμης· «Ἐάν προσβληθῇ ἀνθρώπος ὑπὸ τοῦ διαβόλου». Πάλιν εἰς ἕτερον εἶδος συγγνώμης καταφεύγει, τὴν ἀσθένειαν τῆς φέρεως τὴν ὅποιον διὰ τοῦ δυνάματος ἀνθρώπου δηλοῖ. Καθὼς, λοιπόν, ὁ μέγας Ἰωβ, ὅταν ἤθελε νὰ ἀποσπῆσθαι τὴν

4. Β' Τιμ. 4, 2.
5. Γαλ. 6, 1.

παρά τοῦ Θεοῦ συγγνώμην, ἔλεγεν· «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ προνοεῖς δι' αὐτὸν καὶ θεραπεύεις τὰς ἁμαρτίας του;»⁶ Ὅμοιως καὶ ἡμεῖς πράττομεν, ὅταν παρακαλοῦμεν διὰ κάποιον ἁμαρτήσαντα. Β Ἄνθρωπος εἶναι, λέγομεν συνεχῶς, καὶ τὴν φύσιν ὑπενομιζομεν καὶ προβάλλομεν αὐτὴν πρὸς συγχώρησιν εἰς τὸν ἐξαγριωθέντα ἄνθρωπον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καταφεύγει καὶ πρὸς τὴν ἀσθένειαν αὐτῆς καὶ λέγει· «Ἐάν κάποιος ἄνθρωπος προσβλήθῃ ὑπὸ τοῦ διαβόλου καὶ περιπέσῃ εἰς ἁμαρτήματα;»⁷ Δὲν λέγει ἐν γένει τὰ μεγάλα ἁμαρτήματα, τὰ ὅποια ὑπερβαίνουν τὴν συγχώρησιν καὶ δὲν ἀερίζουν τὴν φιλελευθριότητα, ἀλλὰ τὰ μικρὰ καὶ ἀσημῶντα. «Σεῖς οἱ πνευματικοί». Ἐκεῖνος ποῦ ἁμαρτάνει, ἄνθρωπος ὀνομάζεται, ἐκεῖνοι δὲ ποῦ θὰ τὸν ἀνορθώσουν, πνευματικοὶ καλοῦνται. Ἐκεῖ ἔθεσε τὸ ὄνομα τῆς φύσεως, ἐδῶ τὴν ἐπινομίαν τῆς ἀρετῆς. C Πολὺ μεγάλη δὲ εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πνευματικοῦ. «Σεῖς οἱ πνευματικοί», Ἐάν εἶσαι πνευματικός, δεῖξέ μου τὴν δύναμίν σου, ὄχι ἀπὸ τὴν ἰδικήν σου σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν σωθεῖσαν πρὸς τοὺς ἁμαρτήσαντας. Διότι τοῦτο εἶναι γνώρισμα πνευματικοῦ ἀνθρώπου, νὰ μὴ περιφρονῇ τὰ ἴδια του μέλη καὶ ἀδιαφορῇ δι' αὐτά. «Νὰ διορθώσετε τὸν ἁμαρτήσαντα». Νὰ τὸν κάμνεται, λέγει, ἐλευθέρου, ἀκαταγώνιστον, ἀκτύπητον ἀπὸ τὸν διάβολον. «Νὰ προσέχης τὸν ἑαυτὸν σου μήπως καὶ σὺ πέσῃς εἰς ἁμαρτίαν».

Αὕτη εἶναι μεγίστη συμβουλή, ἀναγκασιότατη παραίνεσις. Καὶ ἐάν ἀκόμη ἄκείνος, ὅστις ἀκούει εἶναι λίθος, εἶναι ἄρκετόν τὸ φητὸν νὰ τὸν ἐμβάλῃ εἰς φόβον, D καὶ νὰ συντελέσῃ καὶ οὗτος εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἁμαρτήσαντος.

Δὲν θέλεις, λέγει, ὡς ἀδελφός νὰ τὸν ἐλεήσῃ; Δὲν θέλεις ὡς ἄνθρωπος ποῦ εἶναι νὰ τοῦ δώσῃς συγγνώμην; Δὲν θέλεις, ὡς πνευματικός ἄνθρωπος ποῦ εἶσαι νὰ τοῦ θώσῃς τὸ χεῖρ; Νὰ ἐξετάσῃς τὰ ἴδικά σου, καὶ δὲν θὰ χρειασθῆς σύμβουλον διὰ νὰ βοηθήσῃς τὸν περὸντα, ἀλλὰ μόνος καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σου θὰ δεχθῆς τὴν συμβουλήν. Πῶς καὶ μετὰ ποῖον τρόπον; «Ὅταν σκέπτεσαι μήπως

6. Ἰωβ 7, 17.

7. Γαλ. 6, 1.

καὶ σὺ πέσῃς εἰς ἁμαρτίαν».⁸ Δὲν εἶπεν· Διότι ὁπωσδήποτε καὶ σὺ θὰ ἁμαρτήσῃς, διὰ νὰ μὴ κόμῃ τὸν λόγον βαρύτερον· ἀλλὰ πῶς λέγει; «Μήπως ποτέ καὶ σὺ ἁμαρτήσῃς». Ἰσως νὰ ἁμαρτήσῃς, ἴσως ὄχι. E Ἐπειδὴ, λοιπόν, τὸ μέλλον δὲν εἶναι φανερόν, ἐκ τῶν προτέρων νὰ προσφέρῃς τὴν φιλευσπλαγχνίαν, μετὰ δὲ πρᾶξις εἰς τὸν πλησίον, ὥστε, ἐάν ποτέ περιπλανηθῆς, θὰ εὕρῃς πολλὴν συγχώρησιν, ὡς συγκεντρωμένην εἰς ἀποθήκην. Δὲν εἶπεν· Μήπως καὶ σὺ ἁμαρτήσῃς ποτέ, μήπως καὶ σὺ πέσῃς ποτέ, ἀλλὰ· «Μήπως καὶ σὺ πειρασθῆς κάποτε». Προσεχετε ἀκριβῶς τὴν δύναμιν αὐτῶν τῶν λέξεων. Ἐδείξεν ὅτι ἔχομεν ἔχθρον ποῦ μᾶς πειράζει· ὁ δὲ πειράζων ἡμᾶς δὲν ἔχει ὠρισμένον καιρὸν ποῦ ἐπιτίθεται, ἀλλὰ συχνὰ καὶ ὅταν κοιμούμεθα καὶ ὅταν ραθυμοῦμεν μᾶς ἐπιτίθεται· διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνος ποῦ προσβλήθῃ ἦτο ἀξίως συγχωρήσεως, ἐπειδὴ ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ πειράσαντος.⁹ A Διότι ἡ μάχη δὲν ἦτο φανερά, οὔτε γνωστός ὁ καιρὸς τοῦ πολέμου, ἀλλὰ ἐπετέθη εἰς ἄνθρωπον ποῦ δὲν τὸ ἤξευρεν, καὶ διὰ τοῦτο ἐνίκησεν. Ἐτοὶ κάμνουν καὶ ἐκεῖνοι ποῦ πλέουν εἰς τὴν θάλασσαν τὴν μεγάλην καὶ εὐρύχωρον. Καὶ ἐάν τὸ σκάφος φέρεται ὑπὸ οὐρίου ἀνέμου, καὶ ἐάν ἀκόμη ἀπολαμβάνουν κάθε ἀσφαλείας, ὅταν ὄμως ἴδουν ἀπὸ μακρὰν ἄλλους νὰ ἔχουν ναυαγήσει· δὲν ἀρκούνται εἰς τὴν ἰδικήν των ἀσφάλειαν, ἐπιλαμβάνονται τῆς συμφορᾶς ἄκείνων καὶ ἀφοῦ σταματήσουν τὸ πλοῖον καὶ ρήθουν τὰς ἀγκύρας, καὶ τὰ ἴσθια κατεβάσσουν, πετοῦν σχοινία καὶ ρίπτουν εἰς τὴν θάλασσαν σανίδας, ὥστε ἄκείνος ποῦ ἐπρόκειτο νὰ θυθεθῇ ὑπὸ τῶν κυμάτων, νὰ πιασθῇ ἀπὸ ἕνα ἐξ αὐτῶν καὶ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὸ ναυάγιον. Νὰ μιμηθῆς, λοιπόν, B καὶ σὺ τοὺς ναῦτας, ἄνθρωπε· καθ' ὅσον καὶ σὺ εἰς θάλασσαν πλέεις μεγάλην καὶ εὐρύχωρον, τὸ μήκος τοῦ παρόντος θείου θάλασσαν, ἣτις ἔχει θηρία καὶ πειραστάς, θάλασσαν, ἣτις ἔχει σκοπέλους καὶ βράχους, θάλασσαν, ἣτις ταρασσεται ἀπὸ κύματα πολλὰ καὶ χειμῶνας· καὶ πολλοὶ ναυαγοῦν πολλάκις εἰς αὐτὴν τὴν θάλασσαν. Ὅταν, λοιπόν, ἴδῃς, κάποιον ἀπὸ τοὺς πλεόντας νὰ ἔχη ἀπολέσει τὸν πλοῦτον τῆς σωτηρίας ὑπὸ διαβολικῆς τινὸς ἐνεργείας, νὰ κλονίζεται καὶ νὰ πρόκει-

8. Γαλ. 6, 1.

9. Πρὸς Α' Θεοσ. 3, 5.

ται να καταποντισθῆ, σταμάτησε τὸ πλοῖόν σου, ἔσω και ἂν τρέχῃς δι' ἄλλην ὑπόθεσιν, φρόντισον διὰ τὴν σωτηρίαν ἐκείνου, περιφρόνησον τὰ ἰδικά σου. Διότι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀναβάλλωμεν, C οὔτε νὰ βραδύνωμεν δι' ἐκείνον πού πρόκειται νὰ καταποντισθῆ. Στάσου, λοιπόν, γρήγορα, και ταχέως νὰ τὸν ἀρπάξῃς ἀπὸ τὸν κατακλυσμόν, μεταχειρίσθητι πᾶν μέσον, ὥστε νὰ ἀνασύρῃς αὐτὸν ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ἀπωλείας. Και ἂν σὲ τραβοῦν ἄπειρα πράγματα, ἄς μὴ θεωρήσῃς οὐδὲν ἀναγκαιότερον τῆς σωτηρίας τοῦ ἀρρώστου· διότι ἂν βελήσῃς και ἄλιγον νὰ βραδύνῃς θὰ τὸν παραδώσῃς εἰς τὴν τραχύτητα τοῦ χειμῶνος. Διὰ τοῦτο εἰς τοιαύτας συμφαρὰς ἀπαιτεῖται ταχύτης, ταχύτης και μεγάλη φροντίς. Ἄκουσε πῶς ὁ Παῦλος ἐπείγεται, και ἄλλους πολλούς διεγείρει, D ὅταν ἴδῃ ὅτι πρόκειται κάποιος ἄνθρωπος νὰ δυσησθῆ· «Νὰ τοῦ δείξετε ἀγάπην», λέγει ὁ Παῦλος, «διὰ νὰ μὴ κυριευθῆ ἀπὸ ὑπερβολικὴν λύπην ὁ τοιοῦτος, ὁ ἁμαρτήρας».¹⁰ Διὰ τοῦτο και διατάσσει ταχέως νὰ τὸν βοηθήσουν, διὰ νὰ μὴ προφθάσῃ και καταστραφῇ ἐκεῖνος, ἐπειδὴ ἐμεῖς βραδύνωμεν και ἀναβάλλωμεν. Νὰ γινώμεθα, λοιπόν, προνοητικοὶ διὰ τοὺς ἀδελφούς μας.

Τοῦτο εἶναι τὸ σπουδαιότερον μέρος τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοῦτο εἶναι γνώρισμα χαρακτηριστικὸν ἡμῶν τῶν πιστῶν, δηλαδή νὰ μὴ προσέχωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μόνον ἀλλὰ και τὰ μέλη ἡμῶν τὰ ἀσθενῆ νὰ θεραπεύωμεν και νὰ καταρτιζώμεν· τοῦτο εἶναι μέγιστον δείγμα τῆς πίστεως «Διότι ἀπὸ αὐτὸ θὰ γνωρίσουν ἄλλοι», λέγει ὁ Χριστός, «ὅτι εἶσατε μαθηταὶ μου, ἂν ἔχετε ἀγάπην μετὰς ἄλλων».¹¹ Ἐτὴν δὲ ἀγάπην τὴν πραγματικὴν δὲν τὴν δεῖκνυσι ἢ συμμετοχὴ εἰς τὴν τράπεζαν, οὔτε ἢ ἀνευ περιεχομένου συζητήσις, οὐδὲ ἢ διὰ τῶν λόγων κολλασκαί, ἀλλ' ἐπιδεικνύομεν ταύτην, ἂν διορθώωμεν τὸν πλησίον και ἐπιζητῶμεν τὸ συμφέρον αὐτοῦ, ἂν ἐγείρωμεν ἐκείνον πού ἔπεσεν εἰς ἁμαρτίαν, ἂν βοηθῶμεν ἐκεῖνον, ὅστις ἔχει πέσει και ἀμελεῖ διὰ τὴν σωτηρίαν του, και πρὶν ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τὰ ἰδικά μας ἐπιδικῶμεν τὰ ἀγαθὰ τοῦ πλησίον. Τοῦτο εἶναι γνώρισμα γνησίας ἀγάπης. «Διότι ἡ ἀγάπη δὲν βλέπει τὰ ἰδικά της»,¹² ἀλλὰ κατὰ πρῶτον διακρίνει

10. Β' Κορινθ. 2, 7-8.

11. Ἰωάν. 13, 35.

12. Α' Κορινθ. 13, 5.

τὸ συμφέρον τῶν ἄλλων και εἰς τὸ συμφέρον ἐκείνων βλέπει τὸ ἰδικόν της. Καθ' ὅσον και ἐγὼ τώρα δὲν ἀπειθῶνω διὰ τὸν ἑαυτὸν μου τόσους λόγους, ἀλλὰ διὰ σᾶς.¹³ Α Καὶ σεῖς, λοιπόν, νὰ μὴ ἀκούετε μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν σας, ἀλλὰ και διὰ τοὺς ἄλλους, οἱ ὅποιοι ἀπὸ σᾶς πρόκειται νὰ διδαχθοῦν. Διότι συμφώνως πρὸς τὴν ἀκολουθίαν τῶν μελῶν τοῦ σώματος, και τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τρέφεται. Καθὼς, λοιπόν, τὸ μέλος τοῦ σώματος, ἂν κρατήσῃ ἄληθ τὴν τροφήν και δὲν τὴν μεταδώσῃ, εἰς τὸ πλησιέστερον μέλος, και τὸ ἴδιον καταστρέφεται, ἀλλὰ και τὸ ὑπόλοιπον σῶμα καταστρέφεται. Παράδειγμα ὁ στόμαχος. Ἐὰν κρατήσῃ ἄληθ τὴν τροφήν, και τὸ ὑπόλοιπον σῶμα ἀπὸ τὴν πείνα θὰ λειώσῃ και ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν λαίμαργίαν θὰ καταστραφῇ. Ἐὰν ὅμως λάβῃ ἄληθ τὴν τροφήν χρειάζεται, κατὰ τὴν φυσικὴν ἀναλογίαν, και δώσῃ τὸ λοιπὸν εἰς τὰ ἕτερα μέλη, και τὸ ἴδιον και τὸ λοιπὸν σῶμα ἐν ὕψει θὰ διατηρηθῇ· οὕτω και σὺ τώρα, Β ἂν κρατήσῃς ὅσα ἤκουσες παρ' ἡμῶν και εἰς ἕτερον δὲν τὰ μεταδώσῃς, και ἐκείνον ἐξημίωσας και τὸν ἑαυτὸν σου κατέστρεψας, ἐπισύρας καθ' ἑαυτοῦ φοβερά νοσήματα, τὴν ραθυμίαν και τὸν φθόνον. Διότι ἢ ἕνεκα κακίας ἢ ἕνεκα ἀκηρίας και ραθυμίας δὲν τὸ μεταδίδωμεν εἰς τοὺς ἄλλους. Ὅποιον δὲ ἀπὸ τὰ δύο και ἂν εἶναι, εἶναι ἀρκετὸν νὰ καταστρέψῃ αὐτὸν πού τὸ ἔχει. Ἄν ὅμως ἀφθόνως και εἰς ἄλλους δώσῃς τὴν τροφήν, και τὸν ἑαυτὸν σου και ἐκείνον ἀφέλῃς. Ἀλλὰ διὰ ταῦτα ἄρκοῦν τὰ λεχθέντα.

Πρέπει νὰ ἔλθωμεν εἰς τὴν συνέχειον τῶν πραγμάτων. C Παῖα, λοιπόν, ἦσαν ἐκεῖνοι; Περὶ τοῦ Σαῦλου και Παύλου ἀμιλούσαμεν, διὰτὶ ἄλλοτε με Σαῦλος, ἄλλοτε δὲ Παῦλος ἀνομιάζετο· ἐπειτα ἐξήλθωμεν ἀπὸ τὴν συνέχειαν αὐτῆν. Καὶ ἦλθωμεν εἰς μεγάλην βρευσίαν τῶν ὀνομάτων. Καὶ ἐπειδὴ ἐφύγαμεν ἀπὸ αὐτοῦ, δὲν ἐφάνη καλὸν εἰς ἡμᾶς νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὸ κέρδος ἐκεῖνο. Διότι, ἂν και ἐφθάσαμεν εἰς τὸ θέμα αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὄνομα Παῦλος, ἀλλ' ὅμως και ἐκ τῆς εὐρέσεως τοῦ νοήματος τῶν ἄλλων ὀνομάτων γνωρίζομεν νὰ ἀφελοῦμεθα. Ἔτσι κάμνουν πολλάκις και ἐκεῖνοι πού διαπλέουν τὴν θάλασσαν με σκοπὸν τὸ εὐπόριον και ἔχουν ἔλθει εἰς μακρινὰς χώρας διὰ ὀλίγα πράγματα· ὅταν φθάσουν εἰς τὴν πόλιν, διὰ τὴν ὁποῖαν προωρίζοντο, D και ἴδουν ἀφθονίαν και ἄλλων πρα-

γμάτων, κάμνουν πολύ μεγαλύτερον ἐμπόριον ἀπ' ὅτι ἐμελετοῦσαν. Καὶ ἂν κανεὶς τοὺς κατηγορήσῃ, αὐτοὺς τοὺς λόγους λέγουσι: — Μακράν, λέγουσι, ἤλθομεν, πολλὰς κακακαρίας ὑπέστημεν, πολλοὺς κινδύνους, ἀπεδύθημεν εἰς ὑπερπόντιον ἀποδημίαν· τί μᾶς ἐμποδίζει νὰ κάμνωμεν τὸ ἐμπόρευμά μας μεγαλύτερον; Ταῦτα ἀκριθῶς καὶ ἡμεῖς ἀπολογούμεθα. Καθ' ὅσον ὁμιλοῦντες καὶ ἡμεῖς, διὰ τὰ ὀνόματα τοῦ Παύλου, εὑρομεν ἐν συνεχείᾳ καὶ ἕτερον ἐμπόρευμα εἰς τὰ ὀνόματα. Ὁ Πέτρος παράδειγμα, ὅστις ἐκαλεῖτο τὸ πρῶτον Σίμων, Ε καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου, ὁ Ἰάκωβος, ὁ Ἰωάννης, ὠνομάσθησαν υἱοὶ Βροντῆς. Καὶ εἰς τὴν Παλαιάν Διορθήκην εὑρομεν τὸν Ἀβραάμ, νὰ καλεῖται προηγουμένως Ἀβραμ, μετὰ ταῦτα δὲ Ἀβραάμ. Καὶ τὸν Ἰακώβ, ὅστις μετωνομάσθη Ἰσραὴλ καὶ τὴν Σάρραν, Σάραν. Εὑρομεν, ἐκτὸς τούτων, ὅτι μερικοὶ ἄλλοι δὲν μετωνομάσθησαν, καθὼς ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, καθὼς ὁ Ἰσαάκ, καθὼς ὁ Ἀδάμ. Μᾶς ἐφάνη, λοιπόν, ὅτι εἶναι παράλογον καὶ ἐσχάτης βλακείας, νὰ ριψώμεν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν τὸσον μέγαν θησαυρόν.¹⁴ Διὰ τοῦτο καὶ ἐπεξετείναμεν τὸν λόγον περισσότερον καὶ ἐπειδὴ ὠμιλήσαμεν προηγουμένως διὰ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἶχον λάβει τὰ ὀνόματα, σήμερον σκεπτόμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ τοὺς ἔχοντας δύο ὀνομασίας, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς εἶναι ὁ Ἀβραάμ. Καθότι ὁ μὲν Ἀδάμ ὠνομάζετο συνεχῶς μετὰ αὐτὸ τὸ ὄνομα καὶ δὲν εἶχεν ἄλλο. Καὶ ὁ Ἰσαάκ οὕτω πάλιν δὲν ἔλαβεν δευτέραν ὀνομασίαν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ τέλους Ἰσαάκ ἐλέγετο· ὁ δὲ πατὴρ τοῦ Ἰσαάκ, Ἀβραμ μὲν τὸ πρῶτον ἐλέγετο, μετὰ δὲ Ἀβραάμ. Β Διότι, εἶπεν, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Θεὸς πρὸς αὐτόν· «Τὸ ὄνομά σου δὲν θὰ εἶναι πλέον Ἀβραμ, ἀλλὰ θὰ εἶναι Ἀβραάμ».¹⁵ Καθ' ὅσον Ἀβραμ ἐκαλεῖτο προηγουμένως, ἀλλὰ ταῦτα τὸ ὄνομα δὲν εἶναι Ἑλληνικόν, οὔτε τῆς ἡμετέρας γλώσσης, ἀλλὰ λέγεται οὕτω εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑβραίων. Τί, λοιπόν, σημαίνει τὸ ὄνομα τοῦτο ὅταν ἐρμηνευθῇ; Διαβάτης, παράτης. Καθ' ὅτι τὸ ὄνομα Ἀβραμ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Σύρων σημαίνει τὸ «πέραν» καὶ τὸ γκριβίου ὅσοι εἶναι γνωστοὶ τῆς γλώσσης τούτης. Μεγάλῃ δὲ εἶναι ἡ συγγένεια τῆς Ἑβραϊκῆς πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν Σύρων. Καὶ διὰ τὴν περά-

14. Γεν. 17, 5.

της ἐκαλεῖτο, λέγει· Ἡ Ἰουδαία χώρα, δηλαδὴ ὅλη ἡ Παλαιστίνη, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον μέχρι τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ, Ε εὑρίσκεται ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Βαβυλωνίαν, ἀπ' ὅπου ἦτο ὁ Ἀβραάμ. Καὶ μέσῳ τῶν δύο χωρῶν ρεῖ ὁ ποταμὸς, κοινὸν σύνορον τῶν δύο χωρῶν. Ἐπειδὴ, λοιπόν, δὲν ἦτο ἀπὸ τὴν Παλαιστίνην, ἀλλὰ ἦλθεν ἀπὸ τὴν πέραν χώραν, ἀπὸ τῆς Βαβυλωνίας, διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ τόπου καὶ τὸ πρᾶγμα ἔλαβε τὸ ὄνομα, καὶ πεσάτης ἐλέγετο, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν πέραν χώραν ἦλθεν. Διὰ τὸ δὲ ἦλθεν ἀπὸ τὴν πέραν χώραν; Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τὸ διέταξεν. Καὶ διὰ τὸ Θεὸς τὸ εἶπεν; Διὰ νὰ δεῖξῃ τὴν ὑπακοὴν τοῦ δικαίου. Καὶ πῶς ἔδειξεν τὴν ὑπακοὴν τοῦ δικαίου; Διότι διὰ τὸ πρᾶσταγμά Του ἤφησε τὴν πατρίδα του, καὶ τὴν ἤλωσεν μετὰ τὴν ζήτην. Εἶδες πόση ἄλλοσις πραγμάτων πλέκεται ἀπὸ τὴν ὀνομασίαν τοῦ δικαίου; Δ Τὸ ὄνομα τοῦτο μᾶς ἠνοιξε ὀλόκληρον πέλγος ἱστορίας. Μάθε, λοιπόν, τὸ ὄνομά του τὸ πρῶτον, ἵνα ὅταν τὸν ἴδῃς νὰ κατοικῇ εἰς τὴν Παλαιστίνην, διὰ τῆς ἐνοσίεως τοῦ ὀνοματῆς του μεταφερθῆς πρὸς τὴν παλαιάν του πατρίδα, καὶ ἀφοῦ μάθῃς τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν τὴν ἐγκατέλειπεν, νὰ λάβῃς ἀρετικὴν δύναμιν πρὸς μίμησιν τοῦ ζήλου ἐκείνου. Διότι ὁ ἀνθρώπος οὗτος, ἂν καὶ ζῆ πρὶν ἀπὸ τὸν Νόμον καὶ τὴν ἐννομον πολιτείαν, ἐπιδεικνύει φιλοσοφίαν, συναντωμένην εἰς τὸν καιρὸν τῆς Χάρτις, καὶ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔλεγεν ὑστερον ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς Ἀποστόλους, Ε «Ἀληθῶς σὰς λέγω, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνθρώπος, ὅστις ἄφησεν οἶκον, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ποὺ δὲν θὰ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα μισθὸν καὶ θὰ κληρονομήσῃ καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν».¹⁶ Ταῦτα ἐκείνος πρὸ τῆς Χάρτις διὰ τῶν ἔργων ἐφήρμοσεν. Ὅχι μόνον ἐκ τούτου εἶναι δυνατόν νὰ ἴδωμεν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Θεοῦ, διότι λέγει· «Πορευθήτι εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν Ἐγὼ θὰ σοῦ δεῖξω».¹⁷ Διότι, ἂν καὶ οἱ δύο πατρίδες ἦσαν ἐπιγίνοι, ἀλλ' ὅμως ἡ μὲν ἦτο ἰδική του, ἡ δὲ ζήτην καὶ ἡ μὲν ἦτο φανερά, ἡ δὲ ἀγνωστος καὶ ἡ μὲν εὐρίσκετο εἰς τὰς χεῖράς του, ἡ δὲ ἠλιπίετο καὶ ὅμως, τὰ φανερά καὶ ἐθέσια καὶ ἐκείνα, τὰ ὁποία εὐρίσκοντο εἰς τὰς χεῖ-

14. Ματθ. 19, 28-29.

16. Γεν. 12, 1.

πρός του άφησε και προς τή άφανή και άβέβαια, 693 Α και προς εκείνα που δεν ήτο κύριος έπρεχεν διά να σέ πείση και να σέ διδάξη, όσοκις ό Θεός διατάσση τή μέν φανερά να άφήρη, προς δέ τή άφανή να προσέχη, να μη αντιλέγησ ούτε να αμφισβάλλη. Διότι δεν είναι τόσο φανερά εκείνα τή όποια εύρίσκονται εις τήσ χείρας, όσον είναι τή έλπιζόμενα δεν είναι τόσο φανερά ή παρούσα ζωή, όσον είναι εκείνη, ή μέλλουσα. Διότι αυτήν μέν τήν βλέπομεν μέ τούσ όφθαλμούσ του σώματος, τήν άλλην δέ μέ τούσ όφθαλμούσ τήσ πίστεωσ, αυτήν τήν βλέπομεν να εύρίσκεται εις τήσ χείρασ ήμών, εκείνη τήν βλέπομεν να φυλάσσειται μέ τήσ επαγγελίασ του Θεου.

ΑΙ δέ επαγγελίασ του Θεου είναι κατά πολύ ισχυρότερα από τήσ ιδικάσ μας χείρασ, Β Έπιθυμείσ να μάθησ πώσ αυτή έδώ ή παρούσα ζωή εύρίσκεται συνεχώσ εις άθεβαιότητα, εκείνη δέ ή μέλλουσα, ή όποια θεωρείται άθεβαιή, είναι περισσότερο φανερά από τήν παρούσαν και σταθερωτέρα και μόνιμος; Άς εξετάσωμεν, εάν θέλετε, εκείνα τή όποια θεωρούνται λαμπρά εις τήν παρούσαν ζωήν, τόν πλούτον και τήν δόξαν, τήν δύναμιν, τήσ τιμάσ τήσ άκ τών ανθρώπων προερχόμενασ και θά έρησ, ότι δεν υπάρχει άσταθέστερον πράγμα από αυτά. Διότι τί υπάρχει άσταθέστερον του πλούτου, που πολλάσ φοράσ δεν παραμένει ούτε μέχρι τήν έσπέραν; Άλλά καθώσ άγνωμων δραπέτησ μετατίθεται συνεχώσ από τόν μέν εις τόν δέ, και πάλιν από τούτον προς τόν άλλον, και ή θόξα παρόμοιον είναι. Έκεινος, δηλαδή, ό όποιος, πρό όλίγου ήτο C λαμπρός και ένδοξος, άτιμος και περιφρονημένος γίνεται άίφνης και τό αντίθετον συμβαίνει πάλιν. Και όπως εις τόν τροχόν, ό όποιος στρέφεται συνεχώσ, δεν είναι δυνατόν να ίδωμεν έν μέρος τήσ έντυγοσ, διότι από τήν μεγάλην περιστροφικήν ταχύτητα, συνεχώσ τή άνω μέρη γίνονται κάτω και αντίστροφώσ πάλιν έτσι και τή ιδικά μας πράγματα, συνεχώσ μεταβάλλονται και γίνονται τή άνω κάτω, όμοιωσ συμβαίνει και διά τόν πλούτον και διά τήν δύναμιν και δι' όλα τ' άλλα. Ούδέποτε έν έξ αυτών ίσταιται επί τήσ ατήσ έδρασ, αλλά τή ρεύματα τών ποταμών μμιούνται, τή όποια ούδέποτε και ούδαμού σταματούν. Τί, λοιπόν, είναι άθεβαιότερον τών άνωτέρω, τή όποια τόσοσ συνεχώσ μεταβάλλονται, D και τή όποια πριν να φανούσ άπαμακρύνονται, και πριν να φθάσουσ,

φεύγουσ μακράν; Διά τούτο και ό προφήτης, όμώων διά τήν τρυφήν και τόν πλούτον και διά τή παρόμοια, ακώπτει εκείνουσ που θεωρούν ταύτα ώσ μόνιμα και λέγει: «Κρίνουσ ταύτα ώσ μόνιμα και όχι ώσ φεύγοντα». 16 Δεν ειπεν ώσ παρερχόμενα, αλλά θέτει εκείνο τό όποιον είναι πολύ ισχυρότερον, ώσ φεύγοντα διότι δεν αναχωρούν βραδείωσ, αλλά μετά μεγάλησ ταχύτητοσ. Ό πατριάρχης όμως εκείνοσ δεν έπραττεν ούτωσ, άλλ' αφού άφησε πάντα ταύτα, προς τήσ επαγγελίασ του Θεου έδωκεν μόνον, προετοιμάζων εις ήμάσ τήν όδόν τήσ μελλούσησ πιστεωσ διά να μη λέγησ ότι εκείνα είναι βδηλα και άφανή, E όταν ό Θεός σου επαγγέλλεται τή μέλλοντα και μη βλέπόμενα. Διότι εκείνα, τή όποια δεν φαίνονται είναι σφέστερα τών βλέπομένων, εάν έχωμεν τούσ όφθαλμούσ τήσ πιστεωσ. Διότι, αν και δεν τή έχωμεν ίθα ταύτα, ό Θεός μάσ έπηγγέλαστο και ύπέσχετο ταύτα. Όταν δέ ό Θεός ύπέσχεται, ούδεμία μεταβολή εις τήσ επαγγελίασ γίνεται ώστε εκείνα κυρίωσ παραμένουσ και έδρακώνονται, όσα εύρίσκονται εις τήν χείρα του Θεου. «Διότι» λέγει, «ουδείς δύναται να άρπάξη τι από τήν χείρα του Θεου». 17 Κανείς δεν δύναται να άρπάξη τι από τήν χείρα του Πατρός μου». 694 Α Έπειδή, λοιπόν, ούδείς υπάρχει, όστις δύναται να άρπάξη από τήν χείρα του Θεου, ό θησαυρός εκείνοσ είναι πάντοτε βδαιος. Τή άνωτέρω όμως ύπέκεινται εις παντόσ είδουσ μεταβολάσ και μετατροπάσ διά τούτο, αν και πολλάκισ κοπιώσωμεν, άποστερωμέθα τών καρτών. Διά τήσ έλπίδασ όμως εκείνοσ δεν συμβαίνει τό ίθιον, άλλ' εκείνοσ όστις έμώθησεν, ανάγκη είναι να λάβη και τούσ στεφάνουσ. «Καθ' ότι ή έλπίσ δεν έντροπιάζει». 18 Διότι τήν ύπέσχεσιν τήν έδωσεν ό Θεός, και τή δωρα άκολουθούσ Έκείνοσ που τή ύπέσχεται. Άφησε, λοιπόν, τή άθεβαια, κράτησε τή φαινόμενα. Διότι φαινόμενα δεν είναι τή παρόντα, αλλά τή μέλλοντα. Εάν δέ ώρισμένοι προς τή παρόντα βλέπουσ, περιφρονούντεσ τή μέλλοντα, τούτο γίνεται, όχι έπειδή ταύτα είναι άφανή και άθεβαια, άλλ' έπειδή ούτοι είναι κατώτεροι από τό ύψοσ τήσ έλπίδοσ εκείνησ και διά τούτο περιφρονούσ τή

16. Άμ. 6, 6.

17. Ιωάν. 10, 29.

18. Ρωμ. 5, 5.

μέλλοντα. Β βλέπε, λοιπόν, την μεγάλην ἀρετήν τοῦ δικαίου. Ὁ Θεὸς ὑπέσχετο εἰς αὐτὸν αἰσθητὰ πράγματα καὶ αὐτὸς ἐζήτει νοητά. Καὶ τοῦ ὁ Θεὸς τοῦ ὑποσχέθη αἰσθητὰ, αὐτὸς δὲ ἤθελε νοητά; «Ἐξελεθε», τοῦ λέγει, «ἀπὸ τῆν χώραν σου, καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου, καὶ ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς σου, καὶ ἐλθέ εἰς χώραν, τὴν ὁποῖον θὰ σοῦ δεῖξω».¹⁹ Αἰσθητὴ ἦτο καὶ ἡ πρώτη χώρα, καὶ ἐκείνη, ἣτις μέλλει νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν ὕστερον. Τί, λοιπόν, ἐκείνος ἀπατά; Ἡ μάλλον δεῖ μὴ ἀκούσωμεν αὐτόν, ἀλλὰ τὸν Παῦλον, ὅστις ἀμιλεῖ περὶ αὐτοῦ, διὰ νὰ μάθωμεν ὅτι δὲν ἐβλεπεν πρὸς αὐτὴν ἐδῶ τὴν γῆν, ἀν καὶ ταύτην τοῦ ὑποσχέθη ὁ Θεός, ἀλλὰ ἐγκαταλείψας τὰ παρόντα, πρὸς τὰ μέλλοντα ἐσπευδεν. Τί λοιπόν, ὁ Παῦλος λέγει; C «Ὅλοι αὐτοὶ ἀπέθανον μετὰ πίστιν»²⁰ διὰ τὸν Ἀβραάμ λέγει, καὶ τὸν Ἰσαὰκ καὶ διὰ τὸν Ἰακώβ καὶ διὰ τοὺς δικαίους. Διότι οὐ μόνον ὁ Ἀβραάμ, ἀλλὰ οἱ ἄλλοι ἦσαν μέτοχοι τῆς αὐτῆς φιλοσοφίας. «Ὅλοι αὐτοὶ, ἀπέθανον μετὰ πίστιν, χωρὶς νὰ λάθουν τὰς ὑποσχέσεις, ἀλλὰ εἶδον ταύτας ἀπὸ μακράν».²¹ Τί λέγεις; Δὲν ἔτυχεν ὁ Ἀβραάμ τῶν ἐπαγγελιῶν, οὔτε ἦλθεν εἰς τὴν Παλαιστίνην; Ψεῦδος, λοιπόν, εἶνα ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἐλέχθησαν; Ὅχι, λέγει. Διότι ἦλθε μὲν εἰς τὴν Παλαιστίνην, δὲν ἐβλεπεν ὅμως πρὸς αὐτὴν τὴν ἐπαγγελίαν, ἀλλ' ἐπεθύμει ἄλλην, εὐρισκομένην εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ξένον ἐθεώρει τὸν ἑαυτὸν τοῦ δι' ἐλα τὰ ἐγκόσμια. D Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος μαρτυρεῖ καὶ προσθέτει: «Καὶ ὡμολόγησαν ὅτι εἶναι ξένοι καὶ περσοεικοί».²² Ἐξέως ἐκείνος, ὅστις λαμβάνει πατρίδα, καὶ τόσον μεγάλην χώραν, λέγε μου; Ναὶ λέγει· διότι δὲν ἐβλεπεν πρὸς ταύτην, ἀλλὰ πρὸς τὸν οὐρανόν. «Διότι οἱ λέγοντες ταῦτα ἐμφανίζονται, ὅτι ζητοῦν ἄλλην πατρίδα»²³ τῆς ὁποίας τεχνίτης καὶ δημιουργὸς εἶνα ὁ Θεός. Ζητοῦν ἐκείνην, τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, τὴν ἀνω. Εἶδες πῶς ὁ Θεὸς ὑποσχέθη εἰς αὐτὸν αἰσθητὰ πράγματα; Ἐκείνος ὅμως ἐζήτει τὴν ἀνω Ἱερουσαλήμ; «Διότι οἱ λέγοντες ταῦτα», γράφει ὁ Παῦλος, «ἐμφανίζονται ὅτι ζητοῦν πατρίδα. Καὶ ἐάν μὲν ἐνεθυμοῦντο ἐκείνην, Ε

19. Γεν. 12, 1.

20. Ἐβρ. 11, 13.

21. Ἐβρ. 11, 13.

22. Ἐβρ. 11, 13.

23. Ἐβρ. 11, 14, 15.

ἀπὸ τῆν ὁποῖαν ἐξῆλθον, θὰ εἶχον τὸν καιρὸν νὰ ἐπιστρέψουν· τῶρα ὅμως ἐπιθυμοῦν ἄλλην καλύτεραν, δηλαδὴ ἐπουράνιον».²⁴ Λοιπόν, ἡ μὲν ὑπόσχεσις εἶνα αἰσθητὴ, ἡ δὲ ἐπιθυμία τοῦ δικαίου πνευματικὴ, ἐν ἀντιθέσει μετ' ἡμῶν. Διότι ὁ Θεὸς εἰς ἐκεῖνον μὲν ὑποσχέθη τὴν Παλαιστίνην, ἐκεῖνος δὲ ἐβλεπεν πρὸς τὸν οὐρανόν· εἰς ἡμᾶς ἀντιθέτως ὁ Θεὸς ὑποσχέθη τὸν οὐρανόν, ἡμεῖς δὲ πρὸς τὴν γῆν καταθυμώμεθα.

Ταῦτα ἐκερδίσασμεν ἀπὸ τοῦ ὀνομα Ἀβραάμ, ἐπειδὴ ἐμάθομεν διὰ τὴν περὶ αὐτοῦ ὀνομασίαν καὶ ὅτι ἀφήσας τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, ἐπορεύθη πρὸς τὴν ξένην, ²⁵ A καὶ ἐγκαταλείψας τὰ φοβερά, ἐβλεπεν πρὸς τὰ ἀόρατα, ἀφοῦ ἔραψεν ὅσα εἶχεν εἰς τὰς χεῖράς του, ἐπρόσχευεν πρὸς τὰ ἐλπίζόμενα, καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ἐλάμβανε τὰ αἰσθητὰ πρὸς τὰ πνευματικὰ ἐστρέφετο, καὶ ταῦτα πάντα πρὸ τῆς Χάριτος, πρὸ τοῦ Νόμου, πρὸ τῆς διδασκαλίας τῶν Προφητῶν.

Γίνεται φανερόν, λοιπόν, ὅτι ἐσπεύρειτο διδασκάλου, ἀλλὰ ὅμως ἦρκει εἰς αὐτὸν ἡ φύσις, ἡ ὁποία ἐκίει τὰς ἀκρίβεις τῆς διανοίας καὶ οὕτως εὗρεν τὸν Θεόν, τὸν δημιουργόν τοῦ παντός· διὰ τοῦτο ἐλέγετο Ἀβραάμ, διὰ τοῦτο καὶ οἱ γονεῖς ἔδωσαν εἰς αὐτόν τὸ ὄνομα τοῦτο. Ἀλλὰ θὰ ἦτο ἀδύνατον κανεὶς ταχέως νὰ μοῦ εἴπῃ ὅτι, — Τοῦτο εἶνα ψεῦδος. Διότι μήπως οἱ γονεῖς τοῦ Ἀβραάμ ἦσαν δικαιοί; Μήπως ἦσαν εὐάρεστοι εἰς τὸν Θεόν; B Μήπως ἐγνώριζον τὰ μέλλοντα; Μήπως προείδον τὴν ὑπόσχεσιν τῆν ὁποῖαν ὁ Θεὸς θὰ εἶδεν εἰς τὸ μέλλον; Δὲν ἦσαν ἀσεβεῖς καὶ εἰσβολολάτραι καὶ ἀσεβέστεροι τῶν βαρβάρων; Τὸ γνωρίζω καὶ ἐγώ, καὶ διὰ τοῦτο ἐπαῖνω τὸν δικαίον, διότι ἀν καὶ εἶχεν ἀσεβεῖς γονεῖς, ὁ ἴδιος ἦτο ἐνώνατος. Καὶ τὸ ἀξίον θαυμασμοῦ καὶ παράδοξον εἶνα τοῦτο, ὅτι ἀπὸ ξένης καὶ ἀγρίας ρίζαν προήλθεν τέτοιος καρπός. Διότι ἡ κακία τῶν γονέων δὲν προσάγει δυνεῖος εἰς τοὺς παῖδας τοὺς ζῶντας μετ' εὐσεβείας. Ἀντιθέτως, πρέπει νὰ εἴπωμεν κάτι τὸ θαυμαστόν, τοῦ εἶναι καὶ ἐπαῖνος μᾶλλον, ὅτι δηλαδὴ, ἀν καὶ δὲν ἔλαβον τὴν εὐσεβείαν ἀπὸ τῶν προγόνων, οὔτε εἶχον καθοδηγητάς, C ἀλλ' ἐδάδιζον ὡς εἰς ἐρημον καὶ ἄδατον τόπον, ἠδυνήθησαν

24. Ἐβρ. 11, 14, 16.

ἔμωσ νὰ εὐρουν τὴν ὁδόν, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ πρὸς τὸν οὐρανόν.

Δὲν εἶναι, λοιπόν, κατηγορία νὰ ἔχῃ ἀσεβῆ πατέρα, ἀλλὰ τὸ νὰ μιμῆσαι τὴν ἀσεβείαν τοῦ πατρὸς· καὶ μέγιστον ἔγκλημα εἶναι, ὄχι ὅταν ἔχωμεν ἀσεβεῖς γονεῖς, ἀλλ' ὅταν δὲν φροντίζωμεν εἰς αὐτούς καὶ δὲν πράττομεν τὰ πάντα διὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ τὴν ἀσεβείαν ταύτην. Ὅταν ὁμῶς ἡμεῖς πράξωμεν τὰ πάντα διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς των, ἐκεῖνοι δὲ ἀμείνονες εἰς τὴν ἀσεβείαν των, ἀπαλλοσσοῦμεθα πάσης κατηγορίας καὶ καταδίκης.

Ταῦτα δὲ εἶπον, διὰ νὰ μὴ ἐντραπήσῃ, ἀγαπητέ, ὅταν ἀκούσῃς ὅτι ὁ Ἀβραάμ ἐχεν ἀσεβῆ πατέρα. Ὁ Καθ' ὅσον καὶ ὁ Τιμόθεος εἶχεν ἀσεβῆ πατέρα, διότι λέγει· «Ἦντο υἱὸς Ἰουδαίας γυναικός, ἡ ὁποία ἐπίστευεν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ἐξ Ἑλλήνων πατρὸς».²⁴ Καὶ ὅτι παρέμενον εἰς τὴν ἀσεβείαν καὶ δὲν μετεβλήθη, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ἔξης· ἐπεικὼν ὁ Παῦλος τὴν πίστιν τοῦ Τιμοθέου, ὁὕτως ἔλεγεν· «Γνωρίζω τὴν πίστιν, ἡ ὁποία κατοικεῖ εἰς τὴν μάτην σου Λωΐδα καὶ εἰς τὴν μητέρα σου Εὐνίκην, ἐμοὶ πεπειωμένος δὲ πῶς κατοικεῖ καὶ εἰς σέ».²⁵ Καὶ δὲν ἀνοφείρει οὐδαμῶς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς. Διὰ τί; Διότι ἔμενον εἰς τὴν ἀσεβείαν καὶ δὲν ἦτο ἀξίως νὰ ἀριθμῆται μετὰ τοῦ υἱοῦ του. Καὶ οἱ Ἀπόστολοι κακοὺς εἶχον πατέρας καὶ ταῦτο ἐδήλωσαν ὁ Χριστὸς ὅταν ἔλεγεν· Ἔ «Ἐὰν Ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια μετὰ τὴν δύναμιν τοῦ Βεελζεβοῦλ, τότε οἱ υἱοὶ σας μετὰ τὴν δύναμιν ποίου τὰ ἐκβάλλουσιν; Διὰ τοῦτο αὐτοὶ θὰ εἶναι οἱ κριταὶ σας».²⁶ Ἀλλὰ τοῦτο ἂς μὴ σὲ θομβῆθῃ, μήτε νὰ σὲ σκανδαλίσῃ. Καθ' ὅσον ἐκ ταύτου, μονόνομον ὅτι ἡ κακία καὶ ἡ ἀρετὴ δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴν φύσιν ἀλλὰ ἀπὸ τὴν προαίρεσιν. Διότι, ἐὰν ἦτο ὑπόθεσις τῆς φύσεως, τότε θὰ ἔπρεπεν οἱ κακοὶ γονεῖς κακοὺς υἱοὺς νὰ γεννοῦν, καὶ οἱ εὐσεβεῖς ὁμοίως. Ἐπειδὴ ὁμῶς εἰς τὴν προαίρεσιν ἀφίεται, τὸ ἂν κάποιος γίνῃ φαῦλος ἢ δίκαιος,²⁷ ἂν διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ γονεῖς ἀσεβεῖς προήλθον παιδιὰ ἐνάρετα καὶ κακοὶ υἱοὶ ἐναρέτους γονεῖς εἶχον διὰ νὰ μὴ ἀποδίδωμεν ταῦτα εἰς τὴν φύσιν, ἀλλὰ

24. Πράξ. 16, 1.
25. Β' Τιμ. 1, 1.
26. Μαρτ. 12, 27.

πάντοτε εἰς τὴν προαίρεσιν.

Ἄς ἔλαβεν ὁμῶς εἰς ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον σὺς ἔλεγες, πῶς δηλοῦν οἱ γονεῖς τοῦ Ἀβραάμ τοῦ ἔδωσαν τοῦτο τὸ ὄνομα, ἂν καὶ ἦσαν ἀσεβεῖς; Ὑπῆρξεν καὶ τοῦτο ἔργον τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, ποῦ οἰκονόμησεν τοιοῦτοτρόπως τὰ πράγματα, ὥστε διὰ τῆς γλώσσης τοῦ ἀπίστου νὰ θεσπῆ ὄνομα εἰς τὸν Ἀβραάμ, τὸ ὅποιον περικλείει τὴν ἱστορίαν τῶν μελλόντων. Καὶ τὸν Βαλαάμ²⁸ τὸν ἠνάγκασεν ὁ Θεὸς κάποτε νὰ προφητεύσῃ τὰ μέλλοντα, δεκνύων ὅσω τὴν δύναμίν του, καὶ ἀποκαλύπτων ὅτι ὄχι μόνον εἰς τοὺς Ἰσραήλους του, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἀλλοτρίους δύναται νὰ ἐπιδῶθῃ. Καὶ νὰ μῶσθης προσέτι ὅτι διὰ τοὺς δικαίους, ὅσω καὶ ἐὰν εἶναι ἀσεβεῖς οἱ πατέρες αὐτῶν, ἅ παλλὰς φορές, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν, δίδουν ὀνόματα, ὅτινα φανεροῦν τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ οἰκονομηθὲν σχέδιον διὰ τὰ μέλλοντα. Καὶ δι' ἑτέρου παραδείγματος θὰ τὸ ἀποδείξω. Ὁ Λάμειχ, ὁ πατὴρ τοῦ Νῶε, ἐκεῖνου, ποῦ εἰς τὴν ἐποχὴν του ἔγμεν ὁ κατακλυσμός, δὲν ἦτο δίκαιος, δὲν ἦτο ἀρεστός εἰς τὸν Θεόν, δὲν ἦτο ἀγαπητός εἰς Αὐτόν· διότι ἐὰν ἦτο δίκαιος, ἐὰν ἦτο ἀρεστός, ἐὰν ἦτο ἀγαπητός εἰς τὸν Θεόν, δὲν ἂν ἔλεγεν ὅτι· «Μόνον ὁ Νῶε εὐρέθη τέλειος εἰς τὴν ἐποχὴν του»,²⁹ δὲν θὰ παρέλεπεν τὸν πατέρα τοῦ δικαίου, ἐὰν ἦτο δίκαιος. Τί, λοιπόν, ἐπραξεν ἐκεῖνος; Ἐδῶκεν ὄνομα εἰς τὸν υἱόν του,³⁰ τὸ ὅποιον ἀκρῶς τὴν ἱστορίαν τῶν μελλόντων πραγμάτων, καὶ αὐτὴ ἡ ὀνομασία τοῦ δικαίου ἀποτελοῦσε προφητείαν. Διότι ἡ ὀνομασία αὕτη ἐφανέρωνε τὸν κατακλυσμὸν ποῦ θὰ ἐγένετο. Ἐ καὶ πῶς τὸ ὄνομα τοῦ Νῶε ἐφανέρωνεν τὸν κατακλυσμὸν ὅστις ἐμελε νὰ γίνῃ; Τὸ ὄνομα, Νῶε, λέγεται ἔτσι εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν καὶ ἐρμηνεύεται «ὁ ἀναπαύων». Διότι τὸ Νία, εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Σύρων σημαίνει «ἀνάπαυσις». Καὶ

27. Ὁ Βαλαάμ ἦτο προφήτης [ὡς ἐν Μεσοποταμίᾳ]. Ἐλάτρευν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν προσφέροντας καὶ εὐχαριστήματα. Τοῦτον, λοιπόν, τὸν προφήτην ἐκέλευεν ὁ βασιλεὺς Βαλαάμ, ὅπως καταρασθῆ τοὺς Ἰσραηλίτας. Ὁ Θεὸς ὁμῶς, ἔθεκεν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Βαλαάμ ἐλλογίαν καὶ ὄχι κατάρως εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας. Τὰ περὶ τὸν Βαλαάμ γεγονότα ἴδε Ἀριθμ. Καρ. 22, 5—25. 20. Περὶ τοῦτο καὶ τὸ Β' Πέτρου 2, 15—16.

28. Γεν. 6, 9.

29. Πράξ. Γεν. 5, 29.

καθώς, λοιπόν, εκεί από την ονομασίαν "Αβραμ τὸ ὅποιον σημαίνει πέραν, Ἄβρααμ ὠνομάσθη καὶ ἀπὸ τὴν ονομασίαν Αἰδέμ, ἥτις σημαίνει γῆ, Ἄδάμ ὠνομάσθη, τὸ ὅποιον ἐρμηνεύεται γῆινος, οὕτω καὶ ἐδῶ, ἀπὸ τῆς ονομασίας Νῶε, ἢ ὅποια σημαίνει ἀνάπαυσις, Νῶε ἐκλήθη, πού σημαίνει «ὁ ἀναπαύων». Ἀποδεικνύεται δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ ἐπαμένου: «Διότι ὠνόμασεν αὐτὸν Νῶε», λέγων, «Οὗτος θὰ μᾶς ἀναπαύσῃ»,³⁰ ἀνάπαυσιν, τὸν κατακλυσιμὸν λέγων. Ἐπειδὴ ἐμελλεν εἰς τὴν ἐποχὴν του νὰ γίνῃ ὁ κατακλυσιμὸς, ὁ δὲ κατακλυσιμὸς ἦτο θάνατος. «Ὁ θάνατος δὲ εἶναι εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀνάπαυσις»,³¹ διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ὁποίου ἐγένεν ὁ κατακλυσιμὸς, ὠνομάσθη «ὁ ἀναπαύων».

Ὅτι δὲ δὲν διαστρέφω τὴν ἐρμηνείαν τῶν Γραφῶν, ἀπὸ αὐτὴν τὴν Γραφήν, ἃς ἀκούομεν τοῦτο. «Ἐἶπεν», λέγει, «ὁ Λάμεχ» ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ὀκτῶ ἔτη, καὶ εἰς τὸ ἔτος αὐτὸ ἀπέκτεινεν υἱόν. Ὀνόμασε δὲ αὐτὸν Νῶε λέγων· Οὗτος θὰ μᾶς ἀναπαύσῃ ἀπὸ τοῦς κόπους καὶ ἀπὸ τὰς λύπας καὶ ἀπὸ τὰ κοπιώδη καὶ κακὰ ἡμῶν ἔργα καὶ ἀπὸ τοῦς μόχθους τῆς ἀγρόνου γῆς, τὴν ὅποιον κατηράσθη ὁ Θεός.³² Τί λέγεις, «θὰ μᾶς ἀναπαύσῃ»; Καὶ διὰ τὸ δὲν εἶπεν, λέγει, οὗτος θὰ φονεύσῃ ἡμᾶς, Ἐ οὗτος θὰ φέρῃ τὸν κατακλυσιμόν; Ἄλλ' εἶπεν· «θὰ μᾶς ἀναπαύσῃ; Ὅλη ἡ φύσις καταστράφη, ἤνοιξαν ἀνωθεν αἴθουσαι, ἤνοιξαν οἱ καταρράκται τῶν οὐρανῶν καὶ ἅπαντα ἦσαν ἐν παράδεισῳ καὶ παράδοξον καὶ φρικτὸν πέλαγος, καὶ μέσα εἰς τὸν κοινὸν ἀπὸ λάσπη τάφον ἐθάπτοντο καὶ σώματα ἀνθρώπων καὶ σώματα ἵππων καὶ θηρῶν καὶ τόσα κακά, λέγε μου, καὶ τασαύτην συμφορὰν, καλεῖς ἀνάπαυσιν; Ναί λέγει. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι ἔζων εἰς τὴν κακίαν, ὁ δὲ κατακλυσιμὸς διέκοψε τὴν κακίαν, οἱ ἄνθρωποι ἀπαλλαγθέντες ἐκ τῆς κακίας, ἀνεπαύθησαν. 697 Δ Ὅπως ἐν σώμα ὄταν κατέχεται ἀπὸ ποικίλα νοσήματα καὶ δὲν εὐρίσκη οὐδεμίαν θεραπείαν, ἐὰν ἐλθῇ ὁ θάνατος, ἀναπαύεται· οὕτω ἀκριβῶς ἐγένεν καὶ μετὰ τὴν γενεάν τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, ὡς, σώμα τὸ ὅποιον νοσεῖ ἀπὸ ἀνίατον ἀσθένειαν καὶ ἀπὸ πολλὰ δεινὰ βασανίζεται ἐπ'

30. Γεν. 5, 29.
31. Ἰακ. 3, 28.
32. Γεν. 5, 28-29.

ἀρκετὸν καὶ ἔχει ἀπολέσει πᾶσαν ἐλπίδα, ἦλθεν ὁ κατακλυσιμὸς τὴν ἤρπασεν καὶ τὴν ἀνέπαυσεν.

Διότι «ἐὰν ὁ θάνατος εἶναι ἀνάπαυσις εἰς τὸν ἄνθρωπον»,³³ πολλῶ μᾶλλον, εἶναι ἀνάπαυσις ὁ θάνατος, διὰ ἐκείνους, οἵτινες ἔσσι ἐντὸς τῆς ἁμαρτίας χωρὶς ἐλπίδα διαρθώσεως, ἐπειδὴ ἀπαλλάσσει αὐτοὺς ἀπὸ τοῦς πόνους καὶ δὲν τοὺς ἐπιτρέπει νὰ προχωρήσουν περαιτέρω εἰς τὴν κακίαν, οὔτε τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν νὰ γίνῃ βαρύτερον ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔχουν. Διότι οὐδὲν πρᾶγμα εἶναι τόσο βαρὺ καὶ δυσβάστακτον ὅσον ἡ φύσις τῆς ἁμαρτίας· οὐδὲν πρᾶγμα μᾶς φέρει τόσην κόπωσιν καὶ πόνον, ὅσον μᾶς παρέχει τὸ εἶδος τῆς κακίας καὶ αἱ ἁμαρτίαι. Ἐ διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἔζων μέσα εἰς ἁμαρτίας ἔλεγεν· «Ἐλθετε πρὸς Ἐμὲ ὅλοι οἱ κουρασμένοι καὶ φορτωμένοι μετ' ἁμαρτίας καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω».³⁴ Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Λάμεχ ἐκάλεσε τὸν κατακλυσιμὸν ἀνάπαυσιν, διότι ἦλθεν καὶ σταματήσεν τὴν κακίαν. Ἦθελον νὰ ἐπεκτείνω περισσότερο τοῦτον τὸν λόγον, καθ' ὅσον πολλά διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Νῶε δὲν τὰ ἐχομεν εἶπει· ἀλλὰ τώρα ταῦτα εἰς τὴν μνήμην σας διατηρεῖτε, καὶ πρὸς τοὺς ἀπόντας ἀδελφοὺς μας νὰ διηγηθῆτε διὰ νὰ ἔχουν τὴν συνέχαιον τοῦ λόγου καὶ νὰ μὴ ἀνοηκοκώμεθα ἐκ νέου νὰ κάνωμεν μικρὰ τὰ προσόμια ἃς κλείωμεν δὲ τὸν λόγον μετ' εὐχὰς καὶ μετ' ὀξολογίας πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ὅποιος μᾶς ἔδωκεν ὅσα σᾶς εἶπα, καθ' ὅτι εἰς αὐτὸν ἀνέκει ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

33. Ἰακ. 3, 28.
34. Ματθ. 11, 28.